

**T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**“CEZA İNFAZ KURUMLARINDA VERİLEN
MESLEKİ EĞİTİMLERİN HÜKÜMLÜ İSTİHDAMINA
KATKISI VE BİR UYGULAMA ÖRNEĞİ”**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Serdar ALTUN

**Çalışma Ekonomisi ve Endüstriyel İlişkiler Anabilim Dalı
Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Politika Programı**

Yrd. Doç. Dr. Orhan KOÇAK

HAZİRAN-2013

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**“CEZA İNFAZ KURUMLARINDA VERİLEN
MESLEKİ EĞİTİMLERİN HÜKÜMLÜ İSTİHDAMINA
KATKISI VE BİR UYGULAMA ÖRNEĞİ”**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Serdar ALTUN (413200915)

**Çalışma Ekonomisi ve Endüstriyel İlişkiler Anabilim Dalı
Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Politika Programı**

Bu tez 07/02/2013 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Yrd.Doç.Dr. Orhan KOÇAK

Doç.Dr. Selim ÖZDEMİR

Doç.Dr. Ersin KAVİ

Jüri Başkanı

- ☐ Kabul
☐ Red
☐ Düzeltme

Jüri Üyesi

- ☐ Kabul
☐ Red
☐ Düzeltme

Jüri Üyesi

- ☐ Kabul
☐ Red
☐ Düzeltme

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Serdar ALTUN

02.07.2013

TEŞEKKÜR

Açık anlatım tarzıyla, değerli yorumlarıyla bu çalışmamı tamamlamamı sağlayan, kendime olan güvenimi artıran, bana öğrencisi olmamın onurunu ve mutluluğunu yaşatan sevgili hocam ve danışmanım Sayın Yrd Doç. Dr Orhan KOÇAK’a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Eşim Gülden ALTUN’a, kızım Ecem ALTUN’a ve Oğlum Selim Enes ALTUN’a destekleri ve inançları için, anneme, babama ve değerli dostlarım Bülent ÖZDEK ve Faruk ÇELİK’e yanımda olduklarından dolayı sonsuz minnetimi bildirmek isterim.

Serdar ALTUN

02.07.2013

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	viii
TABLOLAR	ix
ÖZET.....	xi
SUMMARY	xii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: SUÇ VE CEZA KAVRAMLARI	5
1.1. Suç ve Ceza Kavramları Üzerine	5
1.1.1. Kabileye Karşı İşlenen Suç ve Ceza	9
1.1.2. Dini Günah ve Klan Üstü Otoriteye Karşı İşlenen Suç ve Ceza.....	9
1.1.3. Modern Devlette Hukuksal Çerçevenin Dışına Çıkma.....	9
1.2. Hapishane Kavramı ve Tarihsel Gelişimi	10
1.2.1. Batı’da Hapishanelerin Gelişimi	10
1.2.2. Osmanlı Döneminde Hapishaneler	13
1.2.3. Cumhuriyet Dönemi ve Hapishaneler	15
1.3. Cezaevleri Oluşumunun Tarihçesi	17
1.3.1. Genel Olarak Cezaevi Olgusu	19
1.4. Türkiye'deki Cezaevleri	20
1.4.1. Kapalı Ceza İnfaz Kurumları	21
1.4.2. Açık Ceza İnfaz Kurumları	21
1.4.3. .Çocuk Eğitimevleri	22
1.5. Cezaevi Tipleri ve Özellikleri	23

1.5.1. A Tipi Cezaevi Özellikleri	23
1.5.2. A1 Tipi Cezaevi Özellikleri	23
1.5.3. A2 Tipi Cezaevi Özellikleri	23
1.5.4. A3 Tipi Cezaevi Özellikleri	23
1.5.5. B Tipi Cezaevi Özellikleri	23
1.5.6. C Tipi Cezaevi Özellikleri	23
1.5.7. F Tipi Kapalı Cezaevi	24
1.5.8. E Tipi Kapalı Cezaevi	25
1.6. Türkiye'deki Ceza İnfaz Kurumlarına İlişkin Mevzuat.....	25
1.6.1. Türk İnfaz Mevzuatı.....	27
1.7. Ceza İnfaz Kurumlarının Sınıflandırılması.....	31
1.8. Ceza infaz Kurumlarının Dağılımı.....	33
1.9. Hükümlülerin Çalıştırılması.....	36
1.10. Cezaevi Nüfusu	38
1.11. Ceza İnfaz Kurumlarının Mali Yapısı.....	39
1.12. Ceza İnfaz Kurumlarındaki Sorunlar	40

BÖLÜM 2: HÜKÜMLÜ KAVRAMI VE HÜKÜMLÜ ÇALIŞTIRMA YÜKÜMLÜLÜĞÜ 44

2.1. Hükümlü çalıştırma Yükümlülüğünün Tarihi Gelişimi	44
2.1.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem.....	44
2.1.2. Cumhuriyet Sonrası Dönem.....	45
2.1.3. 1961 Anayasası Dönemi	45
2.1.4. 1982 Anayasası Dönemi	46

2.2. Eski Hükümlülerin Çalışma Hayatındaki Durumları	46
2.2.1. Sosyal Sebepler	48
2.2.2 Ekonomik Sebepler	49
2.3. Türk Hukukunda Eski Hükümlü Çalıştırmanın Hukuki Çerçevesi.....	50
BÖLÜM 3: HÜKÜMLÜLERİN ÇALIŞTIRILMASI, CEZAEVLERİNDE ÇALIŞMA OLGUSU VE CEZAEVİ İŞYURLARI	52
3.1. Hükümlülerin Çalıştırılması.....	52
3.2. Çalışma Olgusu ve Hükümlülerin Çalıştırılmasında Amaç	55
3.3. Çalışma ve Bireyi Çalışmaya Sevk Eden Faktörler	55
BÖLÜM 4: CEZA İNFAZ KURUMLARINDA VERİLEN MESLEK EDİNDİRME KURSLARININ HÜKÜMLÜ İSTİHDAMINA KATKILARINI ÖLÇEN SAHA ÇALIŞMASININ DEĞERLENDİRİLMESİ.	58
4.1. Frekans Dağılım Tabloları	58-64
4.2. Çapraz Tablolar.....	64-67
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	68
KAYNAKLAR	74
EKLER	78
Ek-1: Ceza İnfaz Kurumunda Verilen Mesleki Eğitim Faaliyetlerinin, Hükümlülerce Değerlendirilmesi Anketi	78

KISALTMALAR

AB : Adalet Bakanlığı

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

CGTİHK : Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun

CİKTYCİDT: Ceza İnfaz Kurumları ile Tevkifevlerinin Yönetimine ve Cezaların İnfazına Dair Tüzük

CİKYCGTİHT: Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük

CTE : Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü

CİK : Ceza İnfaz Kurumu

DPT : Devlet Planlama Teşkilatı

İYDB : İşyurtları Daire Başkanlığı

RG : Resmi Gazete

TCK : Türk Ceza Kanunu

TABLÖLAR

Tablo 1: Bazı Ülkelerdeki Cezaevi İstatistikleri.	34
Tablo 2: Türkiye’deki Ceza İnfaz Kurumları ve Kapasiteleri.....	34
Tablo 3: İşyurtları Kurumu Daire Başkanlığı Yıllık Net Kârı.	38
Tablo 4: Hükümlü ve Tutukluların Yıllara Göre Dağılımı.	38
Tablo 5: CTE'nin Adalet Bakanlığı Bütçesinden Aldığı Pay (2002-2006) Yıllar Bütçeden Aldığı Pay.	40
Tablo 6: Ceza İnfaz Kurumları Personel Kadro Durumu.	41
Tablo 7: Cezaevlerine Göre İşkollarındaki Hükümlülerin Dağılımı.....	54
Tablo 8: Çalışma Durumu.....	58
Tablo 9: Eğitim Durumu.	59
Tablo 10: Yaş Durumu.....	59
Tablo 11: Sosyal Güvence Durumları.....	60
Tablo 12: Hükümlülerin Ceza İnfaz Kurumunda Açılan Meslek Edindirme Kurslarına Katılımı	60
Tablo 13: Yeterli Bir Eğitim Ve Mesleki Yeterlilik Düzeyine Sahip Olmayan Hükümlüler İle İşsizlik Arasındaki İlişki.....	61
Tablo 14: Ceza İnfaz Kurumunda Verilen Mesleki Eğitimin Yeterliliği.....	61
Tablo 15: Yapılan Yeni Yasal Düzenleme İle Eski Hükümlü Çalıştırma Zorunluluğunun Kaldırılması İle İş Bulma Arasındaki İlişkiler.	62
Tablo 16: Tahliye Olduktan Sonra İş Bulma Durumu.	62
Tablo 17: Hükümlülerin Tahliye Olduktan Sonra Geçimlerini Sağlayacak İş Yeri Veya Çalışabileceğiniz Bir İş Karşılaştırması.	63

Tablo 18: Ceza İnfaz Kurumunda Verilen Mesleki Eğitimler İleride İş Bulmam İçin Yeterli Sorusu İle Ceza İnfaz Kurumunda Verilen Mesleki Eğitimleri Yeterli Buluyor Musunuz? Sorusunun Karşılaştırılması.....	63
Tablo 19: Ceza İnfaz Kurumunda Kalınan Süre İle Açılan Meslek Kurslarına Katılım Arasındaki İlişki.	64
Tablo 20: Hanedeki Gelir Durumu İle Hane Halkı Arasındaki İlişki.	65
Tablo 21: Sosyal Güvencenin Yeniden Suç İşlemeyi Önlemek Üzerindeki Etkisi.	65
Tablo 22: İşverenler İle Hükümlülerin İlişkilerinde Ön Yargı Karşılaştırması.	66
Tablo 23: Hükümlülerin İşe Yerleştirilmesi Yeniden Suç İşleme Arasındaki İlişki.....	67

YÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans/Doktora Tez Özeti

Tezin Başlığı: Ceza İnfaz Kurumlarındaki Mesleki Eğitimin Hükümlü istihdamına Katkısı ve Bir Uygulama Örneği	
Tezin Yazarı: Serdar ALTUN	Danışman: Yrd. Doç. Dr. Orhan KOÇAK
Kabul Tarihi: 02.07.2013	Sayfa Sayısı: XII (ön kısım) + 78 (tez) + 4 (ekler)
Anabilim dalı: Ç.E.E.İ	Bilim dalı: Sosyal Politika
Bu çalışmanın amacı ceza infaz kurumunda bulunan hükümlülerin toplumsal yaşama hazırlanması için yapılan faaliyetlerin, ceza infaz kurumları örnekleminde incelenerek verimliliğinin değerlendirilmesidir. Çalışmamızda, ceza infazının amacı olan iyileştirme ve hükümlüyü yeniden toplumsallaştırılması faaliyetlerinin hükümlüler üzerindeki etkisi incelenmeye çalışılmıştır. Ceza infaz kurumlarında yaptığımız alan araştırmamızda bu kurumlarda bulunan hükümlülerin yeniden toplumsallaşmasını sağlamaya yönelik uygulanan faaliyetleri gözlemlenmiştir. Uygulamalardaki sorunların tespiti yapılmaya çalışılmış ve çözüm önerileri sunulmuştur. Bu uygulamadaki en önemli eksikliklerden biri hükümlülerin toplumsal yaşama katılımlarını sağlayacak meslek edindirme kurslarının, günümüzün ekonomik ihtiyaçları doğrultusunda düzenlenmemesidir. Çalışmamızda, hükümlülerin gördükleri kurs, mesleki eğitim faaliyetlerinin ve psikolojik destek çalışmalarının tahliye sonrası toplumsal yaşamda yardımcı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu konuda yapılacak araştırmaların ve uygulanacak farklı projelerin, hükümlülerin toplumsal yaşama uyumlarını sağlayacak adımlar olduğuna inanmaktayız.	
Anahtar kelimeler: Hükümlü, hükümlü eğitimi, işsizlik, istihdam, mesleki eğitim	

Yalova University Insitute of Social Sciences Master/PhD Thesis Summary

Thesis Title: The Effects Vocational Trainings İn Prisons To The Employability of The Ex Conve After Release and an Application Example	
Thesis Author: Serdar ALTUN	Advisor: Yrd. Doç. Dr. Orhan KOÇAK
Date of Acceptance: 02.07.2013	Total Number of Pages: XII (pre text) + 78 (main body) + 4 (appendices)
Department Ç.E.E.İ	Field of Study: Social Policy
The aim of this study is; to evaluate the efficiency of the activities implemented in prisons for the sake of the convicts to prepare them for (to entegrate them into) the social life, by studying the examples in the penitentiary system. In our study, we tried to evaluate the effects of the restoration and rehabilitation activites that are the basis of judicial execution on the convicts. (ya da; In our study, the effects of the restoration and rehabilitation activites that are the basis of judicial execution on the convicts are tried to be evaluated. In the field study in prisons, we observe the activities implemented in these institutions in order for the convicts to resocialize and rehabilitate. The problems in the applications are tried to determine and some positive suggestions are offered. One of the most important deficiencies found in this study is the arrangement of the vocational trainings that helps the victims to entegrate into social life without considering the economic needs of our days and the current business sector. In our study, we came to the opinion that, the courses and vocational trainings that convicts have in prison don't help them after release and are insufficient for their access to the labour market. The investigations and different procets in this field are thought to be important steps to contribute their entegration to the social life.	
Keywords: Convicts, convict trainings, unemployment, employment, vocational training	

GİRİŞ

Toplumsal yaşamın başlangıcından bu yana suç, ceza ve suçlu gibi kavramların ortaya çıktığı düşünülmektedir. Suçlunun karşılaştığı cezalar, suçu işlediği kişilere karşı olan uzaklığı, toplumun ortak bir paydada birleştiği kültürel ve hukuksal yapı ile toplumun iktidar anlayışına bağlı olarak değişmektedir. Bu bağlamda, adalet anlayışının da toplumların kendine has özelliklerine göre farklılaştığını söylemek mümkündür.

Tarihsel süreç içerisinde suçluların toplumda algılanışı ve cezalandırılma biçimleri değişiklik göstermiştir. Yakın bir zamana kadar, suçlu olarak nitelendirilen bireylerin, toplumun hastalıklı yaraları olarak nitelendirildiğini görüyoruz. Bu anlayışın yanlışlığı insan haklarının tarihsel süreç içerisinde içselleştirilmesiyle anlaşılabilmiştir. Önceleri suçlular, kendisinden korkulan ve toplumdan uzaklaştırılması gereken bireyler olarak düşünülmüştür. Zaman içerisinde suçun nedenlerinin bilimsel açıdan sorgulanmasıyla ve suçlu olarak nitelenen kimselerin de “insan” oluşunun insan haklarıyla birlikte hatırlanmasıyla beraber, mahkûmlar için en önemli cezalandırma biçimi olan “kapatılma” anlayışında da önemli bir değişim yaşanmıştır.

Kapatma, tecrit etme eylemi, önceleri suçluyu toplumsal yaşamdan ayırma ve uzak tutuma önlemi iken, sonradan bu önlemin asıl amacının suçlunun toplumdan uzaklaştırılması değil, suçluyu yeniden toplumsal alanda yaşayabilecek eğitimsel sürece tabi tutmak olduğu kabul edilmeye başlanmıştır. Hükümlülerin ıslah edilmesi ve toplumsal alana kazandırılmalarıyla, tekrar suç işlemelerine mani olacak çalışmaların yürütülmesi anlayışı, ceza infaz kurumlarında oldukça yeni bir oluşumu işaret etmektedir.

Çalışmanın Konusu

Hükümlülerin toplumsal yaşama uyumlarını kolaylaştıran en önemli çalışmalardan biri de, hükümlülerin cezalarının infazından sonra ilk karşılaştıkları problemlerden olan çalışma ve meslek edinmeye yönelik faaliyetlerdir. Bu tür faaliyetler, açık ceza infaz kurumlarında yaygın olarak gerçekleştirilmektedir. Hükümlülerin çalıştırılması, İş Kanunu, Ceza İnfaz Kanunu ve ceza infaz kurumlarının yönetmeliklerinde yer alan hükümlere tabidir.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmada, ceza infaz kurumlarında toplumsal yaşama uyum için yapılan faaliyetlerin en önemlilerinden biri olan meslek edinme çalışmalarının verimliliği değerlendirilecektir. Araştırmanın amacı, Türkiye’deki ceza infaz kurumlarında hükümlülere yönelik toplumsal yaşama uyum çalışmalarına ilişkin verileri ortaya koymak ve bu çalışmaların sonuçlarını insan hakları perspektifinden değerlendirmektir.

Türkiye’de ceza infaz kurumlarında hükümlülere yönelik sosyal yaşama uyum çalışmaları yetersiz olduğundan, hükümlüler tahliye sonrasında toplumsal yaşama uyum sağlama sorunu yaşamaktadır. Çalışmamızda hükümlülerin tahliye sonrası daha insani bir yaşama kavuşabilmeleri için neler yapılması gerektiği konusunda bazı öneriler ortaya konulacaktır. Bu bağlamda, araştırmamızın özgün yanlarından biri de, hükümlülerin toplumsal yaşama yeniden kazandırılmasına yönelik tüm faaliyetlerin hükümlüler tarafından nasıl değerlendirildiğinin belirlenmesidir.

İnsan; çalışmak, topluma yararlı olmak arzusu taşır ve onu mutlu kılan nedenlerden biri de budur. İş sahibi olmak, başarı göstermek ve bu sayede onurlu bir hayat sürmek hakkına sahip bulunan insanı bu haktan yoksun bırakmak hem insancıl açıdan hem de sosyal hukuk düzeni bakımından kabul edilemez bir durumdur.

Günümüzde değişen koşullar, her alanda olduğu gibi çalışma hayatında da birçok değişikliğe ve yeniliğe neden olmuştur. Bu süreçte yeni kavramlar gündeme girerken, eski kavramlar üzerinde tekrar düşünölmeye ve sorgulanmaya başlanmıştır. Bazı yeni kavramlar eskilerini gözden düşörmekte veya bu kavramlara yeni anlamlar yüklemektedir.

Çalışma yaşamına yönelik yapılan çalışmalar çoğaldıkça, sadece insana yönelik yaklaşımların yeterli olmadığı görölmüştür. İnsan ilişkileri açısından yaklaşımın tek başına yetersizliğinin anlaşılmasından sonra, psikoloji, sosyoloji, ekonomi, politika gibi çok farklı disiplinlerden bilim adamları, konu üzerinde çalışmalara başlamışlardır. Bu dönemde sadece birey üzerinde odaklanılmamış, tüm örgüt üzerinde durulmuş, sistem yaklaşımı benimsenerek tüm örgüt birbirleriyle ilişkili alt sistemlerden oluşan bir bütün olarak görölmüş ve böylece örgüt fonksiyonlarına farklı bir bakış açısı getirilmiştir.

Örgütte çalışan bireyin, örgüt için yalnızca bir maliyet unsuru olmadığı, geliştirilebilecek, etkinliği arttırılabilecek bir unsur olduğu üzerinde durulmuştur.

Çalışma, gelir sağlamanın dışında kişinin kendine güven ve saygı duygusunu geliştirmekte ve topluma olan bağlılığını güçlendirmektedir. Bu olanaktan eşit şekilde yararlanamayan, çalışma imkânları kısıtlı olan eski hükümlü insanlar da çalışabilirler ve çalışma hayatında yer almayı istemektedirler. Bu kişilere istihdam alanı yaratmak ve sosyal güvenlik haklarını adaletli bir şekilde düzenlemek, onların hem kendileri ve aileleri hem de ülkeleri için sağlayabilecekleri katkıyı doğru ve etkili değerlendirmek sosyal güvenlik hukuku ve insan kaynakları yönetiminin amacıdır. Çünkü eski hükümlüler normal insanlardan çok daha fazla çalışmaya ve istihdam edilmeye ihtiyaç duymaktadırlar. Buna rağmen genellikle göz ardı edilirler. Bu yüzden birçoğu yoksulluk içindedir ve potansiyel katılımları hem ailelerine, işverenlere hem de bir bütün olarak topluma kayıptır.

Çalışma yaşamında vazgeçilmez kaynak olan “insan kaynağı” sahip olduğu unsurlar bakımından kendi içinde ayrılır. Bu ayrım da istihdam ve işçilik maliyetlerinde eşitsizlikleri doğurup ücret ve ekonomik gelişmeye yansımalarını göz önüne serer. Eşitsizlikleri gidermek için yasal düzenlemeler gereklidir. Çağdaş bir çalışma hukukunun işlevleri arasında; çalışanlar arasındaki ayrımı gidermek vardır.

Eşitsizliğe ve mesleğe yönelme konusunda ayrıma tabi tutulan guruplardan birisi eski hükümlülerdir. Toplasal yaşama döndüklerinde karşılaştıkları ilk ve en önemli sorun, kendilerine gelir sağlayabilecekleri bir iş bulabilmek veya bulmuş oldukları işi ellerinde tutabilmektir. Ne var ki, herhangi bir suçtan dolayı mahkûm olan kişilerin genellikle ekonomik yönden güçsüz, aile ve toplumsal ilişkileri sağlıklı, temel ve mesleki eğitim düzeyleri yetersiz genç yaşlardaki kişilerden oluştuğu görülmektedir. Kesinleşen cezasını mevcut yasalara göre tamamlamış, öğrendiği veya öğreneceği yeni bir sanatla hayatını kazanmak isteyen bu kişilerin sürekli bir biçimde toplum tarafından cezalandırılması yerine, toplumun onlara iş olanaklarının sunulması gerekmektedir.

Çalışmada Kullanılan Yöntemler

Çalışmamızda tarama yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada bilgi elde etmek için hükümlüler ile anket yapılmış ve bu alanda yazılmış olan çalışmaları incelemek için ise

kaynak tarama teknikleri kullanılmıştır. Araştırmanın teorik kısmında hükümlü, çalışma kavramı ve mesleki eğitim alanında ki gelişmeler ve sürecin işleyişi araştırılmıştır. Çalışmanın uygulamalı kısmında anket yoluyla elde edilen veriler analiz edilmiştir. Bu veriler yapılan mülakatlarla desteklenmiştir. Anket formu çeşitli ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlüler ve ceza evlerinden tahliye olan eski hükümlülerden oluşan toplam 230 kişiye uygulanmıştır.

Çalışmamızın birinci bölümünde suç, ceza, hükümlü ve tutuklu kavramları ile ilgili teorik bilgiler ayrıntılı olarak açıklanmaktadır. İkinci bölümde ise ceza infaz kavramı ve modern ceza infaz anlayışının ortaya çıkışı tarihsel temelleriyle ele alınırken, modern ceza infaz kurumlarının çeşitleri ve hükümlülerin çalıştırılmalarının hukuksal ve tarihsel temelleri açıklanmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümde hükümlülerin çalıştırılması, cezaevlerinde çalışma olgusu ve cezaevi iş yurtları faaliyetleri ile hükümlülerin toplumsal yaşama uyumunu sağlamaya yönelik faaliyetlerin verimliliği ve etkinliliğine ilişkin tespitler yapılmaktadır. Dördüncü bölüm de, ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlüler ile tahliyelerinden sonraki yaşamları incelenerek infaz kurumundaki mesleki eğitim faaliyetlerine ilişkin çalışmaların verimliliği sınanmakta ve elde edilen veriler doğrultusunda, toplumsal yaşama uyum faaliyetlerinin verimliliğini artırmaya yönelik öneriler getirilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

SUÇ VE CEZA KAVRAMLARI

İnsanı diğer canlılardan ayıran özellik düşünebilme, anlayabilme ve kavrayabilme yeteneğinin olmasıdır. Ayrıca onlar geçmişten günümüze kadar daima birlikte yaşamayı tercih etmektedir ve bir arada yaşarken elbette ki kendilerinin düzenlediği ve uyguladığı bir takım kurallar, yasalar ve düzenlemeler uygulamaya koymaktadırlar. Fakat her toplumda bu düzenlemeler, yasalar farklılık gösterebilmektedir. Üstelik aynı toplum içinde farklı zamanlarda da değişiklikler olabilmektedir. Örneğin Hindistan'da ineklerin kutsal sayılması ama diğer ülkelerde bunun öyle olmaması ya da bazı ülkelerde geçmişte idam cezasının uygulanıp sonraki dönemlerde de kaldırılması gibi.

Bu bölümde yukarıda belirtildiği üzere özellikle de bizim toplumumuzda suç, suçlara verilen cezalar ve cezaevleri olgusu açıklanarak suç ve suçluya bakış açısı ve cezalandırma şekilleri ortaya konulmaktadır.

1.1. Suç ve Ceza Kavramları Üzerine

İnsanoğlunun var oluşu suç kavramını beraberinde getirmiştir. Suçun var oluşu ise, felsefi temellerde belirtilen “insan” olmaya karşı bir duruş sergilemiştir. Timuroğlu suç kavramını İnsan Hakları Sözlüğünde şu şekilde açıklamıştır: “suç kavramı kaynağında açık seçik tanımlanmış bir kavram değildir. Toplumun törel değerlerine aykırı her davranış suç olarak belirtilir.” (Timuroğlu, 2007: 95). Suçu felsefi anlamda açıklayabilmemiz için, bu kavramı adalet ve etik kavramlarıyla beraber ele almak gerekir. Çünkü insani olana aykırı hareket, vicdani ve toplumsal olana da aykırıdır.

Tarih boyunca var olan bütün toplumlarda suçun varlığı yaşanan tarihsel momente bağlıdır. Bu durum uygulanacak ceza türü için de geçerlidir. Düşünürler, suç işleyen insanoğluna verilecek cezayı; insanın var oluş temelinden, ahlaki, vicdani, dini ya da tinsel açıdan yaklaşarak ele almışlardır.

Felsefi açıdan adalet kavramına baktığımızda farklı tanımlarla karşılaşırız. Platona göre adalet, sosyal yapının değişik bölümlerinin ahenkli bir şekilde işlemesiydi. Bu ahenge aykırı eylemler ya da davranışlar ise insanın kendine ve içinde yaşadığı topluma karşı suç olarak nitelendirilen davranışlardı. Aristoteles ise hukuk ve adaleti, devletin temeli

olarak görmüştü (Gürüz, 2001: 17-25). Bu noktada, adaleti sağlayamayan politikacıların Antik Yunan kültüründe “suçlu” olarak görüldüğü söylenebilir.

Antik Yunan döneminde düşünürlerin iktidar ve birey arasındaki ilişkiye eleştirel yaklaşımı sonraki dönemlerde devam etmiştir. 18. Yüzyıl düşüncesini etkileyen J.J.Rousseau’ya göre doğal durumda yaşayan insanoğlu ahlaken tertemizdir. Uygarlık ise onu bozmuş, geriletmiştir. Düşünüre göre bunun ana nedeni uygarlığın toplumdaki eşitliği ortadan kaldırmasıdır. Rousseau’ya göre “bir toprak parçasının etrafında bir çit yaparak bu benimdir diyen ve kendine inanacak kadar akılsız insanlar bulabilen ilk kişi toplum yaşamının ilk kurucusudur (Aktaran: Şaylan, 1981: 33). Düşünüre göre bu akılsız insanın davranışıyla beraber ortaya çıkan “mülkiyet” anlayışı sürekli savaş durumunu ortaya çıkarmıştır. Mülkiyet sahipleri ise bu savaş halinden çıkış planı düzenlemiştir. Bu planın özü, bir hukuk düzeni kurmak ve zorlayıcı aygıt oluşturmaktır. Bu bağlamda toplum, doğal durumundan ahlak ve faziletin egemen olduğu bir yapıya ilerleyecektir ve hukuk düzenin karşısında olan bireye “ceza” verilmeye başlanacaktır (Şaylan, 1981: 45).

Hukuka aykırı hareket ve adalet istemi, beraberinde “suç” ve “ceza” kavramlarını getirmektedir. “Hukuk, işlevi bakımından insanlar arası ilişkilere bir düzen getiren, böylece sağladığı barış, eşitlik, özgürlük ve güvenlik içerisinde bireyin varlığını korumasına, uygarlık ve özellikle kültür alanında kendini geliştirmesine hizmet eden bir kurallar bütünüdür” (Gürüz, 2001: 45). Bu bütünün oluşturduğu çemberin dışına çıkan birey ise suçludur. Adaletin sağlanması için de uygulanması gereken bir ceza anlayışı gereklidir.

Suç kavramını ahlaki bir bakışla değerlendirmek gerekirse, temel olarak suçun işlenmesinde yalnızca suçlunun değil, toplumun da rolü vardır. J.Stuart Mill’in belirttiği gibi, “erdem ve kötülükler övülen ya da yerilen birtakım özelliklerdir. Bunları kişisel olarak değerlendiririz. Yararlı ve hoş olan her şeyi de bu değerlendirmelerde ölçüt olarak kullanırız. Akıl, eylemlerimizin yararlı ve zararlı eğilimleri üzerine bilgi verebilir, ama asıl etkin olan duygulardır. İnsanın birlikte yaşamalarından ve sempati adını verdikleri duygudan dolayı vicdan denilen değerlendirme ile karşılaşırız. Vicdan insana baştan verilmiş bir özellik bir yargı gücü değildir. Vicdan aslında bir toplum

ürünüdür.” Düşünüre göre toplumun adalet anlayışının temelini, akıldan önce sempati ile kazanılan vicdan duygusu oluşturmaktadır (Timuroğlu, 2007: 97).

Suç kavramı zaman içerisinde dini esaslarla da tanımlanmıştır. Tek tanrılı dinlerin ortaya çıkışıyla, topluma ve toplumun parçası olan bireye zarar veren davranışlar aynı zamanda “günah” sayıldı. Aydınlanma çağı ve sonrasında çeşitlenen bilim alanları, “suç” ve “ceza” olgusuna farklı bakış açıları ve farklı teorilerle yaklaşmışlardır. Bu bilimsel bakış açılarının en önemlilerinden biri psikolojik ve psikoanalitik bakış açısıdır.

Günümüzde suç, psikolojik olarak iki ana noktada değerlendirilir. Bu değerlendirmelerden ilkinde suç, suçu işleyen bireyin içsel durumundan ortaya çıkmaktadır. İkinci durumda ise suça, suçlunun doğup büyüdüğü toplumsal çevre etki eder (Erem, 1987: 424).

Psikoanalitik teoriye göre suçun ortaya çıkışı bir ego tatmini sorunudur; ahlaki yargılarımızın yönetildiği süper egonun alt benliği kontrol altına almamasıdır. Sonuç olarak suç, alt ve üst benliğin savaşında alt benliğin kazanmasıyla doğar ve “ben” ile beslenir.

Alfred Adler’e göre suç, duygusal yapıdaki bir eksikliktir ve normdan bir derece sapmadır. Suçlunun suçu işleme nedeni, bireyin zamanla içerisinde biriktirdiği bir kompleksin yansımasıdır. Birey bilinçli bir zekâ ile bunu gerçekleştirdiğini sansa da, aslında her birey için mümkün görülebilecek bir eşiği aşmaktadır. Bu noktada Adler’e göre, suçun nedeni sadece alt benlik savaşına dayanılarak açıklanamaz. O, ruhsal ilişkiler örgüsünden koparılıp alınmış bir tek ruhsal olaya dayanılarak insanı tanımak gibi bir işe kalkışamayacağını vurgular (Adler, 2003: 35-40). Bu noktada çoklu bir açıklamaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Suç psikolojik ve psikoanalitik olarak değerlendirirsek, “bir insan neden suç işler?” sorusuna birçok neden göstermek mümkündür. Bunları; alkol ve uyuşturucu bağımlılığı, nevrotik ve psikozik rahatsızlıklar, oligoptreni (zekâ geriliği), paranoya, şizofreni gibi bireyin kendinden kaynaklanan içsel durumlar olarak sıralayabiliriz.

Suç neden olabilecek psikolojik çevre, başka bir ifade ile dışsal durumlara ise, iş yaşamındaki, ailedeki, oturulan konuttaki stres, baskı ve çevreye uyumdaki zorlukların yarattığı durumları gösterebiliriz.

Bazı bilim insanlarına göre suçun belirleyicileri başlı başına dışsal ya da sadece içsel durumlar değildir, her ikisi de olmayabilir. A.Adler'in görüşlerini analiz eden Kaufmann'a göre "suç, müşterek duygudaki bir eksikliktir ve sadece normlardan bir derece sapmadır. Özel zekânın ifadesi ve birliktelik yeteneğindeki eksikliktir. Sonuç olarak suç, ne yalnızca beden şartlı, ne de çevre şartlıdır. Aşağılık kompleksinden oluşur (Bıçak, 2001: 39)."

Durkheim suç kavramını incelerken anomi kavramını kullanmıştır. Anomi kavramı toplumsal normlardan sapma olarak görülen davranışlar sonucu ortaya çıkar. Durkheim'e göre suç bütün toplumlara özgüdür. Ahlaksal kurallar çerçevesinde işlenen suç sonucu oluşan ceza istemi, bütün toplumları kapsamakla beraber, çeşitleri toplumdan topluma farklılaşmaktadır. Durkheim tarafından ortaya konulan ve Merton tarafından geliştirilen anomi teorisine göre de suçun olmadığı bir toplum modeli yoktur ve suçlar sonucu ortaya çıkan anomi normsuzluk demektir (Hançerlioğlu, 1986:125-128).

Sosyalleşme teorisyenlerine göre suç kavramı, alt kültür ve üst kültürün çatışması sonucu doğmaktadır. Sosyolojik olgulara ekonomi temelinden yaklaşan düşünürlere göre ise suç, yoksunluk ve yoksunlukla ilgili bir dizi gelişim izlemekle beraber ortaya çıkmaktadır (Erem, 1987: 56).

Sosyoloji teorisyenleri, suç kavramının ele alınışını çeşitlemekle beraber ortaya çıkışını toplumun tarihsel süreçteki evrimine bağlamaktadırlar. Toplumsal açıdan suç cezasız düşünülemez. Çünkü toplumsal norm ve değerlere aykırı hareket beraberinde cezayı da var etmektedir. Suç kavramının içerdiği anlam ile buna karşı geliştirilen ceza istemi, toplumların geçirdiği sosyal, iktisadi ve politik dönüşümlere bağlı olarak değişik dönemlerde farklılık gösterir. Kimi zaman iktisadi, politik ve hukuksal iken, kimi zaman sosyal-psikolojik etmenlerle var olmaktadır.

Suç kavramını sosyolojik açıdan ele alacak olursak: belirli fiiller toplumsal açıdan "yasak" olarak tanımlanmış, bu fiillerde bulunanlar da tarihsel süreç içerisinde farklı cezalara tabi tutulmuştur. Suç denilen kavramın insanoğlunun geçirdiği toplumsal gelişimle beraber çeşitlendiği, gözlemsel bir gerçekliği ifade etmektedir. Sosyolojik açıdan suç, toplumun norm ve kurallarına aykırı harekettir (Hançerlioğlu, 1986: 125-

128). Suç ve ceza kavramının tarihsel ve sosyolojik açıdan gelişimini kısaca şu şekilde özetleyebiliriz:

1.1.1. Kabileye Karşı İşlenen Suç ve Ceza:

Homojen bir yapıda olduğu düşünülen ilkel topluluklar avcı ve toplayıcı topluluklar olarak da bilinir. Bu dönemde tarımsal bir etkinlik olmadığından insanlar avcı ve toplayıcı bir özellik taşımakta idi. Sınıfsız olan ilkel topluluklarda egemen bir sınıf ve yöneten bir zümre gelişmemişti. Birey kabilenin içinde yer almakta ve kabile dışında var olamamaktaydı. Kabileler totem inancına sahipti. Toplumda öç, ceza istemini oluşturmaktaydı. İşlenen her suçun bireyin başka bir bireye karşı değil bağlı bulunduğu kabileye karşı işlendiği kabul edilmekteydi (Williams, 2007: 37-45).

1.1.2. Dini Günah ve Klan Üstü Otoriteye Karşı İşlenen Suç ve Ceza:

Bu dönemde karşımıza hukuksal bir sistem çıkmaktadır. Bu hukuksal sistemin önemli örneklerinden olan Roma hukukunda, yönetim erki ve yöneten sınıf oluşmuş, yerleşik hayat benimsenmiştir. Klan üstü bir otorite mevcuttur. Bu dönemde suçun anlamı ve buna bağlı olarak uygulanan cezalar değişmiştir. Tek tanrı inancı ile beraber suç “günah” ile temellendirilmiştir.

İşlenen suç, bütün güç erkini elinde bulunduran iktidara karşı değil aynı zamanda Tanrı’ya karşı da işlenmiş bir günah olarak görülmekteydi. Bu dönemden modern döneme geçiş aralığında otoriteye ve günaha ek olarak feodal beylere karşı işlenen suçlar ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda bu dönemde zindan ve ilk hapsetme yerlerini görmekteyiz (Sarı, 2011: 10).

1.1.3. Modern Devlette Hukuksal Çerçevenin Dışına Çıkma

Feodalitenin aşılması, imparatorlukların çöküşü, çeşitli siyasal ve ekonomik sistemlerin doğuşu ile beraber suç ve cezanın kökeninde önemli değişimler meydana geldi. İmparatorlukların yerini ulus-devletlerin, demokrasinin, liberalizmin, komünizmin almasıyla birlikte, hukuksal yapıda suç ve cezanın bugünkü tanımlarının oluştuğunu görmekteyiz.

Hukuki perspektiften suç, “devletin hukuk düzeni içinde kendisine yaptırım olarak ceza koyduğu eylemdir”. Başka bir tanıma göre suç, “kanun ile konulan kuralların bozulmasıdır(Kamer, 2001: 1).”

Hukuksal açıdan ceza, suç teşkil eden eylemin karşılığı olarak yasada gösterilen, suçlunun çeşitli hak ve yararlarını etkileyen, devlet tarafından uygulanan ve esasen ıslahı sağlamaya yönelik ızdırap verici, korkutucu ve caydırıcı müeyyide olarak tanımlanmaktadır (Kamer, 2001: 4-5).

Modernite öncesinde suça karşılık verilen kırbaç, idam, giyotin ve suçluyu toplumdan ayırma gibi cezaların yerine, modern toplumda cezanın kurumsallaşarak çeşitlendiğini görmekteyiz. Cezalar artık bedensel eziyet vermeden, suçlunun kontrol altında tutulmasını sağlayan hapis cezasına dönüşmektedir. Suçu işleyen birey işlediği suçun belirttiği yazılı kaynak gereğince hükmedilmiştir. Mahpusun adı suçu sabit olununcaya kadar “tutuklu”, suçu işlediği kanıtlandıktan sonra ise “hükümlü” olacaktır.

Bulgulardan ve tarihsel verilerden hareketle suçun toplumla beraber var olduğu yadsınamaz bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda suçun karşılığı olarak verilen hukuksal cezanın, modern dünyada uygulandığı yer olan hapishanelerin ortaya çıkışı üzerinde durmak gerekir.

1.2. Hapishane Kavramı ve Tarihsel Gelişimi

Hapishane, zindan ve tevkifhane sözcükleri, işlediği bir suçtan dolayı bağlı kılınan, tutuklu iken yargılanan veya bireysel özgürlüğü kısıtlanan kişilerin tutulduğu yeri tanımlamak için kullanılır. Arapçada hapishane “tutma”, “tıkama”, “kapama”, “ayırma” anlamına gelen “habis” kökünün nesne ismi olan sözdür. Türkçede ise hapis, habis, mahbus, mahpus, mehbür şeklinde kullanılmaktadır (Özteken, 2009: 12).

1.2.1. Batı’da Hapishanelerin Gelişimi

Modernite öncesi toplumlarda cezaevlerinin gelişimi ceza hukukunun gelişimi ile aynı doğrultuda ilerlemiştir. Önceki dönemlerde cezanın uygulanışındaki temel algılama “kisas” ve “intikam” temeli üzerine kurulmaktaydı. En belirginleri zehirlemek, iple asmak, topuzla ya da kılıçla öldürmek, boğmak, yakmak, uçurumdan atmaktı. Eski Yunan’da Platon cezanın amacını korkutma ve iyileştirme olarak belirtmiştir. Bu

dönemde, Sokrates'in yargılanmasından anlaşıldığı üzere, yargılamanın ya da cezalandırmanın sadece kölelere ait bir uygulama olmadığını görmekteyiz (Demirbaş, 2003: 11).

Roma dönemine gelindiğinde ise hapishaneler “tullianum” denilen bir yeraltı kısmı ve iki yukarı kısmı bulunan meşe kütükleriyle birbirinden ayrılmış bölmelere (hücrelere) dönüşmüştü. Bu dönemde Kral Jugurtha'nın hapsedilmesi yine sınıfsal bir ayrımın olmadığını göstermektedir. Romalılar, suçluları hapis cezası yerine çalışmaya (metallum) gönderdiler; bunun nedeni ise çalışma cezasının devlet ekonomisine önemli bir katkı sağlamasıydı (Demirbaş, 2003: 36).

Hristiyanlığın ortaya çıkışıyla birlikte, Kilisenin Batıda yayılışı, önemli imparatorlukların kuruluşu, ardından Kilisenin hâkimiyetiyle ceza ve hapishane anlayışında değişimler meydana geldi. Bu dönemde ilk hapis cezalarının manastırlarda uygulanmaya başlandığı düşünülmektedir. Dönemin ilk çeyreğinde verilen cezalar halkın gözü önünde verilmeye devam etmekteydi. M. Foucault, Hapishanenin Doğuşu adlı kitabında, göz önünde verilen “ibretlik” cezaları şöyle nitelendirir: “1837’de ceza yavaş yavaş bir sahne olmaktan çıkmıştır. Ve cezanın seyirlik unsur olarak içerebileceği her şey artık olumsuz bir gösterge haline gelmiştir. Ceza, cellâdı bir canıye, yargıçları katile benzetmekte rolleri son anda tersine döndürmektedir. Halka açık infaz, artık şiddetin yeniden alevlendiği bir ocak olarak görülmektedir” (Foucault, 2006: 41). Bu noktada, yaşanan dönemde açık ceza infazı anlayışından kaçınarak hapishanelerin varlığına artan bir ihtiyacın doğuşundan da bahsetmektedir. “Hapishane, içeri kapatma, zorla çalıştırma, kürek, ikamet yasağı, sürgün ki bunlar modern cezalandırma sistemlerinde önemli bir yere sahip olmuşlardır. Cezalandırma bu dayanılmaz duygular sanatından, bir askıya alınan haklar ekonomisine geçmiştir” (Foucault, 2006: 45).

Giddens, 19. yüzyıla kadar suçluları cezalandırmak için yapılan, insanları asmak, zincirlemek, kamçılarla ya da kızgın demirle dağlamak şeklindeki uygulamaların halka açık yapıldığını ve mahkûmların sadece masum olduklarını ileri süren ya da yaptıkları eylemin haklılığını anlatan konuşmalar yapabildiklerini belirtmiştir (Giddens, 2000: 32). Kilise ve feodal beylikler döneminden sonra Avrupa’da aydınlanma dönemiyle hapishanelerde önemli değişimler yaşanmıştır. Bu değişimlerden en önemlisi, düşünsel dünyadaki ilerleyişin tersine, hapishane koşullarındaki kötüleşmedir.

17 ve 18. yüzyılın sonlarına kadar suçluları muhafaza etme yeri olan hapishanelerde, aynı yüzyıldaki savaşların uzun sürmesi nedeniyle kapasitelerinden fazla mahkûm kalmaya başladı. Bu bağlamda 18. yüzyıl sonu ve 19. yüzyılın başlarında Avrupalılar hapishanelerini, deliler, yoksullar, yetimler evi olarak kullanmaya başladılar. Ünlü Alman cezaevi uzmanı Karls Krohne 1840'a kadar büyük ve küçük cezaevlerini gezerek yazdığı kitapta, cezaevlerinde vahşetin ve ihmalin en kötü dönemlerinin yaşandığını belirtmektedir (Demirbaş, 2003: 64-71).

Savaşların azalması, Avrupa ülkelerinin zenginleşmesiyle, hapishanelerde reform hareketleri göze çarpmaktadır. İngiltere'de Elizabeth Fry cezaevlerini ziyaret ederek kamunun dikkatini cezaevlerine çekmeyi başardı. Bu reform hareketi ile 11.000 hücreli 54 cezaevi yapıldı (Demirbaş, 2003: 123).

Bu değişim 2. Dünya Savaşı'na kadar sürse de, ardından tekrar 2. Dünya Savaşı'yla durmuştur. Bu durgunluk hali 1950'li yıllara kadar devam edecek, bu tarihten sonra reform süreci yeniden canlanacaktır (Demirbaş, 2003: 123).

1 Ocak 1971'de Almanya'da Ceza İnfaz Kanununun kabulü ile hapishanelerdeki eksiklikler göz önüne çıkmaya başlamıştır. Bu kanunun önem arz eden diğer yanı ise, rehabilitasyon ve yeniden sosyalleşme düşüncesinin kuvvetli bir şekilde vurgulanmasıdır (Demirbaş, 2003: 124).

Aynı zamanda 1955'te Cenevre'de "Suçların Önlenmesi ve Hükümlülere Muamele" konulu konferansta "Hükümlülere Muamelede Asgari Şartlar" ve "İnfaz Kurumu Açma" konularında kararlar alınmıştır. Avrupa Konseyi ise bu kararları 1973'te kabul etmiştir. Söz konusu uluslararası belgelerde; *"ceza infaz kurumlarının 500 kişiyi aşmaması, mahkûmların sınıflandırılmasına imkân sağlaması, oda ve koğuşların makul genişlikte olması, ışıklandırma, ısınma, sağlık, hijyen, beslenme, ibadet ve yıkanma gereksinimlerin karşılaması, pencerelerin içeriye temiz hava girişini sağlayacak ölçüde güneş ışığında okuma ve çalışmayı sağlayacak nitelikte olması, mahpuslara içme suyu ve yemek sağlanması, kurumlarda bir revir olması, mahkûm çocukları için bir kreş olması, karanlık odalar ve hücreler yapılmaması, mahpusların ziyaretçi kabul edebilmesi ve haberleşebilmesi, açık havaya çıkartılması, eğitilmesi veya çalıştırılabilmesi, bedensel faaliyette bulunabilmesi, dilekçe ve şikâyet hakkını*

kullanabilmesi, tutuklu ve hükümlülere kötü muamelede bulunulmaması” gibi temel kurallar düzenlenmiştir (Demirbaş, 2003: 127).

1.2.2. Osmanlı Döneminde Hapishaneler

İslam hukukunda, kurumsallaşmış hapishane anlayışı mevcut değildir. Elde edilen kaynaklara göre Hz. Osman dönemine kadar suçlular kuyulara hapsediliyordu. Bu bağlamda İslam hukukunun uygulandığı Osmanlı döneminde de somut hapishanelerin varlığından söz edilememektedir. Hapishanelerin Osmanlı İmparatorluğu’na taşınması Avrupalılaşma hareketleriyle bağlantılı bir gelişmedir. Bu döneme kadar hapishane şeklinde kullanılan Farsçada “karanlık, sıkıcı ve dehşete düşürücü yer” anlamını taşıyan zindanların varlığından söz etmek mümkündür. Ta’zir suçları bakımından (hakkında ayet ve hadis gereği herhangi bir hükmün bulunmadığı, ceza takdirinin hâkime bırakıldığı suçlar) padişah ve onun adına bu yetkiyi kullananlar, suçun nitelik ve derecesine göre cezayı belirlemekte ve bu cezalar arasında hapis cezası da bulunmaktadır (Demirbaş, 2003: 128).

Osmanlı İmparatorluğu’nun ilk dönemlerinde hapishane olarak genellikle kale burçları kullanılmaktadır; İstanbul’daki Yedikule, Eminönü’ndeki Baba Cafer ve Kasımpaşa’daki Tersane zindanlarını örnek olarak göstermek mümkündür. Bu zindanlar genellikle subaşının kontrolünde olup, mahpuslara hayırseverler yardımıyla bakılırdı (Şen, 2007: 39-42).

II. Mahmut döneminde Mehterhane olarak kullanılan Sultanahmet’teki İbrahim Paşa Sarayı’nın bir bölümünde “Hapishane-i Umumi” kurulmuştur fakat İstanbul dışındaki kale burçlarının zindan olarak kullanılmasına devam edilmiştir. 1840 yılında “kanunsuz suç ve ceza olmaz” ilkesinin devlet tarafından benimsendiği ilk ceza yasası, “Ceza Kanunname-İ Hümayunu” çıkartılmıştır. 1858’deki ceza yasasıyla beraber, kürek cezası, kalebentlik ve hapis cezalarının hürriyeti bağlayıcı cezalar olduğu kabul edilmiştir. Yaralama ve zina suçları ile cinayet, vurma, hırsızlık gibi suçlar “cünha” kapsamında yer almıştır. Cünha suçluları, bir hafta ile üç yıla kadar hapis cezasına çarptırılmışlardır (Şen, 2007: 45-49).

II. Meşrutiyet döneminde ise Dâhiliye Nazırı Halil Bey’in hapishaneler için sunduğu öneriyle başlayan müzakere sonucunda “Hapishaneler İdaresi”nin kurulmasına karar

verilmiştir. Bu idareye “Merbani-i Emriye ve Hapishaneler İdaresi” adı verilerek hapishanelerle ilgi kurumsallaşmanın ilk adımı atılmış oldu (Şen, 2007: 45-49).

Meşrutiyetin ilanıyla beraber bir de genel af kanunu çıkartılarak hapishanelerdeki mahkûm sayısında önemli bir azalış yaşansa da, 31 Mart ayaklanması sonucunda tutuklu ve hükümlü sayısında tekrar bir artış yaşanmıştır (Şen, 2007: 45-49).

1911 yılında hapishanelerin mevcut bütçesini düzenlemek adına bir çalışma kararı alınmıştır. Bu çalışmada hapishanedeki insanların marangozluk, doğramacılık, kunduracılık, makine ile fanila ya da çorap imal işlerinde çalıştırılmalarına yönelik kararlar alınmıştır. Bu uygulamaya ait önemli bir bilgi Edirne Hapishanesine ait vali tarafından yazılan gelişme sonuç raporudur. Bu rapora göre; “Edirne Hapishanesinde çalışır durumda çorap, eteklik ve fanila imalatı yapan 14 makine mevcuttur. Bu makineler sayesinde elde edilecek tüm kâr ile ipliğimizi de kendimizin üretebileceği bir iplik fabrikası kurmak düşüncesindeyiz. Tüm bu faaliyetlerimizin sürdüğü, şu günlerde kürek cezası mahkûmlarının da bu imalathanelerde çalıştırılması gündeme gelmiştir. Bu çalışmalardan elde edilen kârın bir kısmı ile maaşlı bir muallimin görevlendirilmesi sağlanarak kürek cezası olan bir kısım mahkûma da eğitim vermeye başlanmıştır. Üretilen malı yıkayan, ütöleyen, kalıplayan ve boyamaktan sorumlu olan kişiler de yine mahkûmlardır. Mahkûmların ücretleri ise yaptıkları işin derecesine göre değişmektedir” (Şen, 2007: 60). Raporda da belirtildiği gibi Meşrutiyetin ilanıyla birlikte hapishane yaşamında önemli değişimler göze çarpmaktadır. Raporda önem arz eden en önemli noktalar, mahkûmların meslek sahibi olmaları ve mahkûm ailelerinin geçiminin mahkûmun çalışmasından alınan maaş ile karşılandığı bilgisidir.

Birinci Dünya Savaşı dönemine gelindiğinde, hapishaneler için yapılan ıslahat hareketinin müttefik olan Almanya ile birlikte yürütüldüğü gözlemlenmektedir. Alman uzmanlardan yararlanılmış, onlardan iyileştirmeler ve neler yapılabileceği konusunda raporlar istenmiştir. Raporların en önemlilerinden biri de “Mahkûmiyetlerine en az bir yıl kalan mahkûmların affedilerek askere gönderilmeleridir” (Şen, 2007: 73). Bu bağlamda savaşta duyulan asker ihtiyacının rapor için önemli bir belirleyici oluşturduğunu görmekteyiz. Bu dönemde sunulan raporlar sonucunda ortaya çıkan nizamname gereğince bütün mahkûmların çalıştırılması zorunludur.

Osmanlı döneminde hapishanelerin durumunun iyi olmadığına dair yazılı kanıtlar vardır. Bunlardan biri Vahan Cardoshian'ın kaleme aldığı "20.Yüzyılın Osmanlı İmparatorluğu" isimli kitabında yer alan gözlemleridir. Cardoshian, hapishanelerin kışın ısıtılmadığı gibi rutubetli ve çok havasız olduğunu, sadece ekmek verildiği için mahkûm ailelerinin her gün yemek getirdiklerini belirtmiştir. Bir diğeri de 20.Yüzyılda Ahmet Şerif'in gezi notlarında da benzer noktalara değindiğini görmekteyiz. Ahmet Şerif notlarında Trabzon hapishanesini anlatırken şu cümleleri kurmaktadır: "Büyükçe bir oda genişliğinde olan bahçeyi geçtim ve asıl hapishane denilen yere girdim. Koku o kadar kuvvetli bir suretle yayıldı ki, elimle burnumu kapamaya mecbur kaldım. Burada hava yok, ziya ise hiç yok. Duvarda yanan ufak bir lamba hafif ziyasıyla, güneşin bile sokulamadığı her şeyin bittiği bu sefalet haneyi, tenvire mahpus diye buraya atılan bu zavallılara, biraz hayat vermeye çalışıyordu. Tavan çökmüş, duvarlar çarpılmış, zeminin tahtaları parçalanmış... Hükümetin abdesthanesi bu odaya bitişik, galiba lağım da altından geçiyor" (Demirbaş, 2003: 136).

Osmanlı devletinin içinde bulunduğu savaş hali ve ekonomik çöküntü de dikkate alındığında, hapishanelerin aşırı kalabalık olması, binalarının çürümeye yüz tutması gibi insani koşullardan oldukça uzak mekânlara dönüşmüş olması şaşırtıcı değildir" (Demirbaş, 2003: 136).

1.2.3. Cumhuriyet Dönemi ve Hapishaneler

1 Temmuz 1926'da 765 sayılı Türk Ceza Kanunun yürürlüğe girmesiyle cezaevleri üzerinde yeniden bir çalışma yapılması gerekliliği gündeme gelmiştir. Tutuklu evlerinin idaresi İçişleri Bakanlığından alınarak Adalet Bakanlığına verilmiştir. Bu noktada ilk farklılıklardan biri de hapishanelerdeki mahkûmların çalıştırılması hususudur.

Yeni doğan bir devlet olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti öncelikle hapishaneler konusunda ne yapması gerektiğini ortaya koyabilmek adına, incelemelerde bulunmak üzere bazı görevlendirmelerde bulunmuştur. Bunlardan en önemlisi Adliye müfettişleri Fuat ve Ferit Beyler tarafından Karadeniz sahillerindeki hapishanelerle, İzmir, Adana, Konya ve İstanbul'u konu alan 24.12.1931 tarihli rapordur. Bu rapora göre:

- Binalardan bir kısmı mahsus suretle cezaevi olarak inşa edilmiş bulunmakla beraber, hiçbir cezanın, günün telakki ve prensipleri dairesinde infazına elverişli değildir; bunların tamamı koğuşlardan ibarettir ve hücre yoktur.
- Binalar en iptidai hijyen icaplarından dahi mahrumdur; müsait avluya sahip bulunmadıklarından, teneffüs saatleri katiyen değerlendirilmemektedir. Esasen koğuşlar da, yapıları itibariyle, güneşten tamamen mahrumdurlar; havalandırma ve ısıtma tesisatı mevcut değildir; ocak ve mutfak tertibatının bulunmaması yüzünden, mahpuslar yemeklerini koğuşlarda mangallar üzerinde pişirmektedirler. Koğuşlar akşam 17'den sabah 7'ye kadar kapalı tutulduğundan, def'i tabii koğuşta bulunan tenekelere yapılmaktadır; esasen mevcut helâların vaziyeti de pek kötüdür.
- Mahpusların getirdikleri şahsi eşyalar yatakların yanında, sandıkların içinde, koğuşları doldurmakta ve temizliği güçleştirmektedir.
- Hükümlülerin sınıflandırması bir yana, küçükleri büyüklerden, mevkufları mahkûmlardan ayırmak dahi mümkün olmamaktadır. Kadınlara mahsus cezaevi hemen hemen yok gibidir.
- Hemen hemen hiçbir müessesede ziyaret ve görüşme mahalli yoktur.
- Binaların bu gayrı müsait durumu mahpusların çalışmasını da imkânsız kılmaktadır.
- Hapishaneler personel noktasından daha derin bir mazhariyetsizlik içindedirler.”

Rapor şu cümlelerle son bulmaktadır: “...Hapishanelerimizin bugünkü vaziyetleri ise, adaleti temin değil, adaletsizliği tevlit etmektedir” (Demirbaş, 2003: 137). Raporla savaş halinin uzun süre devam etmiş olması ile ülkenin içinde bulunduğu imkânsızlıkların hapishane koşullarını olumsuz etkilediği belirtilmektedir.

Bu tespitlerden, savaş ve yoksulluk nedeniyle Avrupalılaşma yolunda hapishaneler açısından atılan adımlardan geriye doğru gidildiği anlaşılmaktadır. Hapishane koşullarında yaşanan olumsuzlukların giderilmesi, öncelikle bu kurumların içinde

bulunduğu durumu yansıtan bilginin elde edilmesi ile mümkün olacak ve zamanla iyileştirme yönünde önemli adımlar atılacaktır.

1936 yılında İmralı adasında çalışma esasına dayalı ilk cezaevi açılmıştır. 243 maddeden oluşan 1941 tarihli *Ceza ve Tevkifevleri Nizamnamesi* yürürlüğe girerek mahkemelerin bulunduğu yerlerde Ceza ve Tevkifevleri, Adalet Bakanlığınca belirlenen yerlerde ise “mıntika cezaevi” ve “çocuk ceza ve ıslahevi” kurulacağı belirtilmiştir. Bu nizamnamede cezaevi memurları ve hükümlülerin hangi ceza evlerinde yer alacağına dair açıklamalar da yer almaktadır (Şen, 2007: 86).

1936 yılında çıkartılan kanundan sonra 1941 ve 1943 yılındaki kanunlar iş esasına dayalı kurulacak cezaevlerinden bahseder” (Demirbaş, 2003: 204).

1.3. Cezaevleri Oluşumunun Tarihçesi

Hapsetme, hata yapanları cezalandırmak ve insanları onların yapacakları eylemlerden korumak için uygulanan bir cezalandırma şeklidir. Kısaca hapishanelerin var olma nedeni, bireyi topluma uyum sağlayacak hale getirmektir. Çağcıl hapishanelerin kökenleri, Avrupa ülkesinde on yedinci yüzyıldan başlayarak feodalizmin çözüldüğü dönemde kurulan ve işlik denilen yerlerde yatmaktadır. Bu yerlerin özelliği, iş bulamayan serseri haline gelmiş köylülere yiyecek verilmesi ve bu köylülerin çalışmaya zorlanmasıdır.

On dokuzuncu yüzyılın başına gelmeden, suçun cezalandırılması için kişiyi hapsetme işlemi, nadir olarak uygulanmaktaydı. Ancak büyük küçük her şehirde, üç ya da dört mahkûmdan fazlasını alacak kadar geniş olmayan yerel bir hapishane yer alırdı. Bu hapishaneler, ya suçlanan kişilerin mahkemelerini beklemeleri ya da sarhoşların ayılması için kullanılmaktaydı. Büyük Avrupa kentlerinde de idamların bekleyen mahkûmların bulunduğu hapishaneler bulunmaktaydı. On dokuzuncu yüzyıla kadar suçları cezalandırma, insanları asmak, zincirlemek, kamçılarlamak ya da kızgın demirle dağlamak şeklindeydi. Özellikle de halka açık bir biçimde yapıldı. Fakat asılacak olan tutuklular, masum olduklarını ileri süren ya da yaptıkları eylemin haklılığını anlatan konuşmalar yapabiliirdi.

Cezalandırmak için kurulmuş olan kurumların, bu kısa tarihçesinden sonra değinmeyi uygun bulduğumuz ve dünyada ortaya çıkan ilk cezaevi modeli ve özellikleri şöyledir;

F Tipi Cezaevi 'Linear' diye tanımladığımız, dünyada ortaya çıkan ilk cezaevi modelidir. Bu modeli, ABD 1850 yılında denemiştir. Aralıklı kontrol sistemine dayanan bir mimari tasarıma dayanan soyutlama hücreleridir. Bu tip cezaevi modeli soyutlama felsefesine dayanır. Bu da mahkûmun yalnız kalarak nedamet getirip, pişmanlık duyup, azap çekerek 'ıslah olması' görüşüdür."

Türkiye'deki uygulamalar Amerika'da olduğu gibi linear modellerle başladı ve aynı mimari tasarımların uygulamaları günümüze kadar devam etti. 1980'li yıllarda yapımı hızla başlayan,"E tipleri ve sayıları çok az tutularak uygulamaya konulan," Özel Tip mimari tasarım uygulamaları, Bayındırlık Bakanlığı'nın prototipleri (ilk örnek) olarak devreye girmiştir. Bu modeller, Linear Model karakteristiklerine uygun, çok yataklı ve tek yataklı yaşam yerleri ihtiva eden cezaevleri olarak, Türk İnfaz rejiminin 20. yüzyılda alt yapısını teşekkül ettirmiştir.

Hapishaneler ile ilgili ilk ciddi uygulamalar fiziksel ceza karşısında onun katı nedenlerine inanan William Penn'in talimatları altında Pensilvanya'da başladı. Penn'in tutukluların kurbanların zararlarını karşılamada ve kendi bakım masraflarını karşılama talimatında onların zor işte vakit geçirmesini emretti... Yeni adı suç işleyen canilerle ilgili tamamen yeni bir felsefe yaratıldı. Daha çok manastır gibi şartlarda olduklarından pişman olma ve günahlarını uzun uzun düşünmede güçlü olacaklardı her bir suçlu altı ile sekiz adımlık hücrelerde sessizlik altında yaşadı. Bu katı yönetim örneği diğer devletler tarafından kopya edildi. Tutuklular yakında idarenin sükûneti sağlamasına rağmen, onları destekleme masraflarının ceza çekme emrinde çalışması istendi. Her nasılsa suçluların sık sık görülen kaçış ve düzensizliğine neden olan problemler devam etti ve idarenin sessizliği çerçevesinde öğrenildi. O zaman 1816'da yeni bir hapishane New York Auburn'de inşa edildi. Bu hapishane hem mimaride hem de önemli uygulamalar ile yeniydi. Hücreler beş yüksek kat olarak inşa ediliyor, stratejik yerde bulunan hücrelerin içlerini görme ve korumak için imkân sağlıyordu. Suçlular üç gruba bölündü, mesela tehlikeliler yalnız hapsedildi. İkinci gruba sadece çalışmak için hücrelerinden çıkmalarına izin verildi. Üçüncü ve en son büyük grup sadece akşamları hücrelerine çekilmeye gitti ve gün boyunca diğerleriyle yemek yedi ve çalıştı disiplin dâhilinde askeri prosedürlerin benimsenmesi ile devam edildi. Suçlular yemekhanelere veya çalıştıkları yere hücrelerinden ilerledi.

Modern hapishaneler tipik Auburn dizaynında modellendi. Her nasılsa, hapishanede bulunan çoğu meşgulü çalışmada tutmak artık imkânlı olduğu zaman başlıca bir değişiklik meydana geldi. Sonraki bildirmede politik muhalefet, özellikle iş birleşiminde bulunan köprüler ve sokaklar inşa etmede tutuklu işçilerin kullanılmasını ve hapishanede üretilen eşyaların satışı hapishane projelerinin bitirilmesi ile sonuçlandı. Hapishane masrafları arttı ve tabî ki hapishanedeki zamanını çok az işle geçiren bina yöneticilerine hapishaneler emanet edildi. Aynı zamanda personel sağlamaları çok daha masraf yapsa dahi tedavi edici kurumlardaki değişiklik ve daha insancıl özellikleri ile hapishaneler güçlenerek düzenlendi.

Bilimsel anlamda infaz sisteminin doğuşu Howard'a aittir. Howard'dan sonra gelen ikinci şahıs ise Dupectiqux'dur. Belçika da 1830 yıllarında hapishanelerin kötü durumunu hissederek ıslah çareleri aramaya başlamıştır. Orada biri gece hücreye konma, gündüzleri ise bir arada, ama konuşmadan çalışmayı içeren "Obürn Sistemi", diğeri gece ve gündüz hücre hapsinden ibaret olan "Filadelfiya Sistemi" olmak üzere iki sistem mevcuttur. Dupectiqux'un ikinci sistemi tercih etmesinin tesiri büyük olmuştur. Dupectiqux, hücre sistemini müdafaa etmekle birlikte bunun müşterek hapse göre daha ağır bir ceza olduğunu da kabul etmektedir ve ıslah ve azap bakımından bakıldığında bir günlük hücre hapsinin iki günlük müşterek hapse bedel olmasını önerir. Dupectiqux' göre hücrenin ıslah edici etkisinin başka vasıtalarla takviye edilmesi ve bunun içinde belirli zamanlarda suçlunun hücrelerinde ziyaret edilmesini gerekir. Bunların özellikle suçlu üzerinde olumlu etkisi olan kimselerin olması gerekir. Bugünkü Belçika sisteminin esası da Dupectiqux'un fikirlerine dayanmaktadır.

1.3.1. Genel Olarak Cezaevi Olgusu

Dünyanın değişik yerlerinde, alıkoyma amacıyla kullanılan yerlere, yargılama öncesi mi yoksa sonrası mı kullanıldıklarına veyahut hangi düzeyde güvenliğe tabi olduklarına göre değişik adlar verilmektedir. Örnek olarak ABD'de çok önemli olarak kabul edilmeyen bir suçtan dolayı yargılanmayı bekleyen ya da kısa bir süre hapis cezasına çarptırılan kişilerin alıkonulduğu yerlere hapishane, hüküm giymiş olan kişilerin alıkonulduğu yerlere de cezaevi denir. Başka bir örnek, Rusya Federasyon'unda yalnızca on beş cezaevi vardır, bunun nedeni ise bu terimin sadece en yüksek seviyede

güvenliğe sahip yerler için kullanılmasıdır. Başka mahkûmların alıkonulduğu yerlere de ceza kolonisi denilmektedir.

Ceza infaz kurumları, tutukevi ve hükümlü cezaların infaz edildiği kurumlar olarak ikiye ayrılmaktadır. Tutukevine duruşma için bekleyen çeşitli şahsiyette sahip sanıklar konulduğundan güvenlik düşüncesi oldukça ağırlık kazanmaktadır. Tutukevi aşağıdaki ölçütlere göre sınıflandırılmalıdır: cinsiyete, yaşa (çocuklar ve yetişkinler), sağlık durumuna, ilk defa ya da mükerrer durumuna. Bu ayrımlar kuşkusuz tutuklu hakkında edinilen bilgiler ile yapılabileceğinden tutukevine alınan kişi hakkında öncelikle bu bilgilerin edinilmesine gereksinim vardır.

Son olarak da bazı ülkelerde "cezaevi" sözcüğü yalnız yargılanıp suçlu bulunmuş kimselerin alıkonulduğu yerler için kullanılır. Henüz suçlu bulunmamış kimselerin alıkonulduğu yerlere ise "tutukevi" ya da "hapisane" denir.

1.4. Türkiye'deki Cezaevleri

Ülkemizde de toplum düzeni bozan ya da topluma uyum sağlayamayan kişiler yer almaktadır. Bu kişilerin topluma zarar vermesini önlemek için ülkemizde de elbette ki bir takım kanunlar geçerlilik göstermektedir.

Bakanlar Kurulu kararının tarihi: 5.7.1967, no:6/8517; dayandığı kanunun tarihi: 13.7.1965, no: 647; yayımlandığı resmi gazetenin tarihi: 1.8.1967, no: 12662; yayımlandığı düsturun: tertibi: 5, cildi:6, s:2222 olan ve Ceza İnfaz Kurumları ile Tevkifevlerinin Yönetimine ve Cezaların İnfazına Dair Tüzük'ün birinci kısmında yer alan ve "Genel Hükümler" konusu içinde yer alan maddelere göre; Ceza infaz kurumları; ceza evleri ile ıslah evleridir (Madde: 1).

Ceza evleri ile tevkif evleri her mahkeme bulunan yerde, ıslah evleri Adalet Bakanlığınca belirtilecek yerlerde bulunur. Çocuk, kadın ve diğer hükümlülere ait ceza evleri açık, yarı açık ve kapalı olmak üzere sınıflandırılır... Hürriyeti bağlayıcı cezalar, açık, yarı açık ve kapalı ceza evleri ile ıslah evlerinde; tutukluluk kararları, tevkif evlerinde infaz olur.

Hükümlülerin bulunduğu cezaevleri kapalı cezaevleri, açık ceza evleri, çocuk eğitim evi ve tutukevleri olarak ayırmak mümkündür(Madde 2).

Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunun (Kanun no: 5275, Kabul Tarihi: 13.12.2004, Resmi Gazete Tarihi: 29.12.2004, Resmi Gazete Sayısı: 25685); "Hapis Cezaları ve Güvenlik Tedbirleri" başlıklı ikinci kısmının ikinci bölümü olan "Ceza İnfaz Kurumlarının Türleri" konusu ele alınarak açıklanmaktadır.

1.4.1. Kapalı Ceza İnfaz Kurumları

Haziran 2005'te yürürlüğe giren Yeni CGTİHK'na göre; "Kapalı ceza infaz kurumları, iç ve dış güvenlik görevlileri bulunan, firara karşı teknik, mekanik, elektronik veya fiziki engellerle donatılmış, oda ve koridor kapıları kapalı tutulan, ancak mevzuatın belirttiği hallerde aynı oda dışındaki hükümlüler arasında ve dış çevre ile temasın olanaklı bulunduğu, yeterli düzeyde güvenlik sağlanmış ve hükümlünün gereksinimine göre bireysel, grup halinde toplu olarak iyileştirme yöntemlerinin uygulanabileceği tesislerdir." (Madde: 8)

Bir diğer tanım; Ceza infaz Kurumları ile Tevkifevlerinin Yönetimine ve Cezaların İnfazına Dair Tüzük'ün birinci kısmı olan "Genel Hükümler" konu başlığında yapılmıştır. Buna göre; İçten ve dıştan olmak üzere koruma ile görevli personeli bulunan ve dışarıyla irtibat ve ihtilafı mümkün olmayan ceza evidir" (CİKTYCİDT Madde: 5).

1.4.2. Açık Ceza İnfaz Kurumları

Ceza İnfaz Kurumları ile Tevkifevlerinin Yönetimine ve Cezaların İnfazına Dair Tüzük'ün birinci kısmı olan "Genel Hükümler" konu başlığında açık cezaevinin tanımı açıklanmıştır. Buna göre;

Dıştan koruma ile görevli personeli bulunmayan ve firara karşı mâniaları olamayan ceza evidir (CİKTYCİDT madde: 3).

Haziran 2005'te yürürlüğe giren Yeni CGTİHK'na göre; Açık ceza infaz kurumları, hükümlülerin iyileştirilmelerinde, çalıştırılmalarına ve meslek edindirilmelerine öncelik verilen, firara karşı engelleri ve dış güvenlik görevlisi bulunmayan, güvenlik bakımından kurum görevlilerinin gözetim ve denetimi ile yetinilen kurumlardır. Açık ceza infaz kurumları ihtiyaca göre ayrıca; (Madde: 14).

- Kadın açık ceza infaz kurumları,

- Gençlik açık ceza infaz kurumları, şeklinde kurulabilir.

İlk kez suç işleyen ve üç yıl veya daha az süreyle hapis cezasına hükümlü bulunanların cezaları doğrudan açık ceza infaz kurumlarında yerine getirilebilir.

Açık ceza infaz kurumunda bulunan hükümlülerden kınamadan başka bir disiplin cezası alanlar ve hükümlü oldukları suçtan başka bir fiilden dolayı haklarında tutuklama kararı veya soruşturma konusu olan suçun kanunda öngörülen cezasının üst sınırı yedi yıldan az olmayan bir başka suçtan tutuksuz yargılaması devam etmekte olanlar ile yaş, sağlık durumu, bedensel veya zihinsel yetenekleri bakımından çalışma koşullarına uyum sağlayamayacaklar saptananlar, kurum yönetim kurulunun kararı ile kapalı ceza infaz kurumlarına geri gönderilirler. Bu karar, infaz hâkiminin onayına sunulur. Ayrıca bir de yarı açık ceza evi vardır. Bu cezaevinin ülkemizde belirlenen yasalar dâhilinde açıklaması ise şu şekildedir;

Yarı açık ceza evi "Dıştan koruma ile görevli personeli bulunmayan ve firara karşı mâni olunmayan ceza evidir" (CİKTYCİDT Madde: 4).

1.4.3. Çocuk Eğitimevleri

Çocuk eğitimevleri ile ilgili bilgiler Ceza Kanununda yer almaktadır. Ceza Kanununda yer alan bu bilgiler ışığında çocuk eğitimevlerinin işlevleri şunlardır.

Suçu işlediği zaman on beş yaşını bitirmiş olup da on sekiz yaşını bitirmeyen ve cezanın çektirilmeye başlandığı anda on sekiz yaşını doldurmamış hükümlülerin cezaları; açık, yarı açık ve kapalı çocuk cezaevlerinde infaz olunur. Bunlar için müstakil cezaevleri kurulmadığı takdirde, cezaları diğer hükümlülere mahsus ceza evlerinin çocuklara ayrılan kesimlerinde infaz olunur (CİKTYCİDT Madde: 8).

Haziran 2005'te yürürlüğe giren Yeni CGTİHK'na göre; " Çocuk eğitimevleri; Çocuk hükümlüler hakkında verilen cezaların, hükümlülerin eğitilmeleri, meslek edinmeleri ve yeniden toplumla bütünleştirilmeleri amaçları güdülerek yerine getirildiği tesislerdir. Bu kurumlarda firara karşı engel bulundurulmaz; kurum güvenliği iç güvenlik görevlilerinin gözetim ve sorumluluğunda sağlanır..." (Madde: 15).

1.5. Cezaevi Tipleri ve Özellikleri

Adalet Bakanlığı.gov.tr adresinde, Adalet Bakanlığı'nın birimlerinden biri olan Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü'nün bulunduğu kısımda cezaevi tipleri ve bu cezaevlerinin özellikleri belirtilmiştir. Buna göre bu cezaevlerinden bazılarının Özellikleri şöyledir;

1.5.1. A Tipi Cezaevi Özellikleri: 24 kişi kapasitesi olup, 4 koğuşu, 2 hücresi, banyo, mutfak ve kütüphanesi ile 4 adet havalandırma bahçesi bulunmaktadır. 1950-1970 yılları arasında inşa edilen ilçe tipi cezaevleridir.

1.5.2. A1 Tipi Cezaevi Özellikleri: 24 kişi kapasitesi olup, 4 koğuşu, 2 hücresi, banyo, mutfak, kadın ve çocuklar için ayrı bölümü ve kütüphanesi ile 4 adet havalandırma bahçesi bulunmaktadır. 1950-1970 yılları arasında inşa edilen ilçe tipi cezaevleridir.

1.5.3. A2 Tipi Cezaevi Özellikleri: 40 kişi kapasitesi olup, 5 koğuşu, 2 hücresi, banyo, kütüphane ve konferans salonu ile kadın ve çocuklar için ayrı bölümü ve 4 adet havalandırma bahçesi bulunmaktadır. 1950-1960 yılları arasında inşa edilen ilçe tipi cezaevleridir.

1.5.4. A3 Tipi Cezaevi Özellikleri: 60 kişi kapasitesi olup, 6 koğuşu, 2 hücresi, banyo, mutfak ve kütüphanesi ile kadın ve çocuklar için ayrı bölümü ve 4 adet havalandırma bahçesi bulunmaktadır. 1950-1960 yılları arasında inşa edilen ilçe tipi cezaevleridir.

1.5.5. B Tipi Cezaevi Özellikleri: 64 kişilik kapasitesine rağmen 130 kişi barındırılabilir. 7 koğuşu ve 2 hücresi vardır. Her koğuşun havalandırma bahçesi ve mutfakı mevcuttur. Ayrıca kurumda banyo, kütüphane ve konferans salonu ile kadın ve çocuklar için ayrı bölüm bulunmaktadır.

1.5.6. C Tipi Cezaevi Özellikleri: 164 kişilik kapasitesine rağmen 300 kişi barındırılabilir. 8 koğuşu ve 4 hücresi vardır. Banyo, kütüphane ve konferans salonu mevcuttur. Kadın ve Çocuklar için ayrı bölüm ve her koğuşun havalandırma bahçesi mevcuttur. Bu cezaevleri dışında ayrıca F tipi ve E tipi cezaevleri vardır. Bunlar ayrıntılı olarak aşağıda ele alınmıştır.

1.5.7. F Tipi Kapalı Cezaevi

"F" tipi mimari tasarımı kapalı cezaevi olarak, taban alanı çok geniş bir araziye gerektiren (50.000 metre kare bir alana yaygın; ABD de 500 kişilik yüksek güvenlikli cezaevinin taban alanı 25 000 metre kareyi geçmez), kullanımı bakımından, cezaevleri fonksiyonlarının (mahkûmların denetlenmesi, yatılan yerlerden alınıp diğer yerlere götürülüp getirilmesi, bunları yaparken, genelde cezaevinin güvenlik ve emniyetinin teminin sağlanması, acil durumlarda yatanlara ulaşılması, cezaevinin temiz tutulup, sağlığa uygun şartların teminin sağlanması vs, gibi) icra edilmesinde birçok zorluklar yaratabilecek bir dizayn olup, yatanlarla, görevlilerin birbirinden tamamen kopuk olmasını öngören özellikleri ihtiva etmektedir.

F tipi cezaevleri beş bloktan oluşmaktadır. Bu bloklardan biri idarî blok diğer dördü ise tutuklu ve hükümlülere tahsis olunan bloklardır. İdare bloğunda; cezaevinin tamamını ısıtabilecek ve her birime de sıcak su verebilecek kapasitede kazan dairesi, personel giyinme soyunma odası, duş yerleri, kapasitesi geniş çamaşırhane ve depolama alanları yer almaktadır.

Bunlardan başka bu blokta hükümlü ve tutuklu kabul odaları, doktor odası, emanet eşya deposu, jandarma odası, geçici müşahede odası, kadın ve erkek hastaların yararlanması için 25'er kişi kapasiteli iki revir, doktor, diş hekimi, psikolog, sosyal çalışmacı odaları, laboratuvar ve hemşire odaları, kadın hükümlü ve tutukluların çocuklarına yönelik iki katlı özel donanımlı kreş, spor, toplantı, sosyo-kültürel faaliyet vb. alanlar olmak üzere çok amaçlı kapalı bir salon ile bir de cezaevi bahçesinde açık hava spor sahası bulunmaktadır.

Bu kısımda cezaevinin tüm yiyecek ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde mutfak, bulaşıkhanesi ve erzakın saklanması için soğuk hava ve erzak depoları bulunmaktadır. Tutuklu ve hükümlü bloklarında ise; kadın ve erkekler için açık ve kapalı ziyaret alanları, avukat görüş mahalleri, hükümlülerin, tutukluların ve personelin yararlanabileceği kapsamlı bir kütüphane, sosyal, kültürel ve sportif faaliyetler de kullanılmak üzere çok amaçlı kapalı bir salon, berberhane, kundura tamir ve bakım yeri, blokların ortasında da yeterli büyüklüğü olan bir kantin, aynı zamanda hükümlü ve tutukluların boş zamanlarını üretken bir şekilde geçirebilmeleri ve meslek öğrenmelerini

sağlamak için de geniş kapasiteli ve çok kullanımlı sekiz adet atölye ve iş yurtları, mahkûm çocukları için kreş ve açık hava futbol sahası yer almaktadır.

1.5.1. E Tipi Kapalı Cezaevi

Koğuş sistemi üzerine 2 kat bina olarak inşa edilmiş olup, 18 koğuş ve 18 havalandırma bahçesi bulunmaktadır. Koğuş kapasitesi 20 ile 30 arasında değişmektedir. Proje kapasitesi 60 kişi olan cezaevinde 80 kişilik bireysel müşahede odaları ile tam teşkilatlı mutfak, bulaşık hane, soğuk hava deposu, çamaşırhane, berber, özel ziyaretçi yeri, mescit, konferans salonu, kütüphane, revir, hamam ve iş atölyeleri bulunmaktadır

1.6. Türkiye'deki Ceza İnfaz Kurumlarına İlişkin Mevzuat

Hürriyeti bağlayıcı cezalara mahkûm olanlara hükümlü, hakkında suç işlediğine dair güçlü belirtiler bulunan ve kaçmaması amacıyla mahkeme kararıyla kapatılma kararı verilenlere de tutuklu denilir. Hürriyeti bağlayıcı ceza alan, ancak cezaları henüz kesinleşmeyenlere hükmen tutuklu ya da "hükümözlü" denilmektedir. Hükümlü ve tutuklu ile hükmen tutukluların barındırıldıkları yerlere ceza infaz kurumları adı verilmektedir (Sağlam, 2003: 46). Cezaevi, mahkûmiyeti kesinleşmiş suçluların alıkonuldukları kurumlar olduğu için, hem mahkûmların hem tutukluların hapsedildikleri kurumları kapsayacak şekilde ceza infaz kurumları kavramını kullanmak daha doğrudur.

"Ceza infaz kurumları; hükümlü ve tutukluların hürriyeti bağlayıcı cezalardan beklenen amaçlar doğrultusunda barındırıldıkları, belirleyici güvenlik kriterleri bulunan ve bu kriterler çerçevesinde iâşe, sağlık, eğitim, iyileştirme, spor ve çalışma hizmetlerinin sunulduğu, ayrı idari örgütlenmesi ve personeli olan kamu kurumlarıdır" (Sağlam 2003: 34). Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük'ün 3. maddesine göre, Türkiye'de ceza infaz kurumları; kapalı, yüksek güvenliqli kapalı, kadın kapalı, çocuk kapalı, gençlik kapalı, açık ceza infaz kurumları ile gözlem ve sınıflandırma merkezleri ve çocuk eğitimevleri olmak üzere beş çeşittir.

Kapalı kurumlar; iç ve dış güvenlik görevlileri bulunan, firara karşı teknik, mekanik, elektronik veya fizikî engellerle donatılmış, oda ve koridor kapıları kapalı tutulan, ancak mevzuatın belirttiği hâllerde aynı oda dışındaki hükümlüler arasında ve dış çevre ile temasın olanaklı bulunduğu, yeterli düzeyde güvenlik sağlanmış ve hükümlünün

gereksinimine göre bireysel, grup hâlinde veya toplu olarak iyileştirme yöntemlerinin uygulanabileceği tesislerdir (CİKYCGTİHT, Madde 10).

Kapalı ceza infaz kurumlarının iç güvenlik hizmetleri, Adalet Bakanlığı teşkilatı personelinden infaz ve koruma memurları tarafından, dış güvenlik hizmetleri ise İçişleri Bakanlığı teşkilatından jandarma personeli tarafından yapılır. Almanya ve İngiltere gibi bazı ülkelerde ceza infaz kurumlarının hem iç ve hem de dış koruma hizmetleri yalnızca ceza infaz kurumu personeli tarafından yapılmaktadır (Sağlam 2003: 50).

Yüksek güvenli kapalı kurumlar; iç ve dış güvenlik görevlilerine sahip, firara karşı teknik, mekanik, elektronik ve fizikî engellerle donatılmış, oda ve koridor kapıları sürekli kapalı tutulan, ancak mevzuatın belirttiği hâllerde aynı oda dışındaki hükümlüler arasında ve dış çevre ile temasların geçerli olduğu sıkı güvenlik rejimine tâbi hükümlülerin bir veya üç kişilik odalarda barındırıldıkları tesislerdir. Bu kurumlarda bireysel veya grup hâlinde iyileştirme yöntemleri uygulanır (CİKYCGTİHT, Madde 11). Yüksek güvenli kapalı kurumlar, hükümlülerin hapsedildikleri tesislerdir. Bu kurumlar, oda sistemine göre tasarlanıp, inşa edilmiş binalardır.

Kadın kapalı ceza infaz kurumları, kadın hükümlülerin barındırıldığı 5275 sayılı Kanunun 8 ve 9 uncu, Tüzüğün 10 ve 11 inci maddelerine göre kurulmuş kurumlardır. Bu amaçla kurulmuş kurumların ihtiyacı karşılama bakımından yetersiz olması hâlinde, kadın hükümlülerin hapis cezaları diğer kurumların, erkek hükümlülerin kaldığı bölümlerle bağlantısı olmayan bölümlerinde infaz edilir (CİKYCGTİHT, Madde 12).

Çocukların cezalarının infazının yerine getirileceği kurum, çocuk eğitim evleridir. Ancak, tutuklu çocuklar ve çocuk eğitim evlerinde disiplinsizlik gösteren veya diğer bir nedenle bu infaz kurumunda kalmaları mümkün olmayan çocuklar için çocuk kapalı ceza infaz kurumları da inşa edilir (Centel vd., 2005: 713). Cezanın infazına başlandığı tarihte, 12 yaşını bitirmiş olup 18 yaşını bitirmemiş olan çocuk hükümlüler cezalarını çocuk eğitim evi olarak adlandırılan infaz kurumlarında çekerler. Tüzük'ün 13. maddesinde; çocuk kapalı ceza infaz kurumları, çocuk tutukluların ya da çocuk eğitim evlerinden disiplin veya diğer nedenlerle kapalı kurumlara nakillerine karar verilen çocukların barındırıldıkları ve firara karşı engelleri olan iç ve dış güvenlik görevlileri bulunan, eğitim ve öğretime dayalı kurumlar olarak tanımlanmıştır. Bu infaz

kurumlarda, çocuk hükümlülerin eğitilmeleri, meslek edinmeleri ve yeniden toplumla bütünleştirilmeleri hedeflenir.

Gençlik kapalı ceza infaz kurumları ise cezanın infazına başlandığı tarihte on sekiz yaşını bitirmiş olup da yirmi bir yaşını doldurmamış genç hükümlülerin cezalarını çektikleri, eğitim ve öğretim esasına dayalı, firara karşı engelleri olan, iç ve dış güvenlik görevlileri bulunan kurumlardır (CİKYCGTİHT, Madde 14).

Kapalı ceza infaz kurumlarında cezalarının bir bölümünü infaz eden ve bu süre içerisinde müşahedeye tabi tutularak iyi halli hükümlü statüsünü kazanan mahkûmlar, alıştırılmak üzere açık ceza infaz kurumlarına gönderilir. Kapalı ceza infaz kurumlarından açık ceza infaz kurumlarına gönderilen hükümlüler, çalışma koşullarına uyum sağlayamazlarsa kapalı kurumlara iade edilirler (Sağlam, 2003: 52). Açık ceza infaz kurumlarının en belirgin özelliği, iş esası üzerine kurulmuş olmalarıdır.

Açık kurumlar, hükümlülerin iyileştirilmelerinde, çalıştırılmaları ve meslek edindirilmelerine öncelik verilen, firara karşı engelleri ve dış güvenlik görevlisi bulunmayan, güvenlik bakımından kurum görevlilerinin gözetim ve denetimi ile yetinilen kurumlardır. CİKYCGTİHT'nin 16. maddesine göre; açık kurumlar, ihtiyaca göre ayrıca; kadın açık ceza infaz kurumları, gençlik açık ceza infaz kurumları, şeklinde kurulabilir.

Hükümlülerin durumlarına uygun kurumlara ayrımı, 5275 sayılı Kanunun 23. maddesinde belirtilen gözlem ve sınıflandırma merkezlerince yapılır (CİKYCGTİHT, Madde 15). Hükümlüler, işledikleri suç tiplerine, gösterdikleri eğilimlere, tutum ve davranışları nedeniyle sıkı gözetim ve denetim altında bulundurulmaları gerekip gerekmediğine göre yüksek güvenlikli ceza infaz kurumlarına veya normal güvenlikli ceza infaz kurumlarına veya açık ceza infaz kurumlarına gönderilirler (CGTİHK, Madde 23).

1.6.1. Türk İnfaz Mevzuatı

Türk infaz mevzuatını oluşturan başlıca yasal düzenlemeler; Anayasa, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, 5252 sayılı Türk Ceza Kanunun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun, 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, 5271 Sayılı

Ceza Muhakemesi Kanunu, 5320 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'dur.

Türk infaz mevzuatının en temel kaynağı, 18.10.1982 tarihinde yürürlüğe giren Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'dır. Genel olarak hukuk devletinin temel ilkelerine değinilen Başlangıç, Genel Esaslar, Temel Haklar ve Ödevler, Kişinin Hakları ve Ödevleri bölümlerinde yer alan 2, 9, 10, 11, 12, 13, 15, 19, 36, 38 ve 40. maddeler, Türk infaz mevzuatına dayanak oluşturacak maddelerdir (Sağlam 2003: 25).

Cumhuriyetin ceza hukuku alanındaki ilk temel kanunu, 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'dur. Kanun, Zanardelli diye de bilinen 1889 İtalyan Ceza Kanunu'ndan alınmıştır. 1858 Osmanlı Ceza Kanunname-i Hümayunundan da bazı hükümler kabul edilmiştir. TCK' da daha sonra yapılan değişikliklerde, 1930'da yürürlüğe giren Rocco da denilen İtalyan Ceza Kanunu esas alınmıştır. TCK, birçok kez değişikliğe uğramıştır. 1940, 1958, 1988, 1998 ve 2004'te TCK Öntasarlıları hazırlanmıştır. 1 Haziran 2005 tarihinde 5237 sayılı Yeni TCK yürürlüğe girmiştir (Özbek, 2005: 86).

5237 sayılı TCK, cezalar sistemini tümüyle değiştirmektedir: Yasa ağır hapis, hapis, hafif hapis; ağır para cezası-hafif para cezası ayrımını kaldırmıştır. 45. maddeye göre cezalar, hapis ve adli para cezası olarak iki grupta toplamıştır. Hapis cezaları ise ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası, müebbet hapis cezası ve süreli hapis cezası olarak üçe ayrılmıştır (5237 sayılı TCK, Madde 46). Bir yıl veya daha az süreli hapis cezası, kısa süreli hapis cezası olup bu ceza adli para cezası ve 50. maddenin öngördüğü bazı tedbirlere çevrilebilmektedir.

5237 sayılı TCK ile cezalarda birtakım değişiklikler yapılmıştır: Örneğin, kasten adam öldürme suçunun cezası daha önce 24-30 yıl ağır hapis iken, yeni kanun aynı suç için müebbet hapis cezası öngörmektedir. Yine taksirle adam öldürme suçunun cezası 2-5 yıl hapisken, yeni yasaya göre 3-6 yıl hapistir. Aynı hususu kasten yaralama (müessir fiil) suçu bakımından da söylemek mümkündür: Eski yasaya göre 6 ay-1 yıl, yeni yasaya göre 1-3 yıl hapis. Hırsızlık suçunun cezası eski yasaya göre 6 ay-3 yıl iken, yeni yasaya göre 1-3 yıl arasında belirlenmiştir (Özbek, 2005: 34).

Genel olarak, cezaların ağırlaştırıldığını söylemek mümkündür. Bu bağlamda, Türkiye'nin ABD ve İngiltere'deki ceza politikalarına benzer bir politika izlediği

sonucuna varılabilir. Daha uzun mahkûmiyetler, cezaevi nüfusunda artışları beraberinde getirecektir. 2007 yılı sonunda 90.837 olan cezaevi nüfusu, Kasım 2012 itibariyle 130.297'ye ulaşmıştır. Cezaevi nüfusunda son beş yıla göre %45,6'lık artış yaşanmıştır.

Yeni TCK'da, eski yasanın sistemi değiştirilerek, tekerrür halinde cezanın artırılmasından vazgeçilmiştir (Centel vd., 2005: 618). 58. maddeye göre; tekrar suç işleyenin cezası artırılmayacak, ancak seçenekli ceza öngörülen hallerde hapis cezasının uygulanması gerekecektir. Bu düzenleme de cezaevi nüfusunu arttırıcı yönde bir uygulama olarak değerlendirilebilir.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ile aynı anda yürürlüğe girmiş bulunan 5252 sayılı Türk Ceza Kanunun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun, Türk Ceza Kanunu'nu tamamlayan bir yasadır. Bu yasa, yeni Türk Ceza Kanunu'nun yürürlüğe konulmasına ilişkin usul ve esasları göstermektedir. 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun da tamamlayıcı ceza yasası sayılmaktadır. Bu yasa, cezaların ve güvenlik tedbirlerinin infazına ilişkin ilkeleri göstermekte ve ayrıca Türk Ceza Kanunu'nu tamamlayıcı hükümler içermektedir. Çocuk Koruma Yasası da TCK'yi tamamlayan bir yasa olmaktadır (Centel vd., 2005: 756).

5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu, 5320 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu da Türk infaz mevzuatının temel hukuki kaynaklarını oluşturmaktadır. En önemli kaynak ise Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'dur (Sağlam, 2003: 25). Kanuni düzenlemeler dışında yapılan tüzük ve yönetmelikler, Türk infaz mevzuatının diğer kaynaklarıdır.

Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük ile 05.07.1967 gün ve 6/8517 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan Ceza İnfaz Kurumları ile Tevkifevlerinin Yönetimine ve Cezaların İnfazına Dair Tüzük yürürlükten kaldırılmıştır. İnfaz mevzuatına ve teşkilatına ilişkin en ayrıntılı düzenleme, 06.04.2006 tarihinde yürürlüğe giren, Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük'te yer almaktadır (http://www.cte.adalet.gov.tr/mvz_dosyalar/mevz.htm).

Türk infaz sistemiyle ilgili yirmiye yakın yönetmelik mevcuttur. Müşahede ve Sınıflandırma Merkezlerine Dair Yönetmelik, Ceza İnfaz Kurumlarındaki Hükümlülerin Cezaevi Dışındaki İşyerlerinde Çalıştırılması Hakkında Yönetmelik ile Hükümlü ve Tutuklular ile Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri Personelinin İaşe Yönetmeliği tutuklu ve hükümlüler ile doğrudan ilgili yönetmeliklerdir. Ayrıca infaz hizmetlerinin ve işlemlerinin yürütülmesine ilişkin olarak Adalet Bakanlığı'na çıkarılan çok sayıda genelge mevcuttur. Bütçe kanunları, beş yıllık kalkınma planları, hükümet programları, kararnameler ve protokoller Türk infaz sisteminin diğer yazılı kaynaklarını oluşturmaktadır (Sağlam, 2003: 27).

Türkiye'nin katılmış bulunduğu; ceza ve güvenlik tedbirlerine ve bunların infazına ilişkin hükümler içeren uluslararası kuruluşların infaz bakımından belirlediği ve Türkiye tarafından kabul edilmiş ilke ve esaslar Türk infaz hukukunun dış kaynaklarını oluşturmaktadır (Dönmezer ve Erman, 1999: 595).

Türkiye'de ceza infaz kurumlarının idaresi, Adalet Bakanlığı tarafından yürütülmektedir. Hükümlü ve tutukluların barındırılması, iaşelerinin sağlanması, sağlık, kültürel ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanması Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, Cumhuriyet Başsavcılıkları ve Ceza İnfaz Kurumları aracılığı ile yerine getirilmektedir (Bıçak, 2001: 205). Ceza infaz kurumlarının insani yaşam koşullarına uygunluğu, güvenlik ve düzenin sağlanıp sağlanmadığı ise denetlenmektedir.

14.06.2001 tarih ve 4681 sayılı Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurulları Kanunu ile yürürlükteki mevzuat ve Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerle belirlenen ilkeler çerçevesinde ceza infaz kurumları ve tutukevlerinin yönetim, işleyiş ve uygulamalarını yerinde görmek, incelemek, bilgi almak ve tespitlerini rapor haline getirerek yetkili ve ilgili mercilere sunmak üzere, ceza infaz kurumları ve tutukevleri izleme kurulları kurulmuştur (İpek, 2005: 224). İlgili olduğu ceza infaz kurumunu en az iki ayda bir olmak üzere; gerekli gördüğü her zaman ziyaret edebilir (Varol, 2005: 247).

Türkiye'de 2013 yılı itibariyle, 129 merkezde 136 izleme kurulunda 680 kurul üyesi görev yapmaktadır. Bunların; 135'si avukat, 83'ü doktor, 33'ü eczacı, 146'sı öğretmen, 43'ü öğretim görevlisi, 18'i sosyal çalışmacı, 5'i mühendis, 12'i psikolog, 15'u emekli hâkim ve cumhuriyet savcısı, 190'nı diğer meslek dallarındandır.

680 kişilik bu kurulların %21,2'si avukat, %16,8'i doktor, %9,4'ü eczacı, %6,8'i öğretmen, %4,03'ü okul müdürü, %1,8'i mühendis, %1,7'si psikolog, %1,5'i emekli hâkim ve cumhuriyet savcısı, %1,3'ü sosyal hizmet uzmanından oluşmaktadır.

1.7. Ceza İnfaz Kurumlarının Sınıflandırılması

Yönetim, denetim ve ödenek tahsisi gibi pratik ve yasal gereksinimler, ceza infaz kurumlarının sınıflandırılmasını zorunlu kılmaktadır. Ceza infaz kurumları altı grupta sınıflandırılmaktadır (Sağlam, 2003: 49-50):

- Uygulanan infaz rejimine göre; kapalı ya da açık ceza infaz kurumları,
- Barındırılan hükümlü ve tutukluların yaş ve cinsiyet durumlarına göre; erkek, kadın ya da çocuk ceza infaz kurumları,
- Hükümlülük ve tutukluluk durumlarına göre; hükümevi ya da tutukevi sınıflandırılmasına tabi ceza infaz kurumları,
- Görevli personel durumuna göre; teşkilatı tam olan ya da teşkilatı tam olmayan ceza infaz kurumları,
- Mimari tiplerine göre; tip proje üzerine inşa edilen ya da tip proje üzerine inşa edilmeyen ceza infaz kurumları,
- Güvenlik standartlarına göre; yüksek güvenli, normal güvenli, az güvenli ceza infaz kurumları.
- Ceza infaz kurumlarının bu şekilde sınıflandırılması; cezaevlerinin yönetimi, güvenliği, cezaevi hizmetlerinin kalitesi ve mahkûmların ıslahı açısından yarar sağlamaktadır. Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunu'nun 24. maddesine göre, hükümlüler gönderildikleri infaz kurumlarında da gruplandırılırlar. Hükümlüler;
- İlk kez suç işleyenler, mükerrerler ve itiyadı veya mesleki suçlular,
- Akıl ve beden durumları ve yaşları dolayısıyla özel bir infaz rejimine tabi tutulacak olanlar,
- Tehlike hali taşıyanlar,
- Terör suçluları,

Suç örgütlerine veya çıkar amaçlı suç örgütlerine üye olan suçlular gibi gruplara ayrılırlar. Hükümlüler ayrıca yaşları, hükümlülük süreleri ve suçlarının türleri yönünden de bir sınıflandırmaya tabi tutulurlar.

Mahkûmların sınıflandırılması akımına uygun olarak mahkûmların ahlaki ve psikolojik nitelik ve karakteri ile orantılı ve buna uygun ayrı cezaevi tiplerinin bulunması kabul edilmektedir. Bu esastan hareketle, uyulacak güvenlik şartları bakımından cezaevleri: tam, orta ve en az güvenlik şartlarına tâbi kurumlar olmak üzere gruba ayrılmaktadır (Dönmezer ve Erman, 1999: 635).

Yetişkinlere özgü infaz kurumları, önce kapalı ve açık olmak üzere ikiye ayrılır. Kapalı infaz kurumları ise normal güvenli kapalı infaz kurumları ve yüksek güvenli kapalı infaz kurumları olmak üzere ikiye ayrılır (Centel vd., 2005: 709). Yüksek güvenli kapalı infaz kurumları, kapalı infaz kurumlarının bir türüdür. Uygulanan infaz rejimi ve güvenlik düzeyi bakımından diğer ceza infaz kurumlarından farklı özellikler taşır. Bu kurumlarda, sıkı güvenlik rejimi uygulanır Bu kurumlardaki hükümlüler tek ve üç kişilik odalarda barındırılmaktadır. Hükümlüler sadece bireysel veya grup halinde iyileştirme yöntemlerine tabi tutulurlar.

Normal güvenli kapalı ceza infaz kurumlarında ise, odalardaki hükümlü sayısının bireyselleştirmeyi mümkün kılacak oranda olmasına özen gösterilir (CGTİHK m.74). Bu kurumlardaki hükümlüler CGTİHK'nın 8.Maddesine göre tek tek, grup halinde veya bu kurumdaki tüm hükümlülerle birlikte toplu olarak iyileştirme faaliyetlerine katılabilirler.

Güvenlik standartlarına göre infaz kurumları; yüksek güvenli, normal güvenli ve az güvenli olmak üzere üçe ayrılmaktadırlar. Türk infaz mevzuatında böyle kesin bir ayırım olmamakla birlikte, 2000 yılından sonra, F tipi kapalı ceza infaz kurumları yüksek güvenli, kapasitesi 60 kişiden fazla ağır ceza merkezlerinde tam teşkilatlı infaz kurumları normal güvenli ve kapasitesi 60 kişiden az, teşkilatı tam olmayan ilçe kapalı infaz kurumları ile açık ceza infaz kurumları ve çocuk eğitimevleri az güvenli olarak sınıflandırılmaya başlanmıştır (Demirbaş, 2003: 324).

1.8. Ceza İnfaz Kurumlarının Dağılımı

1721 sayılı Kanunun 1. maddesinde "mahkemelerin kurulduğu her yerde ceza ve tutukevi kurulması" şeklinde bir düzenleme vardır. Bu düzenlemeye göre tüm il ve ilçelere ceza infaz kurumu açılması gerekmektedir. Bu düzenleme, Türkiye'de çok sayıda ceza infaz kurumu bulunmasına yol açmıştır (Sağlam, 2003: 35). Yayınlanan istatistiki verilere göre, 1987 yılında 640 olan toplam cezaevi sayısı 1993 yılında 626'ya, 1995 yılında 605'e, 1996 yılında ise 562'ye düşmüştür (Bıçak 2001:200; Sağlam, 2003: 35). Türkiye'de cezaevlerinin sayısı yavaş da olsa azalma eğilimi içerisinde. 2007 itibariyle bu sayı 457'ye düşmüştür

Ülkemizde 10/04/2013 tarihi itibariyle, 293 kapalı ceza infaz kurumu, 41 müstakil açık ceza infaz kurumu, 2 çocuk eğitimevi, 5 kadın kapalı, 1 kadın Açık, 3 çocuk ve gençlik kapalı ceza infaz kurumu olmak üzere toplam 345 ceza infaz kurumu bulunmakta olup, bu kurumların kapasitesi 146.705 kişiliktir (<http://www.cte.adalet.gov.tr/index.html/> 12.05.2013).

Uluslararası normlara uymayan, fiziki şartları ve kapasiteleri itibariyle eğitim ve iyileştirmenin kısıtlı yapıldığı ya da hiç yapılamayan küçük ilçe ceza infaz kurumlarının kapatılarak, birden çok merkeze hitap edebilen çağdaş ve modern ceza infaz kurumlarının yapımı zorunluluk taşımaktadır.

Bu amaçla uluslararası normlara uymayan ve fiziki şartları ve kapasiteleri itibariyle eğitim ve iyileştirmenin kısıtlı yapıldığı ya da hiç yapılamadığı küçük ilçe ceza infaz kurumlarından 2006 yılında 20, 2007 yılında 51, 2008 yılında 16, 2009 yılında 22, 2010 yılında 6, 2011 yılında 3, 2012 yılında 8, 2013 yılında 25 adet olmak üzere son altı yılda toplam 151 ilçe ceza infaz kurumu kapatılmıştır (<http://www.cte.adalet.gov.tr/index.html/> 12.05.2013)

Diğer ülkelerle karşılaştırıldığında, Türkiye'de cezaevi sayısının olması gerekenden çok fazla olduğu görülmektedir. Türkiye büyüklüğündeki Fransa'da ceza infaz kurumu sayısı 182, İngiltere'de 139, Almanya'da ise 248'dir (Tablo 1). Avusturya'da yalnızca 48 cezaevinin bulunduğu nazara alındığında Türkiye'de cezaevi inşası konusundaki savurganlığın boyutları daha iyi anlaşılacaktır (DPT, 2000: 41).

Tablo 1: Bazı Ülkelerdeki Cezaevi İstatistikleri

Ülke	Ülke Nüfusu*	Cezaevi Sayısı	Cezaevi Nüfusu*
Almanya	81.751.602	248	70.931
Avusturya	8.404.252	48	8.767
Fransa	64.994.907	182	72.326
İngiltere	56.170.900	139	85.374
Türkiye	75.627.000	345	130.297

*Space II 2011 yılı verileri

Almanya ve İngiltere'de cezaevi nüfusu 2011 yılı itibariyle Türkiye'dekinden çoktur. Cezaevi sayısına bakıldığında ise Türkiye'deki sayının diğer ülkelerden oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Cezaevi başına düşen nüfusa bakıldığında cezaevi başına en az mahkûmu barındıran ülke 130.297 ile Türkiye'dir. Almanya'da cezaevi başına 319,875; Avusturya'da 181,25, Fransa'da 302,35, İngiltere'de 599,546 mahkûm düşmektedir. Bu verilerden Türkiye'deki cezaevi sayısının yüksek olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 2: Türkiye'deki Ceza İnfaz Kurumları ve Kapasiteleri

Tipi	Kapasite	Mevcut
A. TİPİ	440	428
A1	158	116
A2	396	402
A3	1.154	1.094
AÇIĞA BAĞIMLI KADIN AÇIK	60	83
B. TİPİ	826	845
BAĞIMLI AÇIK	9.999	9.233

Tablo 2 : Devamı

BAĞIMSIZ AÇIK	16.938	13.496
C. TİPİ	1.716	1.898
ÇOCUK EĞİTİMEVİ	282	125
ÇOCUK-KAPALI	1.008	627
D	1.737	1.935
E. TİPİ	31.151	34.818
F. TİPİ	4.975	3.758
H	3.950	4.007
K1	4.260	3.234
K2	1.590	1.278
KADIN-AÇIK	350	227
KADIN-KAPALI	2.256	1.896
KAPALI	6.274	5.495
L	31.075	22.415
M	9.237	9.227
R	158	112
T	16.530	13.553
Genel Toplam	146.520	130.297

Kaynak: AB, CTEGM, <http://www.cte.adalet.gov.tr/>, Er.Tarihi: 13.05.2013

Tablo 2.'de ceza infaz kurumlarının bina tiplerine göre dağılımı görülmektedir. Bina tiplerine göre 24 çeşit ceza infaz kurumu bulunmaktadır. Açık tip ceza infaz kurumu (100) sayıca daha fazladır. R tipi ve kadın açık ceza infaz kurumları ise 1'er tanedir. 33.934 hükümlü ve tutukluyla E tipi ceza infaz kurumları, en yüksek toplam kapasiteye

sahiptir. En düşük kapasite ise 83 ile açığa bağımlı kadın açık ceza infaz kurumlarıdır. 345 ceza infaz kurumunun, toplam kapasitesi 130.297'dir.

Kapalı cezaevleri, kapasitelerine ve mimari yapılarına göre "tip" adıyla sınıflandırılmaktadır. Mimari bir projeye uygun olarak yapılan cezaevlerine "tip ceza infaz kurumları" denilir. Okul, hastane veya kışla gibi başka bir amaçla inşa edildikten sonra yapılan değişikliklerden sonra cezaevine dönüştürülen kurumlara, "tipi olmayan ceza infaz kurumları" denilmektedir (Demirbaş, 2003: 320).

Belli bir tipe göre inşa edilmeyen binaların cezaevi olarak kullanılması, cezaevi hizmetlerinin kalitesini olumsuz etkilemektedir. Özellikle güvenlik konusunda büyük açıkları vardır. Güvenlik riskini azaltmak ve cezaevi hizmet kalitesini sağlamak açısından cezaevlerinin tip projelere göre inşa edilmesi önem taşımaktadır. Ayrıca, ceza infaz kurumları gerek güvenlik gerekse hizmet standartları bakımından modern şekilde tasarlanmalıdır.

1.9. Hükümlülerin Çalıştırılması

Yüksek maliyetli bir ceza türü olan hürriyeti bağlayıcı cezanın, maliyetlerini düşürmek için geçmişte mahkûmların çalıştırılması yöntemine sıklıkla başvurulmuştur. Günümüzde ise sadece maliyetleri azaltmak için değil aynı zamanda mahkûmların rehabilite edilmesi, mesleki beceriler kazandırılarak infazın bitiminde topluma kazandırılmaları amacıyla hükümlülerin çalıştırılması uygulamasına gidilmektedir.

Bu anlayıştan yola çıkılarak, 1997 yılında Adalet Bakanlığı, Cezaevi İşyurtları Daire Başkanlığı kurulmuş ve açık cezaevlerinin etkin birer işletmeye dönüştürülmesi süreci başlatılmıştır (Savcı, 2005:225). 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 29. ve 32. maddelerine göre; cezaevi tabibi tarafından ruhsal ve bedensel olarak sağlıklı olduğu belirlenen meslek sahibi olmayan hükümlüler, olanaklar ölçüsünde, bulundukları kurumda atölye veya iş yurtlarında çalışmaya mecbur tutulabilirler. Meslek sahibi olanlar ise istekli oldukları takdirde çalıştırılabilirler. Bu hükümlülere ürettiklerinden elde edilen gelirden çalışmaları karşılığında ücret ödenir ve sosyal haklar sağlanır.

Açık ceza infaz kurumlarında bulunanlar ve kapalı ceza infaz kurumlarında bulunup da açık ceza infaz kurumlarına ayrılmaya hak kazanmış hükümlüler, kurum dışındaki iş

alanlarında çalıştırılabilirler. İş alanlarına sahip kuruluşların, hükümlü çalıştırmaları özendirilir (CGTİHK Madde 30). "İş alanlarına sahip kuruluşlar" ifadesiyle, özel ve kamu kuruluşları kastedilmektedir (Centel vd., 2005: 719). Hükümlüler çok çeşitli iş alanlarında çalıştırılmaktadırlar.

Cezaevlerinde iş kolları hayvancılık (büyükbaş ve küçükbaş hayvan besiciliği, kümes hayvancılığı), hayvan ürünleri (mandıracılık, yumurta ve et), tarım (tahıl sebze ve meyve, seracılık, bahçe süs bitkileri), matbaacılık, ciltçilik, metal işleri (madeni eşya ve karoser yapımı, demircilik), dokumacılık, kunduracılık, terzilik, bakım-onarım, fırıncılık, tornacılık ve mobilyacılık, el sanatları vb. gibi sıralanabilir. Sadece Adalet Bakanlığı'nın değil, diğer bazı kamu kuruluşlarının da gereksinimlerinin bir bölümü, açık cezaevleri tarafından karşılanmaktadır (Savcı, 2005: 235).

Türkiye genelindeki 216 cezaevinde mahkûmların çalıştığı iş yurtları, kârlılıкта özel sektörle yarışmaktadır (Adalet Bakanlığı, İş Yurtları Kurumu Daire Başkanlığı, 2011 Faaliyet Raporu).

İş yurtları bütçesinden 35 adliye hizmet binası, 11 adet F tipi cezaevi, 39 lojman yaptırılırken 10 adliye hizmet binasının da tamamlanmasına katkıda bulunulmuştur. Ayrıca 72 adet ceza infaz kurumunun oda sistemine dönüşümü, 670 adet lojman ve 6 adet ceza infaz kurumu onarımı, 4 adet ceza infaz kurumuna ruhsal problemleri olan hükümlü ve tutuklu bölümü yapılması, 3 adet eğitim merkezi tadilat ve onarımı, 6 adet ceza infaz kurumuna spor kompleksi ve iş atölyesi, cezaevi iş yurtları tarafından gerçekleştirilmiştir (Adalet Bakanlığı, İş Yurtları Kurumu Daire Başkanlığı, 2011 Faaliyet Raporu).

İnşaat ve onarım işlerinin yanı sıra, adliye ve cezaevlerinin tefrişat ihtiyaçları da iş yurtlarında üretilen malzemelerle karşılanmaktadır. Cezaevi iş yurtlarında aylık, 2009 yılında 5.580, 2010 yılında 6.426, 2011 yılında 7.713 hükümlü ve tutuklu sürekli olarak, 16.920 hükümlü ve tutuklu ise değişik zamanlarda sigortalı olarak çalıştırılmıştır.

İş yurtlarında çalışan görevli personel ile işçi ve hükümlülere, elde edilen gelirin yüzde 25'ini aşmamak üzere her yıl kâr payı ödemesi yapılmaktadır. Adalet Bakanlığının basılı evrak ve yayınlarının tamamı, adliye ve ceza infaz kurumlarının inşaat, onarım, demirbaş ve döşeme ihtiyaçlarının önemli bir bölümü cezaevi iş yurtları tarafından

karşılanmaktadır. Cezaevlerindeki tesis, atölye ve benzeri ünitelerde üretilen mal ve eşyalar özel sektöre de satılmaktadır (Adalet Bakanlığı, İş Yurtları Kurumu Daire Başkanlığı, 2011 Faaliyet Raporu).

Tablo 3: İşyurtları Kurumu Daire Başkanlığı Yıllık Net Kârı

Yıllar	Net Kârı (YTL)
2009	933.418.118
2010	1.010.736.420
2011	1.288.804.280

Kaynak: (Adalet Bakanlığı, İYDB, 2011 Faaliyet Raporu)

Tablo 3'te 2009-2011 yılları arasında işyurtlarında hükümlüler tarafından yapılan üretim sonucunda elde edilen yıllık net kârlar gösterilmiştir. Gelirlerin gittikçe arttığı görülmektedir. Bu artış özellikle son yıllarda daha belirgin bir hal almıştır. En yüksek net kâr, 2011 yılında elde edilmiştir. Bir önceki yıla göre en yüksek yüzde değişim (% 16.64) 2011'de meydana gelmiştir.

1.10. Cezaevi Nüfusu

Cezaevi nüfusundaki değişimler; suç oranları, hukuki düzenlemeler, siyasi, sosyal ve ekonomik gelişmelerden etkilenmektedir. Nitekim Türkiye'deki cezaevi nüfusu değişiminde sayılan faktörler etkili olmaktadır. Tablo 4.'te 2005 ile 2013 yılları arasındaki hükümlü ve tutuklu sayıları gösterilmektedir. Cezaevlerinin nüfusunda dalgalı bir değişimin olduğu gözlenmektedir. Cezaevi nüfusunun en yüksek olduğu yıl 2012'dir. Toplam 136.020 kişi ceza infaz kurumlarında hapsedilmekteydi. Cezaevi nüfusunun en düşük olduğu yıl ise 55.840 kişinin hapsedildiği 2005'dir.

Tablo 4: Hükümlü ve Tutukluların Yıllara Göre Dağılımı

YILLAR	TUTUKLU			TUTUKLU TOPLAM	HÜKÜMLÜ			HÜKÜMLÜ TOPLAM	GENEL TOPLAM
	ERKEK	KADIN	ÇOCUK		ERKEK	KADIN	ÇOCUK		
2005	24.089	930	1.406	26.425	28.420	882	143	29.445	55.870

Tablo 4: Devamı

2006	31.303	1.315	1.794	34.412	34.458	1.068	321	35.865	70.277
2007	34.353	1.527	2.148	38.028	50.650	1.620	539	52.809	90.837
2008	36.446	1.651	2.075	40.172	60.444	1.948	671	63.063	103.235
2009	37.551	1.755	1.914	41.220	72.303	2.335	640	75.278	116.498
2010	31.262	1.402	1.584	34.248	83.289	2.748	529	86.566	120.814
2011	32.479	1.584	1.924	35.987	89.252	2.955	410	92.617	128.604
2012	28.564	1.560	1.583	31.707	100.61	3.278	418	104.31	136.020
2013	26.432	1.415	1.371	29.218	97.397	3.251	431	101.07	130.297

2013 yılı itibariyle; 29.218 tutuklu, 101.079 hükümlü olmak üzere toplam cezaevi nüfusu 130.297'dir. Ceza infaz kurumlarının toplam kapasitesinin 146.520 olduğu göz önüne alınırsa, cezaevi nüfusundaki artışın beraberinde büyük sorunlar getireceği açıktır.

1.11. Ceza İnfaz Kurumlarının Mali Yapısı

Ceza infaz kurumları, hem idari hem de mali yönden Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'ne bağlıdır. Genel Müdürlük, harcamalarını Adalet Bakanlığı Bütçesinden aldığı payla yapar. Tablo 5 'da Genel Müdürlüğün Bakanlık bütçesinden 2008-2012 yılları arasında aldığı paylar gösterilmektedir. 2008 yılında Bakanlık bütçesinden %38,13'lük bir pay alırken; 2009 yılında bu oran %35,76'ya düşmüştür. Genel Müdürlüğün Bakanlık bütçesinden aldığı pay 2008-2012 yılları arası inişli çıkışlı bir seyir izlemiştir. 2008-2012 yılları arasında CTE'nin Adalet Bakanlığı bütçesinden aldığı ortalama pay %35,98'dir. CTE bütçesi, Adalet Bakanlığı bütçesinin önemli bir kalemini oluşturmaktadır.

Tablo 5. CTE'nin Adalet Bakanlığı Bütçesinden Aldığı Pay (2008-2012) Yıllar
Bütçeden Aldığı Pay

2008	Bakanlık Bütçesi	2.847.927.000 TL	%38,13
	CTE Bütçesi	1.086.036.700 TL	
2009	Bakanlık Bütçesi	3.495.696.000 TL	%35,76
	CTE Bütçesi	1.250.159.700 TL	
2010	Bakanlık Bütçesi	3.783.866.000 TL	%40,49
	CTE Bütçesi	1.531.995.150 TL	
2011	Bakanlık Bütçesi	4.887.725.500 TL	%38,45
	CTE Bütçesi	1.879.325.850 TL	
2012	Bakanlık Bütçesi	5.277.312.000 TL	%27,06
	CTE Bütçesi	1.427.955.850 TL	

Kaynak: Adalet Bakanlığı, CTE Genel Müdürlüğü, 2012 Yılı Birim Faaliyet Raporu.

Adalet Bakanlığı'nın 2008-2012 yılları arasında bütçeden aldığı paylara bakıldığında ise en yüksek payı 2010 yılında aldığı görülmektedir. 2008 yılındaki %38,13 'lük pay, 2009 yılında %35,76'ya düşmüştür. 2008-2012 yıllarındaki ortalama bütçe payı %35,98'dir (Tablo 5.) Bakanlığın bütçeden aldığı paylara bakıldığında 2008 yılı itibariye Adalet Bakanlığı bütçesinden %38,13'lük bir pay alan Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nün, artan cezaevi nüfusunu hapsedmek için yeterli mali kaynak bulmakta sıkıntı çekeceği açıktır.

1.12. Ceza İnfaz Kurumlarının Mali Yapısı

Ceza infaz kurumlarının fiziksel koşulları ne kadar önemliyse, personelin yönetim, davranış ve görev anlayışı da o kadar önemlidir. Etkili ve verimli bir infaz rejiminin sağlanması, cezaevi personelinin çağdaş kriterlere ve gelişmelere uygun olarak istihdam edilmesi ve yetiştirilmesine, ayrıca sayı, unvan ve nitelik yönünden yeterli personel bulunmasına bağlıdır (Taşkın, 2005: 403-405).

İnfaz kurumlarında hükümlülerin ıslahı için iyileştirme programları hazırlanır ve uygulanır. Bu programların hazırlanması ve uygulanması amacıyla CGTİHK'nın 73. maddesi uyarınca infaz kurumlarında eğitim ve psiko-sosyal hizmet servisleri oluşturulur. Bu hizmetlerin kalitesi, öncelikle istihdam edilen personel sayısının nicelik ve nitelik olarak yeterli olmasına bağlıdır.

Tablo 6'da Türk infaz kurumlarındaki personel dağılımı gösterilmiştir. Kanuni kadrolar ile dolu kadrolar arasında önemli bir fark olduğu görülmektedir. Özellikle sosyal çalışmacı, psikolog gibi personelin istihdamı hedeflenen sayının çok altındadır.

Tablo 6: Ceza İnfaz Kurumları Personel Kadro Durumu

Unvanı	Kanuni Kadro	Dolu Kadro	Boş Kadro
Müdür	1100	908	192
Den.Serbestlik Müd.	140	125	15
Den.Serbs.Müd.Yrd	270	129	141
Eğitim Mrz.Şube Müd.	5	-	5
İdare Memuru	415	319	96
Sayman	200	198	22
Memur	468	18	450
Eğitim Uzmanı	15	2	13
Kütüphaneci	5	-	5
Eğitim Rehberi	5	-	5
Programcı	5	-	5
Şef	150	-	150
Uzman Tabip	5	-	5
Tabip	270	12	258
Diş Tabibi	79	4	75

Tablo 6: Devamı

Sosyal Çalışmacı	1500	244	1256
Psikolog	1500	423	1077
Veteriner	12	7	5
Eczacı	1	-	1
Diyetisyen	10	-	10
Mühendis	47	46	1
Mimar	8	1	7
Öğretmen	2122	651	1474
Sosyolog	1215	423	1077
İnf. Kor.Başmemuru	4.231	2.637	1.594
İnf.Kor.Memuru	34.224	27.963	6.261
Katip	885	694	191
Ambar Memuru	149	130	19
Şoför	990	668	322
Tahsildar	10	6	4
Veznedar	28	19	9
Santral Memuru	6	2	4
Satınalma Memuru	6	-	6
Gemi Adamı	12	-	12
Teknisyen	1025	1765	260
Sağlık Teknisyeni	5	-	5
Sağlık Memuru	196	139	57

Tablo 6: Devamı

Hayvan Sağlık	4	-	4
Aşçı	273	222	51
Teknisyen Yardımcısı	190	131	59
Kaloriferci	211	182	29
Hizmetli	591	234	357
Bekçi	9	-	9
Ver.Haz.Ve Kont. İşl.	120	-	120
Toplam	52.712	38.302	15.718

Kaynak : Adalet Bakanlığı CTE Genel Müdürlüğü 2012 Yılı Birim Faaliyet Raporu.

Tablo 6'da görüldüğü gibi ceza infaz kurumlarında görev yapan personel, kanuni kadronun %74,8'ini oluşturmaktadır. %25,2'lik bir personel eksikliği söz konusudur. Bu boşluğun, verimliliği etkilediği açıktır. Sosyal çalışmacı kadrosunun %13'ü, psikolog kadrosunun %14'ü, tabip kadrosunun %32,592'si, öğretmen kadrosunun %37,02'si doludur. İnfaz koruma başmemur kadrosunun %66'sı, infaz koruma memuru kadrosunun %83,6'sı, aşçı kadrosunun ise %65'i doludur. Güvenlik ve yemek hizmeti veren personel, eğitim ve iyileştirme hizmetleri veren personele oranla sayıca daha yeterlidir. Bu durum, ceza infaz kurumlarında ıslah hizmetine yeterince önem verilmediğini göstermektedir.

BÖLÜM 2

HÜKÜMLÜ KAVRAMI VE HÜKÜMLÜ ÇALIŞTIRMA YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Kanunun suç saydığı fiilleri işleyenlere uygulanan yaptırımlardan birisi de hürriyeti bağlayıcı cezadır. İşlemiş olduğu herhangi bir suçtan dolayı hakkında mahkûmiyet kararı kesinleşerek hürriyeti bağlayıcı cezaya mahkûm olanlara “hükümlü” denilmektedir. Eski hükümlünün bir tanımını vermek gerekirse, genel ve geniş anlamda, cezasını tamamlayarak cezaevinden çıkan ve hükümlülük niteliği ortadan kalkan kişidir (Altan, C 16: 1).

Eski hükümlü kimse cezasını tamamlamakla, artık “suçtan arınmış” bir kimse olmaktadır (Erkul, 1976: 387). Ancak bu kişi topluma geri döndüğünde bu niteliğinden dolayı pek çok engelle karşılaşır. Toplumda bu gibi kişilere karşı olumsuz bir yaklaşım olduğu ve bunun sosyal yaşantılarını etkilediği bir gerçektir. Geçimini sağlamak için bir iş bulmak zorunda olan eski hükümlünün toplumdaki olumsuz koşullandırmalardan dolayı bir iş bulamaması halinde tekrar suç işlemesi olasılığı ortaya çıkmaktadır.

Modern ceza hukuku anlayışında suçluyu topluma yeniden uyum sağlayabilecek hale getirmek ve böylece onu tekerrüre düşmekten korumak en önemli amaçlardan biridir (Dönmezer ve Erman, 1999: 605).

2.1. Hükümlü çalıştırma Yükümlülüğünün Tarihsel Gelişimi

2.1.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem

Bu dönemin özellikleri ve kökeninin Osmanlı döneminden geldiği söylenebilir Osmanlı İmparatorluğunda bütün güç ve yetkinin Sultan’da toplandığı teokratik bir devlet anlayışının bulunması, ülkenin ekonomik, sosyal ve siyasal yaşam kararlarının din kuralları çerçevesinde alınmasını gerektiriyordu. Bu siyasal yapı içerisinde, Osmanlı İmparatorluğu’nda bir sosyal politika doğup gelişmemiştir. Önemli bir endüstri iliksileri sisteminin varlığından söz etmek olanaksızdır. Bununla birlikte, Avrupa’da devletin çalışanları korumaya yönelik ve reformist amaçlı müdahalelerine benzer bazı gelişmeler 15. yüzyıl sonlarında Osmanlı toplumunda da görülür. 1860 tarihinde kabul

edilen Mecelle'nin bazı maddelerinde çalışanları koruyucu nitelikte ilk hükümlere rastlanmıştır (Talas, 1997: 32).

Fakat o yıllarda endüstrileşmenin doğmamış olması gibi, sosyal sınıfların doğup güçlenmesi de mümkün olmamış böylece toplumsal bir istek veya toplumsal bir çatışma olarak dar anlamdaki sosyal politikanın diğer eski hükümlü gibi sınıfların haklarını gözenici gerekli koşulları oluşmamıştır.

2.1.2 Cumhuriyet Sonrası Dönem

Cumhuriyet sonrası dönem içerisinde de eski hükümlülerin çalışma hayatı içerisinde bir bütün halinde korunmasına yönelik düzenlemeler yapılmamıştır. Bu alanda yapılan çalışmalar daha çok sakatlık sigortası ve sakat çalıştırma yükümü olarak yer almaktadır.

1961 Anayasasından önce yürürlükte olan 1924 Anayasası esas itibarıyla klasik hak ve özgürlükleri güvence altına almayı amaç edinmiştir. Bu nedenle 1924 Anayasasında sosyal ve ekonomik hak ve ödevlere oldukça sınırlı yer verilmiştir. Çalışma hayatı ile ilgili 70. maddesinde, çalışmanın Türklerin tabii haklarından olduğu belirtilmiş, 79. maddesine ise sözleşmelerin, çalışmaların serbestlik sınırlarının kanunla düzenlenebileceği hüküm altına alınmıştır (Gürbüz, 2006: 121). Çalışma hayatını düzenleyen 1936 tarih ve 3008 sayılı ilk İş Kanununda ise eski hükümlü çalıştırmaya ilişkin herhangi bir yükümlülük yer almamıştır.

2.1.3. 1961 Anayasası Dönemi

1961 Anayasasının 2. maddesinde, Türkiye Cumhuriyetinin sosyal bir hukuk devleti olduğu belirtilmiş ve bu ilke ışığında, üçüncü bölümde, sosyal ve ekonomik hak ve ödevler düzenlenmiştir.

1961 Anayasasının 41. maddesinde ifade edilen tam çalışma esası, öneride “herkesin çalışması” şeklindedir. Herkesin çalışması ise tam istihdam anlamında kullanılmaktadır. Böylece devlet herkese iş bulmak için yapılan çalışmaları desteklemekle yükümlü tutulabilecek, yani bir yandan eldeki kaynakları istihdamı yaygınlaştırmaya yönelik şekilde kullanıp, diğer yandan da herkese iş bulmayı destekleyip, bu yönde tedbirler alacaktır. Devlet özel sektörü yeni iş olanakları yaratmaya teşvik etmeli, ayrıca iş bulmada zorluk

ekenler için getireceği düzenlemelerle, bu kişiler için de istihdam imkânı yaratmalıdır (Caniklioğlu, 1991: 8).

Ekonomik ve sosyal hayatın, sosyal devlet ilkesine uygun olarak düzenlenmesini öngören bu maddeye göre, devlet, herkes için insanlık onuruna yaraşır bir hayat seviyesi sağlanması doğrultusunda düzenlemeler yapmak zorundadır. Kişinin, diğer kişilerin veya derneklerin merhamet hislerine dayanmaktansa devletten yardım istemesi çok daha insanlık onuruna uygundur.

Devletin yardımı ise işsizlere iş bulma şeklinde gerçekleşmelidir. İnsanlık onur ve haysiyetine yaraşır bir hayat seviyesi sağlanması, yani toplumun mutluluk anlayışına göre asgari bir geçim seviyesinin kabul edilerek toplumun bütün bireylerine bu seviyenin sağlanması devletten beklenebilecektir.

2.1.4. 1982 Anayasası Dönemi

Anayasanın 5. maddesi ve 49. maddesi birlikte değerlendirildiği takdirde, bir ekonomik hak olan çalışma hakkının kullanılmasını engelleyen hususlar var ise devletin, bu engelleri ortadan kaldırmak için önlemler alması istenebilecektir. Eski hükümlüler de bu toplumun bir bireyi olarak, Anayasada güvence altına alınan çalışma hak ve özgürlüğünden yararlandırılmalıdır. Ancak daha önce herhangi bir suçtan hüküm giymiş olanların belirtilen nedenlerle anayasal bir hak olan çalışma hakkından yararlanmaları oldukça zor olmaktadır. Bu gurupları oluşturan kişilerin, sosyal devletin amaçlamış olduğu insanlık onuruna uygun yasayabilmeleri, maddi ve manevi varlıklarını geliştirebilmeleri için çalışma hakkından yararlanmaları kolaylaştırılmalı ve çalışma hakkının kullanılmasını engelleyen hususların ortadan kaldırılması için bazı yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

1982 anayasasında yapılan değişiklikler ile ülkemizde eski hükümlü alıştırma yükümlülüğü, sosyal devlet anlayışı içerisinde, devletin ödevleri arasında yer alarak yasal temellere dayandırılmıştır (Seçkin, 1978: 62).

2.2. Eski Hükümlülerin alışma Hayatındaki Durumları

Eski hükümlülerin tarihlerine bakıldığında basından sonuna kadar, sosyal ayrımcılık, toplumdan dışlanma ve farklı muameleye tabi tutulma gözlemlenir (Uşan, 1999: 54).

Eski Hükümlüler, özellikle istihdam alanında ayrımcılığa ve dezavantajlılığa açıktırlar. Birçok olayda hükümlülüğün yapısı ve oranı, bazı ekonomik aktivitelerden yararlanmamaya ve çalışma koşullarında zorlanmaya yol açabilir. Birçok eski hükümlü için iş hayatına giriş ve hâlihazır işi sürdürebilme, mevcut durumları nedeniyle kısıtlı ve sınırlıdır (Erkul vd., 1984,: 68).

İşverenlerin hükümlü istihdam etmeleri halinde, verimliliğin azalacağına ilksin eskiden beri var olan ön yargıları, iş için başvurular arasında hükümlü olmayan kişileri seçmelerine yol açmaktadır. Oysa yapılan araştırmalar, hükümlülerin diğer kişilere nazaran daha az iş kazası geçirdiklerini ve daha az devamsızlık yaptıklarını göstermektedir. Yine, onların iste gösterdikleri verim, diğer işçilerden daha aşağı kalır nitelikte de olmamaktadır (Uşan, 1999: 56).

İşverenler tarafından eski hükümlü istihdamında çok yaygın olarak öne sürülen gerekçe, bu kimseler için uygun bir isin bulunmadığıdır. Oysa yapılan araştırmalar aynı meslek alanında çalışan başka işverenlerin hükümlü istihdam edebildiğini göstermektedir.

Eski hükümlü gibi yaşam içinde dezavantajlı konumda olan kişilerin özel ayrıcalıklardan yararlandırılmaları elbette ki sosyal adalet duygusunun bir gereğidir (Karademir, 2004: 93).

Eski hükümlülerin çalışma hayatı içerisinde korunmaları sağlanırken işverenlerin hükümlü istihdamından kaçma gerekçeleri iyi bir biçimde tespit edilmelidir. Tek taraflı bir bakış açısı ile değil, bir bütün halinde konuya yaklaşılmalıdır. Devlet, Eski hükümlüler, işverenler, sendikalar, dernek ve vakıflar arasında bir konsensüs sağlamalı ve tarafların çıkarları arasında bir denge oluşturmalıdır. Bu şekilde eski hükümlülerin istihdamı sadece bir “zorunluluk” olmamalı, tarafların karşılıklı anlayışları ile hükümlü istihdamı tevsik edilmelidir.

Eski hükümlülerin istihdam edilerek korunmasının; eski hükümlü kişi, ailesi ile çevresinde bulunan bireyler ve toplumsal açıdan ekonomik, psikolojik ve sosyal nitelikte küçümsenemeyecek yararları vardır. Böylece, hükümlülerin çalışma hayatı içerisinde korunmalarını gerektiren nedenler, sosyal ve ekonomik içeriklidir (Kutal, 1993: 387).

2.2.1. Sosyal Sebepler

Her şeyden önce çalışma, tüm insanlar için hem bir hak hem de bir ödevdir (Demir, 1997, s. 69). Her insan, yaşama hakkına sahip olduğu gibi, insan onuruna yaraşan bir yaşam düzeyine sahip olma ve çalışarak hayatını kazanma hakkına da sahip olmalıdır (Kutal, 1993: 321).

Eski hükümlülerin toplum içerisindeki görevlerini yerine getirmelerinde, diğer kişilerin onları başarısız olarak algılamaları fertler arasında huzursuzluklara yol açacak böylece hükümlülerin toplumdan dışlanmaları kolaylık kazanacaktır. Oysa eski hükümlülerin işe yarama duyguları ile toplumda hak ve görevlerinin bulunduğu bilincinin sağlanmasıyla topluma kazandırılmaları gerekmektedir. Böylece eski hükümlülerin çalışma ortamına girmeleri, onların sosyal açıdan fark edilişlerine, topluma entegre olma fırsatlarına kavuşmaya ve kendilerine olumlu bakmalarına neden olacaktır (Ekin, 1971: 9).

Eski hükümlülerin başkalarına bağımlı ve topluma yük olma sıkıntısından kurtaracak yegâne yol; istihdam ilişkisine sokulmalarıdır. Çalışma hayatına giren kimse, toplumda sosyal dengelerin de kurulmasına sebep olur. Çalışmak, sadece gelir elde etmenin bir aracı değildir. İş, insanın aynı zamanda mutluluk nedenidir. Bir işte çalışmak ve o işte başarılı olmak her insanı mutlu kılan bir yaşam biçimidir.

Buna karşın sürekli bir şekilde iş ilişkisinden uzak tutularak toplumdan dışlanan kimselerin o toplumla bütünleşebilmeleri mümkün değildir. Temel hedef, toplum içindeki tüm fertlerin huzur, mutluluk ve refahının sağlanmasıdır. Zaten sosyal devletin temel amacı da budur. Bir başka ifadeyle, sosyal devlet eski hükümlü olan ve olmayan, varlıklı ve varlığı olmayan kişiler arasında fark gözetmeyen ve ortaya çıkan farkları da gideren devlettir. Devletin görevi toplum çıkarı açısından, eski hükümlüye hükümlülüğünden dolayı toplumdan dışlamak değil, onu topluma kazandırmak olmalıdır (Erkul vd., 1984: 17).

Mevzuat içerisinde hükümlülere yönelik koruyucu hükümlerin iki amacı vardır. Bunlardan ilki, ülke iş gücünden en geniş biçimde yararlanmayı sağlamaktır. Diğerisi ise, hükümlülerini içinde bulundukları haysiyet kırıcı durumdan kurtarmak, onlara çalışarak geçimlerini sağlayabilme yolunu açmaktır. Ülkemizde sabıkasız olduğu halde iş bulamayan ve işsiz kalan kimselerin mevcudiyeti, hükümlüler için iş bulmayı

kolaylaştırıcı ve koruyucu hükümlerin öngörülmesini haksız kılamaz. Zira bir toplumda suça sürüklenen veya suç işleyen bir kişinin kendi haline bırakılması, onlar için insanca yaşayabilme imkânlarının oluşturulmaması, sosyal devlet düşüncesi ile bağdaşmaz (Tunçomağ, 2004: 93).

Burada üzerinde durulması gereken bir sorun da, eski hükümlü istihdamında amacın kişilerin yalnızca herhangi bir işe yerleştirilmeleri olmamalıdır. Onlar, kendilerini tatmin eden ve mutlu olabilecekleri işlerde çalıştırılmalıdırlar. Ancak bu şekilde toplumsal barış sağlanabilir.

2.2.2 Ekonomik Sebepler

Eski hükümlülerin çalışma hayatına katılmalarının sosyal olduğu kadar ekonomik bir yanı da vardır. Eski hükümlülerin güçleri oranında üretken kılmak ve ekonomiye yararlı hale getirmek herkesin ortak görevidir. Böylece, tüketici durumdaki eski hükümlü nüfus, üretici hale getirilerek toplumun genel refahının arttırılması mümkündür (Kutal, 1974: 387).

Hükümlü kişiler rekabet ortamına dayanan çalışma ilişkileri içerisinde korunmaya muhtaçtırlar. Zira bir taraftan iş bulmada karşılaşılan problemler, diğer yandan maddi sıkıntılar onların gelir kaybına uğramalarına yol açacaktır (Erkul vd., 1984: 16). Ortaya çıkan gelir kaybı, hükümlülerin aileleri veya düşük orandaki devlet katkıları ile giderilmeye çalışılacaktır. Bu ise, problemi kesin olarak çözmekten ziyade, geçici tedbirlerle sonucu geciktirmeye sebep olduğu gibi, hükümlülerin de topluma entegrasyonunu geciktirecektir.

Buna karşın, eski hükümlülere iş imkânlarının sağlanması, onların kendilerinin yoksulluktan kurtulmaları ve ekonomik bağımsızlıklarını kazanmaları açısından önemli bir durumdur. Hâlbuki hükümlülerin basit bazı tedbirlerle ekonomik hayata sokulmaları, milli gelirin bölüşümün de etkili olacaktır. Eski hükümlü istihdamı ile hem kişinin kendi yoksulluğunun ortadan kaldırılması hem de ülke imkânlarının israf edilmeden en verimli şekilde kullanılması mümkündür. Bu arada devlet açısından da hükümlülere yardım yapmaktan ziyade, iş imkânlarının sunulması daha yerinde bir çözümdür. Zira ülke nüfusunun bir kısmını işsiz tutmak, verimsiz ve bağımlı yaşatmak, en yoksul ülkeler de dahil olmak üzere bütün ekonomiler için bir kayıptır.

Rehabilitasyon ve Mesleki Eğitim sayesinde hükümlüler, belli işler için yetiştirilebilmektedirler. Bir başka ifadeyle, eski hükümlülerin, sabıkalı olmalarından kaynaklanan ruhsal, toplumsal ve ekonomik problemlerini en aza indirebilmek, büyük ölçüde kendilerine verilecek mesleki eğitim ve rehabilitasyon hizmetleriyle birlikte, üretime katkıda bulunabilecek ve gelir kayıplarını önleyebilecek bir işlerinin bulunmasına bağlıdır. Hükümlü kimseler, bu şekilde istihdam alanına sokulmakla psikolojik açıdan da topluma yararlı olduklarının bilincine varabileceklerdir (Kutal, 1993: 388).

Sosyal devlet yapısına kavuşan batı ülkeleri bugün adeta geçmişin günahını çıkartmak istercesine eski hükümlülere gerek ekonomik, gerek sosyal, gerekse meslek hayatında önemli imkânlar tanımaktadır. Buna rağmen, kötü ekonomik gidişatın devam etmesi acilen iş bulmak zorunda olan ve genelde başkalarına bağımlı insanları rahatsız eden üzücü gelişmeler yaşanmaktadır. Bunlardan en önemlisi ferdin temel haklarından sayılan yaşama hakkının üzerindeki tartışmalardır. Hükümlü insanların yaşama hakkını çok gören görüşler de, ne yazık ki bazı “bilim adamları” tarafından öne sürülmüştür (Zeyyat, 2000: 83).

2.3. Türk Hukukunda Eski Hükümlü Çalıştırmanın Hukuki Çerçevesi

Türk mevzuatında başta Anayasa olmak üzere iş Yasalarında ve diğer birçok yasada korunması gerekli gruplarla ilgili özel hükümler yer almaktadır. Konumuz açısından bu gruplarla birtakım koşulların gerçekleşmesi halinde hizmet sözleşmesi yapılabileceğini veya hizmet sözleşmesi yapma yükümü bulunmaktadır. Bu yükümlülüğün sosyal, ekonomik ve kamu düzeni yönünden bir toplum görevi olarak kabul edildiği ve sosyal devlet olmanın bir gereği olduğu ilk kez 1961 Anayasası ile kabul edilmiştir. Gerçekten 1961 Anayasası ile kabul edilen sosyal hukuk devleti ilkesi ile hukuki temele kavuşan bu yükümlülük, bir yandan herkesin işgücünden yararlanılmasını, diğer yandan herkese iş, dolayısıyla haysiyetli bir şekilde geçim olanağı sağlanmasını amaçlamaktadır (Kutal, 1993:321).

1961 Anayasasının üçüncü bölümünde yer alan ve “İktisadi ve Sosyal Hayatın Düzeni” başlığını taşıyan 41. maddeye göre, iktisadi ve sosyal hayat, adalete, tam çalışma esasına ve herkes için insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlanması amacıyla düzenlenir. “Çalışma Hakkı ve Ödevi” başlığını taşıyan 42. maddesinde

ise, çalışmanın herkesin hakkı ve ödevi olduğu belirtildikten sonra, devletin, çalışanların insanca yaşaması ve çalışma hayatının kararlılık içinde gelişmesi için sosyal, iktisadi ve mali tedbirlerle çalışanları koruması ve çalışmayı desteklemesi, işsizliği önleyici tedbirler alması hükmü bağlanmıştır (Özçelik, 1983:307).

1961 Anayasasında düzenlenen sosyal hukuk devleti ilkesi, 1982 Anayasası ile korunmuş (m.2), “Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler” başlıklı üçüncü bölüm ile de bazı grupların özel olarak korunacakları belirtilmiştir. 1982 Anayasası “Her Türk Vatandaşının bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak milli kültür, medeniyet ve hukuk düzeninde onurlu bir hayat sürme ve maddi manevi varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu...” şeklindeki başlangıç hükümleri ile sosyal hukuk devletinin görevlerini özetlemiştir. Anayasanın 49. maddesinin 1. fıkrası “Çalışma herkesin hakkı ve ödevidir.” demektedir, 3. fıkra ise, “Devlet, işçi-işveren ilişkilerinde çalışma barışının sağlanmasını kolaylaştırıcı ve koruyucu tedbirleri alır.” hükmünü getirmektedir. Yine Anayasanın 50. maddesinin 3. fıkrasında “Küçükler ve kadınlar ile bedeni ve ruhi yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar.” denilmektedir. Ayrıca 61. maddenin 2. fıkrası “Devlet, eski hükümlülerin korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır ve bu amaçla gerekli teşkilat ve tesisleri kurar veya kurdurur.” (m.61/son) denilerek, sosyal hukuk devletinin bu görevleri bizzat yerine getireceğini belirtmektedir (Sayın, 1990: 71).

1961 Anayasasında olduğu gibi, Cumhuriyetin nitelikleri başlığı altında 1982 Anayasasının 2. maddesinde Türkiye Cumhuriyetinin sosyal bir hukuk devleti olduğu belirtilmiş, devletin temel amaç ve görevleri başlığını taşıyan 5.maddesinde ise, devletin temel amaç ve görevlerinin, kişinin temel hak ve hürriyetlerini sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmak olduğu hüküm altına alınmıştır (Canikoğlu, 1991: 10-11).

BÖLÜM 3

HÜKÜMLÜLERİN ÇALIŞTIRILMASI, CEZAEVLERİNDE ÇALIŞMA OLGUSU VE CEZAEVİ İŞYURLARI

Çalışmanın bu bölümünde çalışma olgusu ve hükümlülerin çalıştırılması, iş tatmini ve eski hükümlülerin ülkemizdeki çalışma koşulları ele alınmaktadır. Ayrıca hükümlülerin cezaevinde çalıştırılmaları ve çalıştırılma şartlarının düzenlendiği cezaevi işyurtları ile ilgili bilgiler verilecektir.

3.1. Hükümlülerin Çalıştırılması

Hükümlülerin çalıştırılmaya başlamasının tarihçesine baktığımızda, kapatılmanın tarihçesiyle doğru orantılı, gelişim gösterdiğini gözlemlemekteyiz. Kapatılma eylemini gerçekleşmesiyle birlikte karşımıza kapatılan mahkûmların ıslahı hususu çıkmaktadır. Bu bağlamda önceleri kapatılma eyleminin amacının mahkûmu “toplumsal alandan uzak tutuma” şeklinde gerçekleştiğini belirtebiliriz. Hükümlülerin toplumsal yaşamdan uzak tutma yerine ıslah edilmesi gerektiği düşüncesi, hükümlülerin toplumun aksak kısımları olarak değerlendirilmesinden çıkartılmasıyla mümkün hale gelirken, ıslah kavramının da tartışılması gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Modern ceza infaz kurumlarının ortaya çıkmasıyla beraber mahkûmların çalıştırılması hususu, toplumsal yapıyla bağlantılı olarak değerlendirilmektedir. Günümüzde hemen hemen her ülkede mahkûmların çalıştırılması o toplumun toplumsal ve kültürel özellikleriyle beraber ele alınmaktadır.

Modern ceza infaz kurumlarının ve mahkûmların sistemli bir şekilde çalıştırılmasının ortaya çıkışının ekonomideki liberal anlayışla gelişim gösterdiği düşünülmektedir. Kapatılma cezasının toplumsal açıdan maliyetli görülmesiyle birlikte, mahkûmların ekonomik katkı sağlayabileceği düşüncesi ortaya çıkmıştır.

İlk örneklerini, İnsan haklarının gelişimi ve mahkûmların da insan olduklarının hatırlanmasıyla birlikte hükümlülerin çalıştırılmasının, ıslah ve toplumsal yaşama hazırlık olarak değişim geçirdiğini belirtebiliriz. Bu noktada insan haklarının önem kazanmasıyla birlikte mahkûmların çalıştırılmasının, eğitimsel ve cezai süresinin

bitiminin sonrasında hükümlünün toplumsal alana yeniden kazandırılmasına yönelik projeler de önem kazanmaktadır.

01 Haziran 2005 tarihli Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Kanununda; “ Kurum hekimi tarafından ruhsal ve bedensel olarak sağlıklı olduğu belirlenen meslek sahibi olan istekliler, kurum imkânları ölçüsünde belirlenen ücret karşılığında atölye ya da iş yurtlarında çalıştırılabilirler, ”İfadesine yer verilmektedir (Erdoğan, 2007: 316).

27 Mart 1998 tarihli Ceza İnfaz Kurumları ile Tutukevleri İş Yurtlar Kurumu ve İş Yurtlarının İdare Muhasebe ve İhale Yönetmeliğinde belirtilenlere göre de hükümlü ve tutukluları çalıştırmadaki amaç madde 19 ile düzenlenmiştir.

Madde 19’a göre “Hükümlü ve tutukluların çalıştırılmalarındaki amaç, onlara tahliyelerinden sonraki hayatlarını kazandırabilecek derecede bir iş ve sanat öğretmek ve cezaevi sonrası hayatlarına hazırlanıp, topluma yararlı bireyler olarak dönebilmelerini, başarılı olabilmeleri için gerekli bilgilere sahip olmalarını, üretken olmalarını sağlamak, gündelik ödenmek suretiyle ekonomik yönden rahatlamalarını temin etmek, ceza infaz kurumlarındaki insan gücünün hizmet ve üretime dönüştürülmesi suretiyle ülke ekonomisine katkıda bulunmaktır (Bardak, 1996: 39).

Türkiye’de mahkûmlar, ancak kurum içindeki atölye ve işyerlerinde çalışabilmektedirler. Ekip halinde yürütülen çalışmalara açık, yarı açık ve kapalı ceza infaz kurumundaki hükümlülük süresinin dörtte birini iyi halle geçiren hükümlüler katılabilmektedir.

Adalet Bakanlığının talimlerinde de belirtildiği üzere; “zorunluluk ilkeleri de göz önünde tutularak, yerel mülki amir ve personelin işbirliği ile tüm kamu kuruluşları, belediye, bankalar, fabrikalar, çeşitli kooperatif ve işletmeler, yatırımcı diğer kuruluşlar, müdür ve yetkililerin katılacağı toplantılar yapıp, kamu ve özel sektöre ait kuruluşlardan hangilerinde hükümlü çalışabileceğinin tespit olunması, çalışma protokollerinin tasvip için Bakanlığa gönderilmesi lüzumu, savcılıklara ve ceza infaz kurumu ve işyurdu yöneticilerine ve ayrıca mülki amirliklere sunulmuştur” (Bardak, 1996: 40).

Ülkemizde de, hükümlülerin çalıştırılması belirli kanunlar çerçevesinde toplumun sosyo-ekonomik ve kültürel yapısı doğrultusunda gerçekleşmektedir. Türkiye’de bulunan ceza infaz kurumlarındaki iş kollarının çeşitlenişi ceza infaz kurumunun

bulunduğu bölgenin ekonomik özelliklerini yansıttığını belirtmek mümkün gözükmemektedir. Her açık ceza infaz kurumunda, bölgenin temel üretiminin çeşitlenişine göre, iş alanları da çeşitlilik arz etmektedir (Savcı, 2004: 123).

Tablo 7: Cezaevlerine Göre İşkollarındaki Hükümlülerin Dağılımı

CEZA İNFAZ KURUMLARI													TOPLAM
	Edirne	Eskişehir	Çanakkale	Foça	Bursa	Kütahya	Ankara	Ayaz	Dalaman	Niğde	Ceyhan	Sivas	
Tarım	1		2	5		1			9		1		19
Hayvancılık	6			2					7	1			16
Genel Ve İdari Hizmetler	16	10	16	14	7	1	6	8	3	3	6	7	97
Gıda İmalatı	3	2	1	3	2				3	3	5	4	26
Ağaç İşleri Ve Mobilya	1	5	7	1	2		4	3	2	5	5		35
Tekstil, Giyim				1		5	2	16	1	8			33
İnşaat İşleri	1	3	2	1		1	1	1	4	3			17
Metal İşler		4	4		2		4	4	1	4	2		25
Kağıt İşleri							10						10
Adliye Hizmetleri					12							2	14
El Sanatları						4							4
Diğer											7		7
Toplam	28	24	32	27	25	12	27	32	30	27	26	13	303

Ceza infaz kurumlarındaki iş kollarını ve bu alanlarda çalışan hükümlü sayılarının bazı ceza infaz kurumlarındaki dağılımını tabloda incelediğimizde, iş kollarının ceza infaz kurumunun bulunduğu bölgenin ekonomik özellikleriyle ilişkili olduğu görülmektedir. Bölgenin tarıma elverişli olan yerlerinde tarım yapılan açık ceza infaz kurumları

kurulmuştur. Bu cezaevlerinde iş kolları genellikle tarım, tarım ürünleri, hayvancılık ve bunlardan elde edilen gıda imalatı üzerine olup, cezaevleri hem kendi gereksinimlerini, hem de çevredeki kamu kuruluşlarının gereksinimlerini karşılamaktadırlar (Gürsoy, 2010: 54).

Tablo 7’de görüldüğü gibi tarım cezaevlerinde 61 hükümlünün çalıştığı verisi bölgelerin tarıma elverişli olan yerlerinde tarım yapıldığını desteklerken, tekstil sektörünün oldukça geliştiği Bursa’da bu alana dair çalışan hükümlünün bulunmaması bu noktada bölgenin ekonomik faaliyeti ile ceza infaz kurumundaki iş kollarının paralel şekilde ilerlediğini kesin olarak söyleyemeyiz.

Ülkemizde hükümlülerin çalıştırılmalarına yönelik iş yurtları faaliyetlerinin artırılması gerekliliği yanında tekstil sektörü gibi günümüz ekonomik ihtiyaçlarına cevap verebilen mesleklere yönelik faaliyetlerde, hükümlülerin çalıştırılmaları teşvik edilmelidir.

3.2. Çalışma Olgusu ve Hükümlülerin Çalıştırılmasında Amaç

Çalışma kavramı ve hükümlülerin çalıştırılması arasındaki ilişkiyi açıklayabilmek için öncelikle bu iki kavramı açıklamak gerekmektedir. Yani çalışma olgusunun ve bireylerin neden çalışması gerektiğinin açıklanması gerekir. Ayrıca hükümlülerin iş hayatındaki yerinin nasıl olduğu özellikle cezaevinde ve cezaevinden çıktıktan sonraki iş hayatında kendilerini nelerin beklediği ve çalışma koşullarının nasıl olduğu konusunu açıklamak yerinde olacaktır. Yapılan bu çalışmada özellikle cezaevindeki hükümlülerin çalıştırılması konusuna değinileceği için hükümlülerin çalıştırılması ve çalışma olgusu konularında bilgiler verilerek hükümlüler ve çalışama olgusu arasındaki ilişki ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

Yinede uygulamalar yarı açık cezaevlerinde yaygınlaştırılmak istenmektedir. Aslında cezaevlerinde mahkûmların psikolojik, ekonomik önemli gerçekleri vardır.

3.3. Çalışma ve Bireyi Çalışmaya Sevk Eden Faktörler

Çalışma kavramı ile anlatılmak istenen bazı olguların iç içe geçmiş olması ve bazı kavramlar ile de özdeş anlamlar ifade etmesi birtakım karışıklıklara neden olmaktadır. İnsanların çalışmalarındaki amaçlar farklı farklıdır. Fakat hepsinde de temel amaç sadece yaşamak için gerekli olan geliri elde etmek değildir. Çalışmak aynı zamanda

bireylerin prestij, kimlik, statü ve belirli bir çevreye ait olma duygularının da etkisinin olduğu bir kavramdır.

Bu bakımdan çalışmayı sadece ekonomik açıdan ele almamak gerekir. Çalışma, modern dünyada sağladığı gelir yönüyle, ekonomik ve psiko-sosyal faydaları ile bireyin yaşamında vazgeçilmez öneme sahip bir olgudur. Çünkü bu kavram, bireyin yaşamında her zaman önemli yere sahip olan,- aile, serbest zaman, toplumsal çevre ve dinsel aktivite gibi yaşamın önemli parçaları ile yakından ilişkilidir.

Kısaca değerlendirmek gerekirse bireyleri çalışmaya sevk eden nedenler aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- İşyeri, başka insanlarla tanışılan, yeni arkadaşlıkların ve sosyal iletişimin kurulduğu bir mekândır; bu özelliğiyle işbirliği kurma, dayanışma, paylaşma v.b. gibi sosyal yeteneklerin gelişmesine aracılık eder;
- İş, çalışan insana ve onun ailesine bir sosyal statü sağlar;
- İş, insanın kendine saygısının, toplum için yararlı bir şeyler gerçekleştirme duygusunun önemli bir kaynağıdır.
- İnsanın bir aidiyet ve kimlik duygusu oluşturmada işin rolü çok büyüktür; bir işin yapılabilmesi için gerekli bilgi, beceri ve yeteneklere sahip olma deneyimi, bireysel kimliğin gelişmesi için çok önemli bir zemindir;
- Çalışma yaşamı, insanın belirli bir düzen içinde yaşama ihtiyacına cevap verir ve zamanın periyodik algılanmasını sağlar;
- İş, sağladığı gelir ile iş dışı yaşamın maddi temelini oluşturmada, özel yaşamın şekli ve boş zamanları şekillendirme biçiminin de önemli bir belirleyicisi olmaktadır; bu bağlamda, yapılan işin içeriği ve mesleki sosyalleşme olgusu büyük önem taşımaktadır.

Çalışmanın çoğu kez farklı amaçları bulunmaktadır. Bireylerin öznel durumlarına göre farklılıklar göstermesine rağmen temel amaç sadece yaşamın devamını sağlayacak bir gelir elde etmek değildir. K. Marks'ın (1944 El Yazmalarındaki yorumuna göre)

“çalışma bizzat çalışana haz ve hoşnutluk vermeli, sadece ihtiyaçlarını karşılayan bir emek tüketimi değil, nesnelleşmesi olmalıdır.”

Mahkûmların psikolojik bakımdan varlığını sürdürebilmeleri için cezaevinde kaldıkları süre içinde olumsuz bir takım psikolojik düşüncelerden (monotonluk, can sıkıntısı gibi) arınması gerekir. Bunu gerçekleştirebilmek içinde hükümlüler cezaevlerinde ekonomik ve sosyal bir takım etkinlikler gerçekleştirirler. Ayrıca mesleki eğitim alarak bazı işlerde çalıştırılırlar. Böylece mahkûm kendisini özgür bireylerin yaşadığı toplumdan dışlanmış ve artık toplumun güvendiği bir üyesi sıfatını elde edemeyeceğini hissisinden biraz olsun kurtulur.

Ülkemizde de, hükümlülerin çalıştırılması belirli kanunlar çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Konuya ilişkin bilgilerin yer aldığı hükümleri de Türk Ceza Kanununda bulabiliriz.

Türk Ceza Kanunda, Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunun (Kanun no: 5275, Kabul Tarihi: 13.12.2004, Resmi Gazete Tarihi: 29.12.2004, Resmi Gazete Sayısı: 25685); "Hapis Cezaları ve Güvenlik Tedbirleri" başlıklı ikinci kısım altıncı bölümü olan "Hükümlünün Yükümlülükleri" konusu ele alınmış ve açıklanmıştır. Buna göre; "Kurum hekimi tarafından ruhsal ve bedensel olarak sağlıklı olduğu belirlenen meslek sahibi olmayan hükümlüler ile meslek sahibi olan istekliler, kurum imkânları ölçüsünde belirlenen ücret karşılığında atölye veya işyurtlarında çalıştırılabilirler..." ifadesine yer verilmektedir (CGTİHK Madde: 29).

Ceza infaz kurumları ile tutukevleri iş yurtları kurumu ve iş yurtlarının idare muhasebe ve ihale yönetmeliğinde belirtilenlere göre de hükümlü ve tutukludan çalıştırmadaki amaç madde 19 ile düzenlenmiştir;

"Hükümlü ve tutukluların çalıştırılmalarındaki amaç, onlara tahliyelerinden sonraki hayatlarını kazanabilecek derecede bir iş ve sanat öğretmek ve cezaevi sonrası hayatlarına hazırlanıp topluma yararlı bireyler olarak dönebilmelerini, başarılı olabilmeleri için gerekli bilgilere sahip olmalarını, üretken olmalarını sağlamak, gündelik ödenmek suretiyle ekonomik yönden rahatlamalarını temin etmek, ceza infaz kurumlarındaki insan gücünün hizmet ve üretime dönüştürülmesi suretiyle ülke ekonomisine katkıda bulunmaktır" (Madde:19).

BÖLÜM 4

CEZA İNFAZ KURUMLARINDA VERİLEN MESLEK EDİNDİRME KURSLARININ HÜKÜMLÜ İSTİHDAMINA KATKILARINI ÖLÇEN SAHA ÇALIŞMASININ DEĞERLENDİRİLMESİ.

4.1. Frekans Dağılım Tabloları

Yapmış olduğumuz saha çalışmasında 230 hükümlüye; Ceza infaz kurumlarında verilen meslek edindirme kurslarına katılıp katılmadıkları, bu kursların sonucunda edindikleri meslekler ile tahliye olduktan sonra iş bulup bulamayacakları ve iş bulabilmek için iyi bir mesleğin gereksinim olup olmadığı ve yapılan yeni yasal düzenlemeyle özel sektörde eski hükümlü çalıştırma zorunluluğunu kaldırılmasının nasıl değerlendirdikleri ile tahliye sonrası iş bulmalarının tekrar suç işlemeleri üzerinde nasıl bir etki bıraktığına yönelik olarak hükümlülere sorduğumuz sorular neticesinde;

Tablo 8: Çalışma Durumları

Çalışma Durumunuz	Kişi Sayısı	%
İşsiz	192	83,5
Memur	9	3,9
Emekli	14	6,1
Çiftçi	15	6,5
Toplam	230	100,0

Ceza İnfaz Kurumlarında verilen mesleki eğitim faaliyetlerinin tahliye sonrası eski hükümlü istihdamına katkılarının hükümlülerce değerlendirilmesine yönelik 230 hükümlü üzerinde yapmış olduğumuz ankete katılanların % 3,9'nun memur,% 6,1'nin emekli, % 6,5'nin çiftçi olduğu, burada azımsanmayacak bir rakam olarak ankete katılanların %83,5'nin işsiz olduğunu söylemiştir. Ceza İnfaz Kurumunda bulunan ve büyük bir çoğunluğu işsiz olan bu hükümlülere verilecek mesleki eğitimin tahliye sonrası iş bulmaları üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 9: Eğitim Durumları

Eğitim Durumu	Kişi Sayısı	%
İlkokul/Ortaokul	171	74,3
Lise/Meslek	41	17,8
Ön Lisans	4	1,7
Lisans	7	3,0
Yüksek Lisans	7	3,0
Toplam	230	100,0

230 hükümlü üzerinde yapmış olduğumuz ankette % 74,3'nün ilkokul, % 17,8'nin Lise/Meslek lisesi mezunu olduğu ve kazandırılacak mesleki becerilerinde bu bağlamda kompleks beceriler yerine basit işleri yapabilecek mesleki eğitime yer verilmesi gerektiği gözlemlenmektedir.

Tablo 10: Yaş Durumları.

Yaşınız	Kişi	%
18-30	71	30,9
31-40	105	45,6
41-50	28	12,2
51 ve üzeri	26	11,3
Toplam	230	100

Hükümlülere yaş durumları sorulduğunda % 30,9'nun 18-30 yaş , % 45,6'sının 31-40 yaşı arasında olduğundan verilecek olan mesleki eğitimin karmaşık becerileri kazandırmaktan çok basit ve sarmal olmayan becerileri kazandırabilecek mesleki becerilerin kazandırılması gerektiğini göstermektedir.

Tablo 11: Sosyal Güvence Durumları

Sosyal Güvenceniz?	Kişi Sayısı	%
Yok	162	70,4
Emekli sandığı	10	4,3
SSK	30	13,0
Yeşil kart	11	4,8
Özel sigorta	2	,9
Bağ kur	15	6,5
Toplam	230	100,0

230 hükümlü üzerinde yapmış olduğumuz ankette; % 29,6'sının sigortalı olduğu, % 70,4'nün sosyal güvenlik risklerine karşı herhangi bir güvencesinin olmadığı görülmektedir. Tahliye sonrası eski hükümlülerin iş bulmalarının onların hem sosyal güvenlik riskleri karşısında bir güvenceye sahip olmalarına ve toplumla bütünleşmelerine yardımcı olacaktır.

Tablo 12: Hükümlülerin Ceza İnfaz Kurumunda Açılan Meslek Edindirme Kurslarına Katılım Oranı

	Kişi Sayısı	%
Evet	135	58,7
Hayır	95	41,3
Tolam	230	100,0

Ceza İnfaz Kurumunda açılan meslek edindirme kurslarına katılıp katılmadıkları sorulan 230 hükümlünün; % 41,3'nün katılmadığı, % 58,7'si ise bu kurslara katıldığını söylemiştir. Çoğunluğu işsiz ve herhangi bir güvenceden yoksun olan bu hükümlülerin tahliye olduktan sonra bu tür risklere maruz kalmamak için ceza İnfaz Kurumunda bulundukları süreyi açılan kurslara katılarak değerlendirdikleri gözlemlenmiştir.

Tablo 13: Yeterli Bir Eğitim Ve Mesleki Yeterlilik Düzeyine Sahip Olmayan Hükümlüler İle İşsizlik Arasındaki İlişki

	Kişi sayısı	%
Çok Katılıyorum	104	45,2
Katılıyorum	85	37,0
Kararsızım	8	3,5
Katılmıyorum	21	9,1
Hiç	12	5,2
Toplam	230	100,0

Hükümlülere sorulan bir diğere soruda; yeterli bir eğitim ve mesleki yeterlilik düzeyine sahip olmayan hükümlülerin işsizlik sorunuyla karşı karşıya kaldığı sorulduğunda, %45,2'sinin çok katılıyorum, % 37'sinin katılıyorum dediği ve sadece 17,8'nin olumsuz cevap verdiği anlaşılmıştır. Tablodan da anlaşılabacağı gibi hükümlülerin çoğu yeterli bir eğitim ve mesleki yeterlilik olmadan işe girmelerinin daha zor olacağının farkında oldukları bu yüzden ceza infaz kurumunda açılan kurslara büyük bir çoğunluğun iştirak etmesine katkı sağlamıştır.

Tablo 14: Ceza İnfaz Kurumunda Verilen Meslek Edindirme Kurslarını Yeterliliği

	Kişi	%
Evet	95	41,3
Hayır	135	58,7
Toplam	230	100,0

230 hükümlüye Ceza İnfaz Kurumunda verilen meslek edindirme kurslarının yeterli bulup bulmadıkları sorulduğunda; % 58,7'sinin yetersiz, % 41,3'nün ise yeterli bulduğunu ifade etmiştir. Bu da ceza infaz kurumunda açılan kursların iş piyasasında talebe cevap verebilecek mesleklere yönelik kursların sayısının arttırılması gerektiğini göstermiştir.

Tablo 15: Yapılan Yeni Yasal Düzenleme İle Eski Hükümlü Çalıştırma Zorunluluğunun Kaldırılması İle İş Bulma Arasındaki İlişki

	Kişi sayısı	%
Çok Katılıyorum	114	49,6
Katılıyorum	50	21,7
Kararsızım	34	14,8
Katılmıyorum	20	8,7
Hiç	12	5,2
Toplam	230	100,0

Hükümlülere, yapılan yeni yasal düzenleme ile özel sektörde eski hükümlü çalıştırma zorunluluğunun kaldırılmasının iş bulmalarını zorlaştıracaktır diye sorulduğunda ; % 71,3 gibi bir çoğunluğu buna katıldığını ifade etmiştir. Yapılan yeni yasal düzenlemenin hükümlülerin lehine bir düzenleme olmaktan çok aleyhine yönelik bir düzenleme olduğunu göstermiştir. Normal şartlarda iş bulmaları zor olan eski hükümlülerin bu tür bir yasal düzenleme sonucu iş bulmaları daha da zorlaştıracığı düşünülmektedir.

Tablo 16: Tahliye Olduktan Sonra İş Bulma Durumu

	Kişi sayısı	%
Çok Katılıyorum	90	39,1
Katılıyorum	87	37,8
Kararsızım	17	7,4
Katılmıyorum	25	10,9
Hiç	11	4,8
Toplam	230	100,0

Hükümlülere tahliye sonrası iş bulmakta zorlanıp zorlanmayacakları sorulduğunda % 76,9 gibi büyük bir çoğunluğunun iş bulmakta zorlanacağını ifade etmiştir. İş bulmakta zorlanacaklarını düşünmeleri tablolardan da anlaşılacağı üzere çoğunluğunun yeterli bir eğitim ve mesleki beceriye sahip olmamaları ile ilişkilidir.

Tablo 17: Hükümlülerin Tahliye Olduktan Sonra İş Bulma Durumu

	Kişi Sayısı	%
Evet	56	24,3
Hayır	174	75,7
Toplam	230	100,0

Tahliye olduktan sonra geçiminizi sağlayacak kendinize ait bir iş veya çalışabileceğiniz bir iş yeri olup olmadığına ilişkin sorduğumuz soru neticesinde ankete katılanların % 75,7'si hayır, % 24,3'ü ise evet demiştir. Tablodan da anlaşılacağı üzere hükümlülerin büyük bir çoğunluğunun tahliye sonrası büyük bir işsizlik riskiyle karşı karşıya kalacağını söylemek mümkündür. Bu durum da Ceza İnfaz Kurumlarında hükümlülere verilecek mesleki eğitim kurslarının hükümlü istihdamı açısından önemi ortaya çıkmaktadır.

Tablo 18: Ceza İnfaz Kurumunda Verilen Meslek Edindirme Kursları İleride İş Bulmam İçin Yeterli Sorusu İle Ceza İnfaz Kurumunda Verilen Meslek Edindirme Kurslarını Yeterliliğinin Karşılaştırılması

Ceza İnfaz Kurumunda Açılan Meslek Edindirme Kurslarına Katılım				
		Evet	Hayır	Toplam
Ceza İnfaz Kurumunda verilen Meslek Edindirme Kursları ileride iş bulmam için yeterlidir	Çok	8	3	11
	Katılıyorum	36	16	52
	Karasızım	27	23	50
	Katılmıyorum	40	28	68
	Hiç	24	25	
Toplam		135	95	230

230 hükümlüye sorulan, Ceza İnfaz Kurumunda verilen Meslek Edindirme Kursları ilerde iş bulmam için yeterli sorusu ile; Ceza İnfaz Kurumunda verilen Meslek Edindirme Kurslarını yeterli buluyor musunuz? Sorularının karşılaştırılmasında ortaya çıkan sonuçlara bakıldığında hükümlülerin 135'i kendilerine Ceza İnfaz Kurumlarında verilen mesleki eğitimin ilerde iş bulmaları için yeterli olduğunu ifade etmişlerdir. Bu da mesleki eğitimin hükümlülerce önemsendiğini ve istihdam edilmelerini kolaylaştırdığını düşündüklerini ortaya koymaktadır.

Tablo 19: Ceza İnfaz Kurumunda Kalınan Süre İle Açılan Meslek Kurlarına Katılım Arasındaki İlişki

Ceza İnfaz Kurumunda Açılan Meslek Edindirme Kurslarına Katılıyor Musunuz?				
		Evet	Hayır	Toplam
Kaç yıldır Ceza infaz Kurumunda bulunmaktasınız?	1 yıldan az	44	40	84
	1–5 yıl	64	38	102
	6–10 yıl	24	15	39
	11 yıl ve üzeri	2	2	4
	22,00	1	0	1
Toplam		135	95	230

Hükümlülerin Ceza İnfaz Kurumunda bulundukları sürenin kurumda açılan mesleki eğitim kurslarına katılımlarını etkileyip etkilemediği gözlemlendiğinde, 1 yıl ile 5 yıl aralığında ceza almış kişilerin açılan mesleki eğitim kurslarına daha çok katıldıkları ve kurumdan bir meslek kazanarak tahliye olmak istedikleri görülmüştür. Cezası 5 yıl ve üzeri olanların ise açılan kurslara çok fazla katılmadıkları gözlemlenmiştir. Bu da kurumda açılacak olan kursların planlanırken hükümlülerin aldıkları ceza süresinin de planlamaya eklenmesi gerektiğini ortaya koymuştur.

4.2. Çapraz Tablolar

Tablo 20: Hanedeki Gelir Durumu İle Hane Halkı Arasındaki İlişki

		Sizin dışınızda eve gelir getiren var mı?		
		Evet	Hayır	Toplam
Bakmakla sorumlu olduğunuz kişi sayısı kaç?	Yalnız yaşıyorum	5	21	26
	2 kişi	15	36	51
	3 kişi	14	44	58
	4 kişi	9	27	36
	5 kişi	2	19	21
	6 kişi	7	8	15
	7 ve üzeri	7	16	23
	Toplam	59	171	230

230 hükümlüye hanelerine kendileri dışında gelir getiren olup olmadığı sorulduğunda 171 hükümlünün bu soruya kendileri dışında bir gelir getirenin olmadığını ifade etmiştir.

Bu da Ceza İnfaz Kurumunda bulunup çoğu işsiz olan ve herhangi bir sosyal güvencesi olmayan bu insanların kurumda bulundukları süre içerisinde bir meslek kazandırılarak tahliye edilmeleri durumunda hem kendilerinin hem de bakmakla yükümlü oldukları kişilerin karşı karşıya kalabilecekleri sosyal güvenlik risklerinin daha kolay göğüsleyip yeniden suç işleme riskini kısmen de olsa azaltacağı düşünülmektedir.

Tablo 21: Sosyal Güvencenin Yeniden Suç İşlemeyi Önlemek Üzerindeki Etkisi

Hükümlülerin işe yerleştirilmesi yeniden suç işlemeyi azaltacak ve daha güvenli bir toplum oluşturmaya katkı sağlayacaktır						
	Çok katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç Katılmıyorum	Toplam

Tablo 21: Devamı

Önceki Sosyal Güvenceniz?	Yok	91	40	9	15	7	162
	Emekli sandığı	2	4	2	2	0	10
	SSK	16	10	1	1	2	30
	Yeşil kart	5	5	1	0	0	11
	Özel sigorta	1	1	0	0	0	2
	Bağ kur	8	4	1	1	1	15
Toplam		123	64	14	19	10	230

Sosyal güvencenin yeniden suç işleme üzerinde etkisi sorulduğunda hükümlülerin verdikleri cevaplara bakıldığında iş sahibi olup sosyal güvenceyi kazanmanın yeniden suç işlemek arasında ters bir orantı olduğu gözlemlenmektedir. Cezasının tamamlayıp tahliye olan eski hükümlü yeni başladığı hayatta bir iş bulup sonrasında sosyal güvenceye sahip olmanın yeniden suç işlememesi üzerinde olumlu bir etkiye sahip olacağını ifade etmektedir.

Tablo 22: İşverenler İle Hükümlülerin İlişkilerinde Ön Yargı Karşılaştırması

İşe yerleştirmelerde işverenlerin hükümlülere ön yargıyla yaklaştıklarını düşünüyorum							
		Çok Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç Katılmıyorum	Toplam
Eğitim durumunuz	İlkokul/Ortaok	77	47	23	16	8	171
	Lise/Meslek	13	19	4	4	1	41
	Ön Lisans	1	3	0	0	0	4
	Lisans	6	1	0	0	0	7
	Yüksek Lisans	1	2	3	1	0	7
TOPLAM		98	72	30	21	9	230

Hükümlülere eğitim durumları ile işverenlerin işe yerleştirmelerde hükümlülere karşı ön yargıyla yaklaşp yaklaşmadıkları sorulduğunda ankete katılan 230 hükümlünün 171'nin ilkokul mezunu olduğu ve 170'nin bu soruya işverenlerin işe yerleştirmelerde kendilerine karşı ön yargıyla yaklaşacağını ifade etmişlerdir. Hükümlülerin bu ön yargıları diğer hükümlülerin eğitim durumlarına bakıldığında da değişmemektedir. Hükümlülerin eğitimleri hangi seviyede olursa olsun iş başvurularında işverenlerin hükümlü oldukları için kendilerine ön yargıyla yaklaşacaklarıyla ilgili düşüncelerini çok fazla etkilememektedir.

Tablo 23: Hükümlülerin İşe Yerleştirilmesi Yeniden Suç İşleme Arasındaki İlişki

	Kişi sayısı	%
Çok katılıyorum	123	53,5
Katılıyorum	64	27,8
Kararsızım	14	6,1
Katılmıyorum	19	8,3
Hiç	10	4,3
Toplam	230	100,0

Yapılan ankette 230 hükümlüye tahliye olduktan sonra işe yerleştirmelerinin; yeniden suç işlemelerini azaltacağı ve güvenli bir toplum oluşturmaya yönelmeleri ile ilgili sorulan soruda %76,9'nun tahliye olduktan sonra işe bulmalarının yeniden suç işlemeleri ve toplum içerisinde kendilerine daha rahat yer bulabilmelerini düşünmeleri açısından oldukça önemli tespitlere ulaşılmıştır.

Yine tablolarda da görüleceği üzere hükümlülerin Ceza infaz Kurumundaki mesleki eğitim kursları ile işe yerleştirmeleri arasında güçlü bir korelasyon bulunduğu ve iş bulmaları halinde ise sosyal dışlanmanın daha az yaşanacağı ve toplumsallaşma sürecine olumlu katkılar sağlayacağı ortaya çıkmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışma, yaşamımızda en çok yer tutan etkinliklerden birisidir. Çağdaş toplumlarda iş sahibi olmak özgüvenin sağlanması açısından önemli bir yere sahiptir. Çalışma şartları tatsız, yapılan işler tekdüze olsa bile iş, insanların ruhsal durumunda ve günlük etkinliklerinde yapısal bir unsur konumundadır ve iş hayatı kişide istikrarlı bir toplumsal kimlik duygusu yaratır.

Şöyle ki; çalışmanın bu kadar önemli olduğu günümüzde bizden çok daha farklı koşullara ya da farklı bedene sahip insanlar için çalışma sadece toplumsal bir kimlik olmanın yanında hayatı idame ettirmenin vazgeçilmez aracı olmaktadır. Kuşkusuz farklılığı barındıran bu kesim içerisinde eski hükümlüler de bulunmaktadır.

Yaşadığımız ekonomik, sosyal çöküntüler, aksaklıklar bizi suça itebilmekte. Bu sayede kaybettiğimiz yetilerimiz bizi hayattan, toplumdan uzaklaştırmakta, birlikte yaşadığımız insanların önyargılarını ortaya çıkarmaktadır. Göz ardı edilmeyecek kadar önemli bir sorun olarak karşımıza çıkan eski hükümlüler, gerek istihdam açısından gerek de yaşam koşulları açısından toplumdaki her bireyin yardımına ihtiyaç duymaktadırlar.

- Eski hükümlüler için topluma uyumunu sağlayıp yeniden suç işlemek durumunda bırakılmamaları için iş imkânlarının sağlanması gerekmektedir. İstihdamın iyice daraldığı buna bağlı olarak işgücü arzının arttığı ülkemizde büyük bir çoğunluğu oluşturan bu kesim için çalışma koşulları yaratılmalı, istihdam olanakları arttırılmalıdır. Nitekim bunun başlıca sorumlusu devlettir.
- Devlet hem yasa koyucu hem de istihdam yaratan bir işveren olarak çalışma koşullarını düzenlemeli, ceza infaz kurumlarındaki mesleki eğitimin kalitesi arttırılarak günün koşullarına ihtiyaç veren iş kollarını ve buna ilişkin gerekli yaptırımları uygulamalıdır.
- Sosyal devlet, kişilere klasik özgürlüklerini sağlamakla yetinmeyip aynı zamanda insanca yaşamaları için gerekli olan maddi ihtiyaçlarını karşılamalarını sağlamayı kendisine ödev edinmelidir.
- Bunu gerçekleştirmek için devlet bazı önlemler almak, sosyal ilişkilerin biçimlenmesinde müdahaleci olmak zorundadır. Devlet kişinin hayat

mücadelesini kolaylaştırmalı insan onuruna uygun bir ortam içinde yaşmasını sağlamalıdır.

- Gerçekten eski hükümlü kişinin toplum hayatına uyumunu sağlayacak önlemlerin başında ekonomik bağımsızlığına ulaşabilmesi için gerekli ortamın sağlanması, kişiliğini maddi manevi yönde geliştirebilmesi için kendi işgücünü değerlendirebilmesi gelmektedir. Böylece eski hükümlülerin çalışmalarını engelleyen hususlar var ise bunların ortadan kaldırılması ve çalışmaları için gerekli ortamın sağlanması doğrultusunda yasaların çıkarılması ödevini devlete yüklemiştir.
- Eski hükümlülerin toplumdaki uyumunun yanında çalıştırılmalarını öngören yasaların uygulanabilmesinde de pek çok aksaklıklar ile karşılaşmaktadır. Yasalardaki açık hükümlere karşın, pek çok eski hükümlü işe yerleştirilememekte, işe yerleştirilenler ise yasaların sözü ile özüne uygun olmayan şartları kabullenmek durumunda ve işverenin insafına bırakılmaktadır. Bu alanda görevli kılınmış kuruluşlar ise; eğitilmiş personel, organizasyon ve düzenlemeler yönünden yetersiz kalmakta, denetim ve işbirliği gerçekleştirilememekte, yasalarca öngörülen yaptırımlar ise yetersiz ve eksik kalmaktadır. Çoğunlukla kamu işyerlerinde eski hükümlü çalışanlara denk gelmektedir. Özel sektördeki işyerleri genelde çalıştırma yükümlülüğünden sıyrılma yolları bulabilmekte tercihlerini bu yönde kullanmaktadırlar. Bu nedenle eski hükümlü çalıştırmayan işverenlere yönelik cezai yaptırım uygulanması gerektiği düşünülmektedir. Bu cezanın yüksek belirlenmesi işverenleri istihdama zorlayacaktır.
- Globalleşmenin etkisiyle rekabetin işletmeleri yok edecek şekle dönüştüğü günümüz iş piyasasında sürdürülebilir rekabet avantajı sağlamak isteyen işletmeler kalite, farklılık, hız, verimlilik, maliyet avantajına sahip olmak amacıyla ellerindeki kaynakları en etkin ve etkili bir şekilde değerlendirmek zorundadır. Bu kaynaklar içinde en önemlisi, doğal olarak stratejik kaynak diye tanımlanan “insan kaynakları”dır. Şirketler yaşamak ve başarılı olabilmek için çalışanlarının kol, beyin ve yürek gücüne ihtiyaç duymaktadır. Bu nedenle de çalışanların kurumsal bağlılığını, motivasyonunu ve verimliliğini arttırmaya

yönelik bir misyon taşıyan İnsan Kaynakları Yönetimi disiplininin önem kazanması da “insan”ın önem kazanmasının doğal bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

- Ülkemizde henüz insan kaynakları yönetiminde eski hükümlü istihdamının önemi anlaşılmış değildir. Gelişmiş ülkelerde, çok uluslu ve uluslar arası şirketlerde eski hükümlü çalışanların katılımını sağlama ve olumlu yönetilme çabaları ile insan kaynağı olarak doğru ve yerinde değerlendirilmeye çalışılmaları sonucu, bu çalışanların birçok durumda normal sayılan işçilerden daha verimli, hatasız çalıştığı ve işi sahiplendikleri ortaya çıkmıştır. Asıl önemli olan mücadele insanlarla işleri doğru şekilde eşleştirmeyi ve bu çalışanların ihtiyaç duydukları tarzdaki desteği sağlamayı öğrenmek olacaktır. Eski hükümlü insanların iş ararken veya işlerinde karşılaştıkları sorunlardan birçoğunun asıl sebebi suçları değil, iş ve çalışma ortamlarının yapılandırılma ve organize edilme şeklidir. Dolayısıyla bu işçilerden verim alabilmek için, işyerinde düzenlemelere gitmek gerekir.
- İşverenler, eski hükümlüleri mesleklerinde veya mesleklerine uygun işlerde çalıştırmak; bilgi ve yeteneklerini geliştirecek şekilde çalışmalarını sağlamakla ve onların işyerine gelip gidişlerini kolaylaştıracak tedbirleri almakla yükümlüdürler.
- İşverenler işyerinde eski hükümlü çalıştırmayı iş dünyasında başarıya ulaşabilmek için yerine getirilmesi gereken bir görev olarak görebilmeli ve insan kaynakları geliştirme stratejisinin bir parçası haline getirmelidir. Bu yönetim, yasalar, politikalar ve uygulamalarla uyumlu olarak yürütülmelidir. Tüm bu stratejiler oluşturulurken işçi temsilcileri, sivil toplum kuruluşları ve hükümlüleri destekleyen onlarla çalışan kurum ve kuruluş temsilcileriyle işbirliği yapılmalıdır.
- İş kanununda işverenin eski hükümlü çalıştırma yükümlülüğüne uymaması halinde uygulanacak hukuki bir müeyyide öngörülmemiş bunun yerine cezai bir müeyyide hükme bağlanmamıştır. Eski hükümlü çalıştırmadan kaçan işverene hukuki bir müeyyide uygulanması da yerinde bir davranış olacaktır.

- Ayrıca tüm sürecin denetlenmesi bu müeyyideleri destekleyecektir. İş Kanunun da yapılacak değişiklik ile belli sayıda eski hükümlü çalıştırma zorunluluğunu sadece kamu kuruluşları için değil özel sektör işletmeleri açısından da zorunlu hale getirmesi önemli bir düzenleme olacaktır.
- İnsan kaynakları yönetimi fırsat eşitliği şartlarını hazırlamak istiyorsa, örgütte sosyal eşitsizlikleri önleyecek önlemleri almalıdır.
- İşe yerleştirme, çalışma koşulları, performans değerlendirmesi, kariyer ve ücret yönetimi gibi insan kaynakları yönetiminin konusu olan alanlarda düzenlemeler eski hükümlüler için de yapılmalıdır. Pratikte her ne kadar yapıldığı söylene de iş analizlerinden performans değerlendirme kriterlerine kadar uygulamada yapılan bir düzenlemeden söz etmek imkânsızdır.
- Çalışma hayatında korunmaları ve bu sürece dahil edilmeleri için gerekli mesleki rehabilitasyon ve temel eğitimlerin verilmesi ve cezalarını çektikleri sürece bulundukları ceza infaz kurumlarındaki meslek edindirme kurslarının çeşitliliğinin artırılması ve rehabilitasyon çalışmalarını için devletin tüm kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapması gerekmektedir.
- Toplum bu konuda bilinçlenmeli, insanların yıkamadıkları önyargılarının toplum vicdanı ile aşılması sağlanmalıdır.
- Hükümlüler yoğun olarak toplumun kendilerini anlamayacaklarını belirtmektedir. Bu durum hükümlünün topluma bakışını bizlere sunarken, aynı zamanda toplumun hükümlüye yaklaşımını da gösteren bir veri olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumun hükümlülere karşı önyargılarını azaltmak hükümlünün tahliye sonrası yaşamında kendisine duyduğu başaramama duygusunu azaltmakla doğru orantılıdır. Hükümlü kendisine güvenen, “başarabilirim” duygusunu yoğunlaştırdıkça, toplumun hükümlüye duyduğu olumsuz düşünceler de azalacaktır. Bu noktada açık ceza infaz kurumlarında düzenlenecek kermes, piknik, sergi gibi toplumun farklı kesimlerinde bulunan bireylerle hükümlülerin bir araya getirilmesinin faydalı olacağını düşünmekteyiz. Bu önyargıların giderilmesi ve önyargılarla hükümlünün başa çıkmasının sağlanması gerekmektedir.

- Bu konuda atılacak adımlardan biri de hükümlülerin meslek edinerek “kendi kendilerine yetebilme”, “başarabilme” duygularını geliştirilmesidir.
- Hükümlülerin tahliye sonrasında toplumsal yaşama hazırlanmasındaki önemli faaliyetlerden biri de mesleki eğitimidir. Yaptığımız çalışmalarda hükümlüler, verilen meslek edindirme faaliyetlerini yetersiz bulduklarını belirtmişlerdir. Kurumlardan tahliye olmuş hükümlülerin çoğunluğu işsizlik sorunu yaşarken, çalışanların büyük bir kısmı da sosyal güvencesiz işlerde geçimlerini sağlamaktadır. Yapılan araştırmalarda suçun yenilenmemesi için alınacak önlemlerin başında ekonomik sıkıntıların giderilmesi gelmektedir. Bu bağlamda açık ceza infaz kurumlarındaki meslek edindirme faaliyetleri oldukça önemlidir. Araştırmamıza katılan hükümlülerin büyük bir kısmının geçim sıkıntısının yoğun yaşandığı il merkezlerinde ikamet etmektedir. Bu durumda hükümlünün toplumsal yaşama yeniden katılımın sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi için meslek edindirme faaliyetleri önemlidir.
- Gerekli personel desteğinin sağlanması ve günümüzün ekonomik şartları ve donanımlı eleman ihtiyacının tespit edilmesi bu faaliyetlerin temel noktalarını oluşturmaktadır. Gereken iş gücünün tespiti ve bu yönde açılacak meslek kursları ve sertifika faaliyetleri hükümlülerin toplumsal yaşama uyumlarını kolaylaştıracaktır.
- Günümüzde ihtiyaç duyulan meslek alanları tespit edilerek bu eğitimi verecek personelin, açık ceza infaz kurumlarında çalışmalarını sağlayacak projelerin değerlendirilmesi gerektiğini düşünmekteyiz.
- Araştırmamıza katılan hükümlülerin çoğu tahliye sonrası aileleriyle yaşamakta ve ailelerinin geçimlerini üstlenmektedir. Hükümlülerin açık ceza infaz kurumlarında meslek edinmeleri, tahliye sonrası kendi yaşamları açısından değil, aynı zamanda ailelerinin refahı açısından da faydalı olacaktır.
- Tahliye olmuş, başka bir ifade ile “eski hükümlülerin” istihdamının hem devlet kurumlarınca hem de özel sektör alanlarında teşvik edilerek artırılması oldukça önemli bir husustur.

- Cezai yaptırımlar yerine girişimcileri hükümlü çalıştırma konusunda teşvik edici faaliyetlerin, projelerin oluşturulması gerekmektedir.
- Başka bir çalışma da ceza infaz kurumunda, hükümlünün çalıştığı işe tahliye sonrasında da devam etmesinin sağlanması olabilir. Bu hususta özel sektörle ortak çalışma projeleri yürütülebilir ve hükümlüler infaz kurumunda bulundukları süreçte çalıştıkları iş alanlarında tahliye sonrasında da çalışabilirler.
- Bu konuda yapacağımız bir diğer öneri ise hükümlülerin toplum hizmetinde çalıştırılmasıdır. Bu durum hükümlünün tedavi süreci içinde oldukça önem taşıyacaktır. Böylesi bir çalışma anlayışı sivil toplum örgütleri, medya, eğitim alanlarıyla beraber yürütülürken, aynı zamanda toplumun hükümlüye karşı duyduğu önyargılarının da azalmasını sağlayacaktır.
- İşverenlerin normal insanlarla kıyaslayarak daha maliyetli buldukları eski hükümlü çalıştırma ile ilgili sağlıklı araştırmalar yapılarak devlet tarafından teşvik edilmelidir.

Sonuç olarak; küreselleşmenin getirdiği son derece acımasız hayat şartları ile karşı karşıya kaldığımız şu dönemde çalışmak hayatımızın vazgeçilmez unsuru olmuş durumda. Birçok kaliteli emek arzına karşılık çok daha az işin bulunduğu, ayrımcılığın fazlasıyla yapıldığı iş hayatında her ne kadar eski hükümlüler gibi özel durumları olan kişileri devlet korusa da bireysel bilinç oturmada istenilen koşullar sağlanamayacaktır.

KAYNAKLAR

ADALET BAKANLIĞI, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, 2012 Yılı, Birim Faaliyet Raporu.

ADALET BAKANLIĞI, İş Yurtları Daire Başkanlığı, 2011 Yılı, Birim Faaliyet Raporu.

ADLER, Alfred; (2003) , İnsanı Tanıma Sanatı, Çev., Deniz Başkan, Say Yayınları, İstanbul.

ALTAN, Ömer Zühtü; **“Eski Hükümlülerin Çalıştırılmasında Genel İlkeler ve Türkiye Uygulaması”**, Eskişehir İktisadi Ticari İlimler Akademisi Dergisi, c. 16. sayı: 1.

AVRUPA KOSEYİ, Yıllık Ceza istatistikleri, Space 2011, İsviçre.

BARDAK, Cengiz (2003), Cezaların İnfazı ve İnfaz Müessesleri, Adalet Yayınları, Ankara.

BEERTEKİN, Hande (2010) , Türkiye’de Ceza İnfaz Kurumlarının Sorunları, Ankara, [Http://Acikarsiv.Ankara.Edu.Tr/Browse/1278/.\(Et:17.05.2011\)](http://Acikarsiv.Ankara.Edu.Tr/Browse/1278/.(Et:17.05.2011))

BIÇAK, Vahit (2001), Ceza Muhakemeleri Usul Hukuku, Emniyet Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.

CENTEL, N., H. Zafer, Ö. Çakmut, (2005), Türk Ceza Hukukuna Giriş, Beta Yayınları, İstanbul.

CANİKOĞLU, Nurşen; (1991), Türk Hukukunda Sakat ve Eski Hükümlü Çalıştırma Zorunluluğu, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

ÇELİK, Nuri (1990), İş **Hukuku Dersleri**, Beta Yayınları, 10. Basım, İstanbul.

DEMİRBAŞ, Timur (2003), İnfaz Hukuku, Seçkin Yayınları, Ankara, 2003.

DÖNMEZER, Sulhi ve Sahir Erman; (1999), Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Beta Yayınları c.11, İstanbul.

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı); (2000), “Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Adalet Hizmetlerinde Etkinlik Özel İhtisas Komisyonu Raporu”, DPT Yayınları: 2506, Ankara.

EREM, Faruk (1987) , Adalet Psikolojisi, Sevinç Yayınları, Ankara.

EKİN, Nusret; (1971), Gelişen Ülkelerde ve Türkiye’de İşsizlik, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları, No:296, İstanbul.

ERKUL, İhsan; (1976), “Eski Hükümlüler ve Çalışma Sorunları”, Eskişehir İktisadi İlimler Akademisi Dergisi, C.12, sayı: 387.

ERKUL, İhsan, Ö.M. Altan, N. Gerek; (1984), Sosyal Politika Dersleri, c. 2, Eskişehir.

ESEN, Güven (1985) , İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku, İnsan Gücü Yönetimi, Bireysel İş Hukuku, c.1, İstanbul.

FOUCAULT, Michael; (2005) , Büyük Kapatılma, Çev., Işık Ergüden, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

GÜRBÜZ, Yaşar; (2006), “Cumhuriyet Dönemi Anayasalarında Sosyal ve Ekonomik Haklar Çağdaş Anayasalarda Ekonomik ve Sosyal Haklar ve Ödevler”, Uluslararası Seminer, sayı: 121.

GÜRİZ, Adnan (2001), Adalet Kavramı, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, İstanbul.

GÜRSOY, Emine ve Oytun B.Altun (2010), Hapishane Kitabı, Kitapevi Yayınları, İstanbul.

GIDDENS, Anthony; (2000), Modernliğin Sonuçları, Çev., Hüseyin Özel, Cemal Güzel, Ayraç Yayınları, Ankara.

HANÇERLİOĞLU, Orhan (1986), Toplum Bilim Sözlüğü, Remzi Yayınları, İstanbul.

İPEK, Kenan (2005), “Ceza ve Tevkifevleri”, Editörler: NASKAL, R., H. Oytun Altun, Hapishane Kitabı, 221-224, Ankara.

KAMER, Vehbi Kadri (2001), Ceza Ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı, Adalet Yayınları, Ankara.

KARDEMİR, Derya; (2004), “İş Kanunumuz Gerçekten Değişti mi?”, Mercek Dergisi, Yıl:9, sayı:34, Nisan.

KUTAL, Metin (1978), “Engelli ve Hükümlülerin Sosyal Hukuk Alanında Korunmaları”, İktisat ve Maliye, c. 25, Ekim, sayı: 1.

KUTAL, Gülten (1993), Sakatların Ekonomik Hayata Katkısı, Münir Ekonomi 60. Yaş Armağanı, Ankara

KUTAL, Metin; (1974) “Sakatların ve Eski Hükümlülerin Çalıştırılmaları Hakkında Yeni Yönetmelik”, İktisat ve Maliye, c.21, Mayıs, sayı: 2.

ÖZBEK, Veli Özer; (2005), Yeni Türk Ceza Kanununun Anlamı (Açıklamalı, Gerekçeli, İçtihatlı), c. 1, Seçkin Yayınları I Genel Hükümler (Madde 1-75), 2. Baskı, Ankara.

ÖZÇELİK, Selçuk (1983), Anayasa Hukuku Dersleri, c.2, İstanbul.

ÖZTEKEN, Özkan (2009), Türk Ceza İnfaz Kurumlarının Sorunları, Ankara.

SABUNCUOĞLU, Zeyyat (2000) , İnsan Kaynakları Yönetimi, Ezgi Kitabevi, 1. Baskı, Bursa.

SAGLAM, M. Yılmaz; (2003) “Ceza İnfaz Kurumları Mimarisi ve Türk İnfaz Sisteminde Mimari Özellikler”. Adalet Dergisi. Yıl: 94, sayı: 14, Ocak: 6-27.

SARI, Okan (2011) , “Suçun Sosyolojisi Cezanın Felsefesi”,

www.Guncelonkal.Com/.../Onkal-Sari%20suçun%20sosyolojisi,%20cezanın, 15.03.2013.

SAVCI, İlkay; (2005), “Cezaevi İşyurtları” Editörler: NASKAL, E., H. Oytun Altun, Hapishane Kitabı, 225-243, İstanbul.

SAVCI, İlkay (2004), Cezaevi Ve İşyurtlarında Çalışan Hükümlüler, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara.

SAYIN, Ali Kemal; (1990), Yasadan Doğan Hizmet Sözleşmesi Yapma Yükümü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ŞAYLAN, Gencay (1981) , Çağdaş Siyasal Sistemler, Sevinç Yayınları, Ankara.

SEÇKİN, Hilmi; (1978), “Sakat ve Eski Hükümlü Çalıştırma Zorunluluğu”, Yasa Hukuk Dergisi, c. 1, s.1, İstanbul.

ŞEN, Ömer (2007), Osmanlıda Mahkûm Olmak, Kapı Yayınları, İstanbul.

TALAS, Cahit (1977), Ekonomik Sistemler, Doğan Yayınları, Ankara .

TASKIN, Ahmet, (2005) “Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri Personelinin Eğitimi”.

Editörler: NASKAL, E., H. Oytun Altun, Hapishane Kitabı, 401-409, İstanbul

TİMUROĞLU, Vecihi (2007), İnsan Hakları Sözlüğü, Arkadaş Yayınları, Ankara.

TUNÇOMAĞ, Kenan (2004), İş **Hukukunun Esasları**, Beta Yayın Evi, İstanbul.

UŞAN, Fatih (1999), İş Hukukunda Sakat İstihdamı, Türkiye Sağlık İşçileri Sendikası Yayınları, sayı: 344.

URL 1, <http://www.cte.adalet.gov.tr/index.html/> 12.05.2013

URL 2, <http://www.kobiline.com/> 05.05.2013.

WILLİAMS, Haviland; (2007), Kültürel Antropoloji, Çev., Seda Darcan Çiftçi, Kaknüs Yayınları, İstanbul.

CEZA İNFAZ KURUMLARINDA VERİLEN MESLEKİ EĞİTİM FALİYETLERİNİN HÜKÜMLÜLERCE DEĞERLENDİRİLMESİ ANKETİ

Bu anket Ceza İnfaz Kurumlarında hükümlülere yönelik verilen meslek edindirme eğitimlerinin hükümlülerin tahliye sonrası iş bulmalarına katkısını ölçmek amacı ile yapılmaktadır. Verdiğiniz kişisel bilgiler tamamen gizli tutulacaktır ve yalnızca bilimsel araştırma için kullanılacaktır. Yardımlarınız ve katılımınız için teşekkürler.

Serdar ALTUN
Yalova Üniversitesi Çalışma Ekonomisi Ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalı
Sosyal Politika Yüksek Lisans Öğrencisi

KİŞİSEL BİLGİLER

1. Çalışma Durumunuz

☐ İşçi	☐ Çiftçi
☐ Memur	☐ İşsiz
☐ Serbest Çalışan/Esnaf	☐ Çalışıyor ama sigortasız
☐ Emekli	☐ Öğrenci

2. Yaşınız

- ☐ 18-30 arası ☐ 31-40 arası ☐ 41-50 arası ☐ 51 ve üzeri

4. Eğitim Durumunuz

☐ İlkokul / Ortaokul	☐ Lise-Meslek Lisesi	☐ Ön lisans
☐ Lisans	☐ Yüksek Lisans	☐ Doktora

5. Kaç yıldır CEZA İnfaz Kurumunda bulunmaktasınız?

- ☐ 1 yıldan az ☐ 1-5 yıl ☐ 6-10 yıl ☐ 11 yıl ve üzeri

6. Bakmakla sorumlu olduğunuz kişi sayısı kaç?

- ☐ Yalnız yaşıyorum ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ve üzeri

7. Hanenizdeki aylık toplam net gelir kaç TL?

- ☐ 0-1000 ☐ 1001-1500 ☐ 1501-2000 ☐ 2001-2500 ☐ 2501-3000

8. Sizin dışınızda eve gelir getiren var mı?

- ☐ Evet ☐ Hayır

9. Sosyal güvenceniz?

- ☐ Yok ☐ Emekli Sandığı ☐ SGK ☐ Yeşil Kart ☐ Özel Sigorta ☐ Bağ Kur

LÜTFEN CEVAPLANDIRMAYA BURADAN BAŞLAYINIZ

1. Hükümlülerin iş bulmaları iyi bir eğitim düzeyi ve işgücü piyasasında ihtiyaç duyulan mesleklere sahip olmalarıyla mümkündür.

☐ Çok Katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılmıyorum ☐ Hiç Katılmıyorum

2. Yeterli bir eğitim ve mesleki yeterlilik düzeyine sahip olmayan hükümlüler işsizlik sorunuyla karşı karşıya kalmaktadır.

☐ Çok Katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılmıyorum ☐ Hiç Katılmıyorum

3. Hükümlülerin istihdam içerisindeki paylarını artırılabilmesi onların işgücü piyasası ihtiyaçları doğrultusunda mesleklere sahip olmalarına bağlıdır.

☐ Çok Katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılmıyorum ☐ Hiç Katılmıyorum

4. Ceza İnfaz Kurumunda ki sosyal ve kültürel (Tiyatro,Kütüphane,Kafeterya vb) programları yeterli buluyor musunuz?

☐ Çok Yeterli ☐ Yeterli ☐ Kararsızım ☐ Yetersiz ☐ Çok Yetersiz

5. Ceza İnfaz Kurumunda açılan meslek edindirme kurslarına katılıyor musunuz?

☐ Evet ☐ Hayır

6. Ceza İnfaz Kurumunda verilen Psikolojik destek hizmetleri oldukça yeterlidir.

☐ Çok Yeterli ☐ Yeterli ☐ Kararsızım ☐ Yetersiz ☐ Çok Yetersiz

7. Ceza İnfaz Kurumunda verilen Meslek Edindirme Kurslarını yeterli buluyor musunuz?

☐ Çok Yeterli ☐ Yeterli ☐ Kararsızım ☐ Yetersiz ☐ Çok Yetersiz

8. Yapılan yeni yasal düzenleme ile eski hükümlü çalıştırma zorunluluğunun kaldırılması iş bulmamı zorlaştıracaktır.

☐ Çok Katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılmıyorum ☐ Hiç Katılmıyorum

9. Ceza İnfaz Kurumunda verilen Meslek Edindirme Kursları ileride iş bulmam için yeterlidir.

☐ Çok Katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılmıyorum ☐ Hiç Katılmıyorum

10. Ceza İnfaz Kurumundan tahliye olduktan sonra verilen Denetimli Serbestlik Hizmetleri iş bulmamı kolaylaştıracaktır.

☐ Çok Katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılmıyorum ☐ Hiç Katılmıyorum

11. Tahliye olduktan sonra iş bulmakta zorluklar yaşayacağımı düşünüyorum.

☐ Çok Katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılmıyorum ☐ Hiç Katılmıyorum

12. Tahliye olduktan sonra geçiminizi sağlayacak kendinize ait bir iş yeri veya çalışabileceğiniz bir iş var mı?

☐ Evet ☐ Hayır

13. Tahliye olduktan sonra toplum ile rahatlıkla kaynaşabileceğimi düşünüyorum.

☐ Çok Katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım ☐ Katılmıyorum ☐ Hiç Katılmıyorum

ÖZGEÇMİŞ

1980 yılında Bitlis ili Ahlat ilçesinde doğdu. İlköğrenimini Bitlis'te orta ve lise öğrenimini ise Van da tamamladı. Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesinden 2001 yılında mezun oldu. 2002-2005 yıllarında çeşitli okullarda öğretmenlik yaptı. 2005 yılında Adalet Bakanlığı'na atandı. Halen Adalet Bakanlığı'nda çalışmaktadır.

Hakemli ve hakemsiz çeşitli dergilerde yayımlanmış makaleleri bulunmaktadır.